

Hvilken rolle har ”Agderbyen” spilt i politikkutformingene på Agder?

Av

Grete Sjøholt

Ole Petter Haugdal

Avhandling avlagt ved

Handelshøjskolen i København for graden

Master of Public Administration 2012

SAMTYKKE TIL HØGSKOLENS BRUK AV MASTER-/BACHELOR- /KANDIDAT- OG PROSJEKTOPPGAVER

Forfatter(e): Grete Sjøholt

Ole Petter Haugdal

Tittel: Hvilken rolle har "Agderbyen" spilt i politikktutformingen på Agder?

Studieprogram: Master of Public Administration

Kryss av:

Vi samtykker i at oppgaven gjøres tilgjengelig på høgskolens bibliotek og at den kan publiseres på internett i fulltekst via BIBSYS Brage, HiNTs åpne arkiv

Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre

Kan frigis fra: _____

Dato: 29.mars 2012

____ Ole Petter Haugdal (sign) _____

underskrift

underskrift

Forord

Hvilken virkelighet skaper ord og begreper? Hvilke forestillinger skapes? Hvordan forholder mottagerne seg til de virkelighetene som begrepene fortolkes til å inneholde, opptar oss. Et annet område vi er engasjert i er hvordan forestillingen om regioner skaper visjoner og mål, planer, politiske beslutninger og en opplevd virkelighet for innbyggerne. Hvordan fungerer bruken av scenariobilder i denne sammenheng?

Vi ser at nest etter Nord Norge er det trolig ingen landsdel som har vært mer opptatt av identitet og regiondebatt enn de som bor på Sørlandet. Mange spennende initiativ har vært gjort i Agder.

I forbindelse med masteroppgaven i MPA studiet har vi valgt å se på forskjellige aspekter av hvordan Agderbyscenarioet 1990 er blitt forstått, brukt og adoptert hos forskjellige interessenter og aktører i politikken i Norges sørligste landsdel.

Vi vil takke vår veileder Gjermund Haga for utfordrende diskusjoner, og for å ha gitt gode råd og vink om hvordan vi burde gripe an arbeidet. Videre vil vi takke våre informanter for at de stilte opp til intervjuer og delte sine erfaringer, meninger og observasjoner. Til slutt vil vi takke vår familie og venner for overbærenhet og støtte, i en travel tid, under arbeidet med oppgaven.

Lillesand/Hamar mars 2012

Grete Sjøholt

Ole Petter Haugdal

Jeg har sett Akropolis

For jeg har aldri vært der.

Hans Børli 1970

Innhold	side
Forord.....	3
Sammendrag	6
DEL I TEMATISK BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	8
Kapittel 1 Innledning og problemstilling	9
1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling.....	9
1.2 Problemstilling.....	11
DEL II EMPIRI	13
Kapittel 2 Regional utvikling på Agder	14
2.1 Innledning.....	14
2.2 Regioninndelinger og begreper	14
2.2.1 Fylkesstrukturen og kommunestrukturen på Agder	14
2.2.2 Regionråd og interkommunalt samarbeid	15
2.2.3 Ulike forskningsbaserte regioninndelinger	16
2.2.4 Regional stat.....	17
2.3 Regional identitet på Agder.....	18
2.4 Regionaliseringsdebatten på Agder	19
Kapittel 3 Scenarioet Agderbyen 1990.....	23
3.1 Om scenarioet	23
3.2 En oppsummering av viktige trekk i fortellingen.....	24
DEL III TEORI	28
Kapittel 4 Teoretiske perspektiver	29
4.1 Teoretisk inngang	29
4.1.1 Definisjoner	30
4.2 Teori om regionalisering.....	31
4.3 Organisasjon og interessenteori	34
4.4 Institusjonell teori	35
4.5 Makt	36
4.6 Legitimitet	38
4.7 Diskursanalyse.....	39
4.8 Oppsummering.....	40
DEL IV FORSKNINGSMETODE	42
Kapittel 5 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt	43
5.1 Vitenskapelig ståsted.....	43
5.2 Kunnskap om virkeligheten	45
Kapittel 6 Valg av metodisk tilnærming	47
6.1 Deduktiv eller induktiv	47
6.2 Holisme eller individualisme	47
6.3 Nærhet eller distanse	48
6.4 Kvalitativ eller kvantitativ metode	48
6.5 Utformingsdesignet.....	49
6.6 Oppsummering av våre metodiske valg	49
Kapittel 7 Datainnsamlingsmetoden	50

7.1 Dokumentanalyse – bruk av sekundærkilder	50
7.2 Intervju	50
7.2.1 Intervjuform	51
7.2.2 Utvalg	52
7.2.3 Gjennomføring av intervjuene	53
Kapittel 8 Dataanalysen	55
8.1 Generelt om analysen av kvalitative data	55
8.2 Diskursanalyse	56
8.3 Kvalitetssikring	58
8.3.1 Noen tiltak som kan bidra til å øke validiteten i prosjektet	59
8.3.2 Forskning i egen organisasjon	60
8.4 Oppsummering	61
DEL V ANALYSE AV FUNN	62
Kapittel 9 Forskningsspørsmål 1	63
9.1 Bakgrunn for spørsmålet	63
9.2 Analyse	63
9.3.OPPSUMMERING.....	68
Kapittel 10 Forskningsspørsmål 2	70
10.1 Bruk av diskursanalyse	70
10.2 BAKGRUNN FOR SPØRSMÅLET.....	70
10.3 Diskursanalyse av Agderbyscenarioet 1990	70
10.4 Diskursanalyse av bruken av begrepet Agderbyen.	73
10.4.1. Den metodiske diskursen	76
10.4.2 Den politiske diskursen	78
10.4.2.1 Byregion.....	79
10.4.2.2 Politisk redskap.....	86
10.4.3 Identitetsdiskursen.....	91
10.5 Alternative og konkurrerende diskurser	94
10.6 Oppsummering av forskningsspørsmål 2	103
Kapittel 11 Forskningsspørsmål 3	105
11.1 Bakgrunn for spørsmålet	105
11.2 Analyse	106
11.3 Oppsummering.....	113
Kapittel 12 Sluttcommentar og konklusjon	114
12.1 Svar på problemstillingen.....	115
12.2 Noen refleksjoner og anbefalinger.....	117
Referanseliste.....	118
Figurer og tabelloversikt	121
<i>Uttrykt vedlegg 1 Oversikt over avisartikler brukt i arbeidet med oppgaven. ....</i>	<i>122</i>

Sammendrag

Masteroppgaven ser på hvordan scenarioet Agderbyen kan innvirke på politikken på Agder. Agderbyen ble lansert av Agderforskning i 1990 og beskriver en bydannelse som veksten langs E-18 mellom Søgne i Vest-Agder og Moland i Aust-Agder har skapt. Initiativet til scenariotenkningen kom fra de to fylkeskommunene på Agder.

Vår motivasjon for å gjennomføre denne studien har vært at vi ser at begrepet Agderbyen dukker opp i ulike debatter om utviklingen på Agder i hele perioden fra 1990 til i dag. Det er ubalanse i vekst og utvikling mellom kysten og indre Agder, samt ubalanse i styrkeforholdet mellom de to fylkeshovedstedene Arendal og Kristiansand. Når vi ser på debatten som har vært om fylkessammenslåing i denne perioden, antar vi at de kreftene som har kommet i sving i denne debatten, også kan ligge bak de ulike reaksjonene på begrepet Agderbyen.

Oppgaven og problemstillingen er inspirert av Hans Kjetil Lysgård sin artikkel «*Med regionale metaforer bygges landet, – om regionale identiteter som forestilte fellesskap*» (2005). Vår problemstilling lyder:

Hvilken rolle har fremtidsbildet Agderbyen spilt i politikktutformingene på Agder?

Til dette har vi knyttet forskningsspørsmålene:

1. *Hvem tar begrepet i bruk, - når og i hvilke sammenhenger finner vi det brukt?*
2. *På hvilken måte finner vi fremtidsbildet brukt, - hvilke diskurser finner vi?*
3. *Hvem av aktørene har mest påvirkning i prosessen ut fra disponible maktilder?*

Vi har valgt en kvalitativ metode fordi vår problemformulering har en fortolkningsbasert tilnærming. Data er hentet primært ved å lese scenarioer, kommunale, fylkeskommunale, regionale og statlige planer og dokumenter, samt fra svarene som kom fram i de åpne intervjuene vi har hatt. I tillegg til dette har vi lest hva lokale trykte medier har skrevet om Agderbyen fra 1999 til 2012. Vi har valgt en induktiv tilnærming ved å samle inn data uten å ha for mange antagelser om funnene våre på forhånd.

I tillegg har vi beskrevet regional utvikling og regionstenkningen på Agder, og utdyper diskusjonen om den lokale regionaliseringsdebatten som blir viktig empirisk bakgrunnsdata for analysen.

I den teoretiske inngangen på oppgaven har vi valgt å gjøre en gjennomgang av teori om regionbegreper som en viktig forutsetning for å analysere vår problemstilling. I tillegg er institusjonell teori, diskursanalyse og maktanalyse de viktigste teoretiske forankringene. Diskursanalyse er både en teori og en analysemetode.

Vi finner at fremtidsbildet Agderbyen spilt en rolle i politikktutformingene på Agder. Ved å sette navn på og beskrive Agderbyen har vi sett at forfatterne av scenarioet har skapt et tankebilde som har virket inn på flere politiske saksområder. Vi har sett at forskjellige aktører har brukt bildet til å posisjonere seg og handle strategisk i forhold til spørsmål om regioner, næringspolitikk og samferdsel.

I første forskningsspørsmål har vi påvist at begrepet Agderbyen brukes mer utfyllende i planene for Aust-Agder enn i Vest-Agder fylkeskommune. Av primærkommunene er det Mandal og Grimstad som bruker begrepet mye i hele perioden. Kristiansand og nabokommunene bruker ikke begrepet i dokumenter, men er aktører i presse og enkeltsaker. Bruken har også økt i styrke i perioden framover mot 2007 med en topp rundt 2002-2004. Bruken av Agderbyebegrepet avtar innenfor offentlige dokumenter, samtidig ser vi at bruken øker i pressen fra 2005.

I studiet av hvordan fremtidsbildet har blitt brukt og tolket har vi vektlagt de lokale politiske aktørene. Vi har klassifisert tre hoveddiskurser: Den metodiske diskursen, den politiske diskursen og identitetsdiskursen. Under den første diskursen er det begrepet som planverktøy som trer fram. Det er særlig innenfor den politiske diskursen vi finner store variasjoner over hvordan begrepet har blitt brukt. Aust-Agder har hatt behov for å «konstruere» en byregion i et nytt felles Agder som ikke assosieres med Kristiansand. Grimstad og Mandal bruker Agderbyen som en metafor for vekst som de vil være en del av. Så lenge Agderbyen kan være et politisk redskap for å posisjonere seg enten det gjelder å få EU-midler, vegbevilgninger, infrastruktur eller etablering av nye institusjoner og næringsetableringer, vil både Lillesand, Arendal og Kristiansand være med. Under identitetsdiskursen finner vi at det er nesten ingen som knytter sin identitet til bruken av Agderbyebegrepet. Vår analyse har avdekket både makt og avmakt. Men like mye som en kamp mellom metaforer, dreier det seg om en strategisk posisjonering for innflytelse i framtida. Vi har også drøftet noen konkurrerende diskurser til Agderbyen for å se hvem som har mest påvirkning i prosessen ut fra disponible maktkilder. De viktigste konkurrerende diskursene er Arendal som fylkes og region hovedstad i Aust-Agder, Kristiansand som en aspirerende storby og Regionenes Agder. Vi tror Kristiansandsregionen er den sterkeste regiondannelsen. Arendal er sårbar for endringer i fylkesoppdelingen, mens regionrådenes rolle er litt forskjellig i Agder.

DEL 1   TEMATISK BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING

«Fremtiden er her allerede. Det vi skal bli, ligger som såkorn i nåtiden. Og mye av det er sådd i fortiden. Men ikke alt er dermed gitt. Veksten kan bli ulik. Mye kan skje under veis. Mye kommer til, og mye trekkes fra. Noe skjer raskt, og annet tar tid». (Sørlandsbilder - 3 scenarioer for Agder, Agderforskning 1990).

Del I av denne masteravhandlingen består av et kapittel som omhandler bakgrunnen for, og hvorfor vi har valgt Agderbyscenarioet 1990 som utgangspunkt for oppgaven vår. Videre presenterer vi problemstillingen samt de tre forskningsspørsmålene som avhandlingen søker å besvare.

Kapittel 1   Innledning og problemstilling

Vi spør og spør

Og tallene svarer

Men ikke om fiolinene

Eller lykken mellom to armer.

Da hoster det på skjermen:

-uklart spørsmål.

Spør igjen.

Rolf Jacobsen 1985

1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

26.august 2009 åpner samferdselsminister Liv Signe Narvaset ny E18 mellom Grimstad og Kristiansand. I sin tale sier hun at hun tror dette vil bli starten på ei ny tid for Sørlandet og Agderfylkene, og føre med seg et løft for næringslivet i regionen. «*Vegen vil også bli viktig for utviklinga av den såkalla "Agderbyen", og som no meir og meir er i ferd med å bli eitt felles bu- og arbeidsmarknadsområde*» (Samferdselsdepartementet 26.8.2009).

Hvordan blir fremtiden? Hvordan ønsker en den skal bli og hvordan kan utviklingens påvirkes, er det aktuelle spørsmålet i offentlig forvaltning. I arbeidet med å forstå regioners styrke og hvordan en best kan utnytte dette til nyskaping har fremtidsanalyser mye og bidra med. I dette arbeidet tas bl.a. metoder som scenario i bruk. Metoden kan være med på å gi innsikt i alternative veier for en fremtidig utvikling, og brukes i en tidlig fase i planlegging.

Begrepet «Agderbyen» refererer seg til en beskrivelse av et scenariobilde som karakteriserer bildet for «*en ny by dannelse – som veksten langs E-18 fra Søgne i Vest-Agder til Moland i Aust-Agder skapte*», lansert av Agderforskning første gang i 1990. Begrepet er sterkt knyttet til førsteamanuensis Jon P. Knudsen, UiA som skrev scenarioene på oppdrag av Aust- og Vest-Agder fylkeskommune.

Vi ser at begrepet Agderbyen dukker opp i ulike debatter i hele perioden fra 1990, og brukes av politiske og andre aktører helt fram til i dag. I denne perioden har det også pågått en nasjonal og lokal debatt om hvilken regional utvikling landsdelen skal ha. I denne diskusjonen har særlig spørsmålet om ett eller to Agderfylker stått sentralt. Denne debatten drøfter og berører eksisterende forvaltningsgrenser både mellom fylker, kommuner og byregioner. Agderbyen omfattet i utgangspunktet kommunene Søgne og Kristiansand i Vest-Agder fylke

og Lillesand, Grimstad og Arendal i Aust-Agder fylke. 12. september 2011 ble det gjennomført en folkeavstemning om sammenslåing av Aust-Agder og Vest-Agder til ett fylke i alle kommunene i Aust-Agder. Resultatet ble at ca. 65 % sa nei og ca. 32 % sa ja. I Vest-Agder fylkeskommune hadde en et halvår før gått inn for en sammenslåing av fylkene uten forutgående folkeavstemning. Opinionsundersøkelser viste solid flertall for sammenslutning i Vest-Agder, med flertall i tre av fire delregioner.

Dette har satt en foreløpig sluttstrek for en lang debatt om regionutvikling og fylkessammenslåing på Agder. Foreløpig, fordi det i tillegg til folkeavstemningen om ett Agder ble avholdt en annen avstemning. I grensekommunene Lillesand, Birkenes og Iveland ble det holdt lokale folkeavstemninger med spørsmål om overgang til Vest-Agder dersom det ble nei i Aust-Agder. Disse tre kommunene har nå sammen med grensekommunen Evje og Hornnes sendt søknad til Kommunaldepartementet om overflytting. Dette innebærer at folkeavstemningen om ett Agder ikke avslutter prosessen, men at fylkestingene får nye utfordringer.

Dette skjedde kun ett år etter at de to fylkeskommunene Aust- og Vest-Agder, og Kristiansand og Arendal bystyre vedtok en felles regional plan for utvikling av Agder fram mot 2020. I dette arbeidet har de to fylkeshovedstedene Kristiansand og Arendal stått sentralt, og deltatt som likeverdige partnere i hele planarbeidet, mens Grimstad har hatt observatørstatus.

Agderbybegrepet finner vi også brukt i diskusjonen om hvordan en tror at den nye firefelts motorveien som er etablert mellom Grimstad og Kristiansand vil kunne påvirke utviklingen i dette området. Vi ser begrepet brukt i Nasjonal transportplan (NTP). Her inngår Agderbyen som en av fire definerte flerkjernede byregioner i Region Sør sin Bystrategi. De andre byregionene er Buskerudbyen, Vestfoldbyen og Grenlandsbyen. Agderbybegrepet stod også sentralt da utflytting av Post- og teletilsynet til Lillesand ble vedtatt. I 2002 foreslår regjeringen ved administrasjonsminister Victor D. Normann å flytte tilsynet til Agderbyen. Sentral plassering i Agderbyen blir et sentralt moment både for Kristiansand, Grimstad og Lillesand i den senere lokaliseringkampen.

Det er ubalansen i vekst og utvikling mellom kysten og indre Agder, samt ubalansen i styrkeforholdet mellom de to fylkeshovedstedene Arendal og Kristiansand. I dette arbeidet ser vi at ulike strategier og metoder er tatt i bruk. Det er en konkurranse mellom byer om å trekke til seg næringsaktiviteter, nye innbyggere og turister. I denne konkurransen er byregionene sentrale aktører. Forskere vektlegger et sterkt og balansert bymønster som er robust hva angår befolkningsstruktur, næringsliv og sentrale institusjoner, og med hensyn til den plass det tilordnes i den offentlige styringskjeden. De viktigste konkurransefaktorene er knyttet til det å

fremstå som strategisk og nyskapende, men dette er også avhengig av ressurser og makt til å handle entreprenørisk på innovasjon og strategitenkning.

Vi opplever at Agderbybegrepet har festet seg i ulike sammenhenger på Agder til tross for at Agderbyen ikke oppleves "stuerent" i ulike politiske miljø. Med ståsted Kristiansand er vi kjent med at scenarioet ikke er særlig populært. Begrepet har vært lite i bruk politisk og administrativt i Kristiansand. Her brukes begrepet Kristiansandsregionen. Når vi ser på debatten som har vært om fylkessammenslåing i denne perioden, antar vi at de kreftene som har kommet i sving i denne debatten også kan ligge bak ulike reaksjoner på begrepet Agderbyen. Vi har likevel en oppfatning av at Agderbyen har hatt en viss betydning for utviklingen. Vi har en antagelse om at begrepet har blitt mer brukt i statlig forvaltning, forskningsmiljøet og hos fylkeskommunen enn i de enkelte kommunene.

1.2 Problemstilling

Intensjonen med dette prosjektet er å finne ny kunnskap om hvordan scenariobilder som planleggingsmetode brukes i det private næringsliv og det offentlige. Det vil derfor være nyttig å se nærmere på resultatene og reaksjonene der slike metoder blir tatt i bruk. Vi ønsker gjennom teori og empiri å se nærmere på hvordan bruk av scenario eller fremtidsbilder kan innvirke på politikk og utvikling. Vi vil undersøke hvordan begrepet har manifestert seg i ulike diskusjoner og politikkområder på Agder. Noen, eller noe, holder liv i et regionbegrep eller politisk instrument, som går på tvers av en fylkesgrense der flertallet ikke ønsker sammenslåing og på tvers av etablerte regionrådssamarbeid. Bakteppet innbefatter også to fylkeshovedsteder med en lang historie med «bykamper», og som inngår i ulike interkommunale samarbeid med omkringliggende nabokommuner.

Vi ønsker i denne oppgaven å se nærmere på hvilke initiativ og strategier som blir tatt i bruk og hvilken rolle et lansert fremtidsbilde, eller planverktøy som Agderbyen, kan ha spilt i diskusjonen som har pågått om hvilken utvikling Agder skal ha. Vi har en antagelse om at begrepet har spilt en rolle, men er usikrere på hvilken, og at bruken av Agderbybegrepet er forskjellig ut fra ulike ståsted; forvaltningsmessig, faglig, geografisk og politisk. Hvem har dette vært et redskap for, og hvilke resultater kan vi se i uttrykt politikk? Vi ønsker også å se om vi kan finne noen mønster eller semantiske brudd i bruken av begrepet, og knytte dette opp mot den regionaliseringsdebatten som har pågått over lang tid på Agder.

Oppgaven og problemstillingen er inspirert av Hans Kjetil Lysgård sin artikkel «*Med regionale metaforer bygges landet, – om regionale identiteter som forestilte fellesskap*» (2005). I følge Hans Kjetil Lysgård (2005) skulle Agderbyen bli den regionale motoren på

Sørlandet og det nasjonale brohodet mot Europa. Den var, sier Lysgård, en metafor for vekst, urbanisering, globalisering og internasjonalisering, som ble lansert som en vitenskapelig selvfølgelighet, men som i alle henseender var en konstruksjon. I utgangspunktet et metodisk redskap, men som skiftet ham, og ble et politisk redskap. «*Agderbyen ble raskt et politisk begrep som signaliserte favorisering og posisjonering i landsdelen, noe som skapte motstand og debatt.*» Han sier at Kristiansand bevisst tok begrepet i bruk, «*men selvsagt ikke uten å påpeke at motoren i dette området var Kristiansand, noe som selvsagt fikk den nest største broren Arendal, til å se rødt*».

Problemstillingen som vi har utformet, ser slik ut

Hvilken rolle har fremtidsbildet Agderbyen spilt i politikktutformingene på Agder?

Heywood (2007:5) definerer fem forskjellige syn på politikk som: Politikk som styringssystem, politikk som offentlige oppgaver, politikk som kompromiss og konsensus og politikk som makt og fordeling av ressurser.

Politikktutforming i vår problemstilling avgrensers vi til å omhandle hvordan politikken blir uttrykt gjennom beskrivelse av mål og strategier for handling/ fordeling av ressurser, og hvordan sentrale aktører agerer og uttrykker seg om mål og valg i det offentlige rom.

For å belyse problemstillingen nærmere, har vi utformet følgende tre empirisk orienterte forskningsspørsmål:

- *Hvem tar begrepet i bruk, - når og i hvilke sammenhenger finner vi det brukt?*
- *På hvilken måte finner vi fremtidsbildet brukt, – hvilke diskurser finner vi?*
- *Hvem av aktørene har mest påvirkning i prosessen ut fra disponible maktkilder?*

DEL II   EMPIRI

RART

Jeg sitter vilsket

midt i uevga skogen

og spikker på en veiviser....

Hans Børli 1974

Del II omhandler den empirien vi legger til grunn for oppgaven. Kapittel 2 tar for seg regioninndelingen, regional identitet og regional utvikling på Agder i et historisk perspektiv. Kapitlet utdyper debatten om regionalisering og fylkessammenslåing på Agder. I kapittel 3 beskriver vi hovedtrekkene i trendscenariot Agderbyen 1990.

Kapittel 2   Regional utvikling på Agder

2.1 Innledning

I dette kapittelet beskriver vi regioninndelingen på Agder. Vi ser på regionalisering i et historisk perspektiv og utdyper diskusjonen om regionalisering og drøftinger omkring regional identitet. Tor Selstad (2004) viser til at regionaliseringsbegrepet er sterkt knyttet til samhörighet og samhandling. Vi vurderer dette som viktig bakgrunnsdata for valg av teori og når vi skal analysere funnene våre.

2.2 Regioninndelinger og begreper

Det er laget en rekke regionale inndelinger og typologier for å sammenligne geografiske områder. De funksjonelle inndelingene av Norge består av landsdekkende inndelinger som fylker, kommuner eller statlige regioninndelinger, og mer lokale inndelinger som regionråd og ulike regionale fagsamarbeid. Sistnevnte er utviklet av fylkeskommunene eller ut fra lokale ønsker om samarbeid. Landsdekkende inndelinger tjener politikk og/ eller forskningsformål (NIBR-rapport 2011-6).

2.2.1 Fylkesstrukturen og kommunestrukturen på Agder

Agderfylkene var fra middelalderen samlet i «Egdafylke», som omfatter om lag samme territorium som Vest-Agder og Aust-Agder i dag. I dansketiden, fikk det regionale nivået betegnelsen *len*, og fylkene var fortsatt samlet til *Agdesiden*. Ved innføring av enevelde i 1661 fikk Norge etter hvert ny inndeling og betegnelsen len ble endret til *amt*. Hovedamtene ble kalt *stiftsamt*. Den sørligste landsdelen lå opprinnelig under Stavanger stiftsamt, men administrasjonen ble flyttet til Kristiansand i 1682 og navnet endret til *Agdesiden stiftsamt*. Før 1700 ble den gamle Agdesiden amt delt i henholdsvis *Lister og Mandal amt* og *Nedenes amt*, altså dagens Vest-Agder og Aust-Agder. I tillegg bestod Agdesiden stiftsamt av Stavanger amt (store deler av Rogaland) og Bratsberg amt (store deler av Telemark). Ved innføring av formannskapslovgivningen i 1837 fikk amtene nye oppgaver og roller. Den tidligere Agdesiden stiftsamt het i 1830 *Kristiansand stift* og var knyttet til bispesetet i regionen. Byene stod utenfor amtsordningen og ble først vedtatt som del av fylkeskommunen i 1961 (med unntak av Bergen og Oslo). I 1918 endret amtene navn til *fylker* (Aust-Agder og Vest-Agder - samarbeid eller sammenslutning 2004: Tor Selstad 2003).

I januar 2011 hadde Agderfylkene til sammen ca. 283 000 innbyggere. Ca. 110 000 i Aust-Agder og ca. 173 000 i Vest-Agder. Vest-Agder er inndelt i 15 kommuner. Før de omfattende

kommunesammenslåingene i 1964 var det hele 40 herreder og bykommuner i fylket. Aust-Agder har også 15 kommuner. Kommuneantallet ble redusert til 15 fra opprinnelig 19 da Arendal ble slått sammen med omkringliggende kommuner Øyestad, Tromøy, Hisøy og Moland 1.1.1992.

2.2.2 Regionråd og interkommunalt samarbeid

Med unntak av Grimstad kommune inngår alle kommunene på Agder i 2011 i fem interkommunale samarbeidsorganer (Fig 1). *Knutepunkt Sørlandet* er et sentralt samarbeidsorgan på Agder med kommuner fra begge fylker. Det består av kommunene Kristiansand, Songdalen, Søgne, Vennesla i Vest-Agder fylke og Birkenes, Iveland og Lillesand kommuner i Aust-Agder fylke. Samarbeidet startet i 1990 og ble formalisert i 1996 iht. vedtekter etter § 27 i kommuneloven. Iveland tiltrådte 1. januar 2006 etter å ha meldt seg ut av Setesdal Regionråd.

Arendal har ikke hatt samme bredde og kontinuitet i sitt interkommunale samarbeid. De inngår fra 2008 i *Østre Agder regionråd* sammen med Gjerstad, Risør, Tvedestrand, Vegårshei, Åmli i Aust-Agder. Dette er et samarbeidsforum for kommunene i regionen, og en videreføring av det tidligere 8 K-samarbeidet rundt Arendal, der også Grimstad deltok.

Setesdal regionråd har samarbeidet siden 1999 og er etablert som foretak etter § 27 i kommuneloven fra 2007. Det består av kommunene Evje og Hornnes, Bygland, Valle og Bykle i Aust-Agder.

Lister regionråd er et interkommunalt samarbeid fra 2000, formalisert etter vedtekter etter § 27 i kommuneloven. Regionrådet består av kommunene Farsund, Flekkefjord, Hægebostad, Kvinesdal, Lyngdal og Sirdal i Vest-Agder fylke.

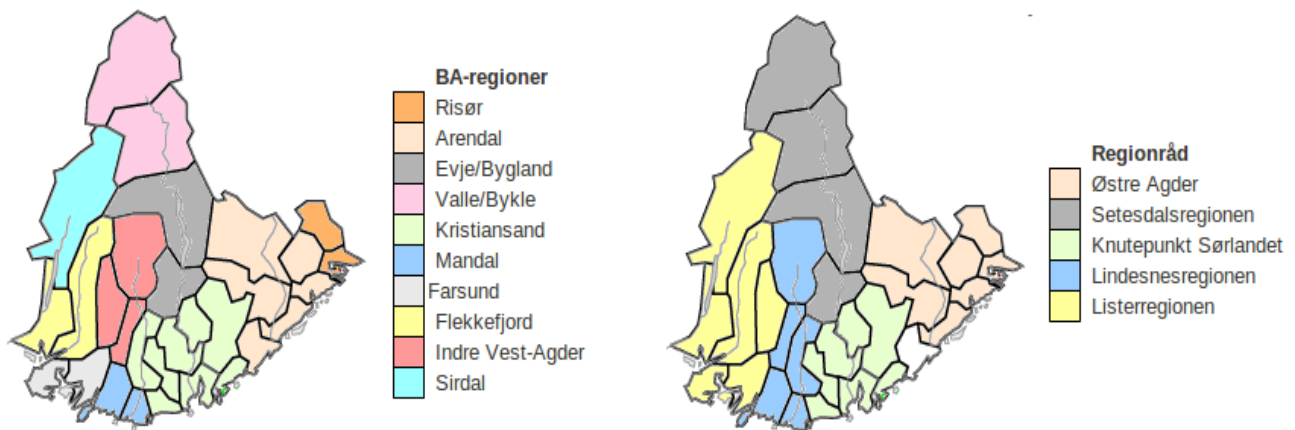
Lindenesregionen etablert i 2005 omfatter kommunene Audnedal, Lindesnes, Mandal, Marnardal, Åseral i Vest-Agder. Regionrådet bestod i utgangspunktet av kommunene Audnedal, Mandal, Lindesnes og Marnardal, med Åseral kommune som observatør. Fra 2007 ble også Åseral fullverdig medlem av rådet. Tidligere Indre Vest-Agder Regionråd er nedlagt og deltakerne er fordelt på henholdsvis Listerrådet (Hægebostad, Sirdal og Kvinesdal) og Lindenesregionen (Audnedal, Marnardal og Åseral).

Agderrådet var et samarbeidsorgan for kommunene, fylkeskommunene, NHO og LO i Agder etablert i 2004. I 2009 ble dette endret til et kommunalt og fylkeskommunalt samarbeid for å fremme regionens interesser før det i 2010 ble nedlagt i forbindelse med at både Vest-Agder og Aust-Agder fylke vedtok at *Regionplan Agder 2020* skulle være rammen for videre organisert samarbeid mellom fylkene og kommunene. For å følge opp planen er det etablert en ny organisasjonsmodell der de fem regionrådene og Kristiansand og Arendal inngår

sammen med de to fylkeskommunene her i en ny organiseringsmodell (Fylkestinget 22.2.2011)

2.2.3 Ulike forskningsbaserte regioninndelinger

Den vanligste og mest fingraderte inndelingen av Norge i bo- og arbeidsregioner (BA-regioner) er Juvkam (2003) som deler Norge inn i 161 gjensidige utelukkende regioner der pendling og intern reisetid utgjør grunnlaget for inndelingen. Inndelingen er ikke betinget av fylkesgrensene. I Agder utgjør dette 10 regioner som vist på kart i fig 1.

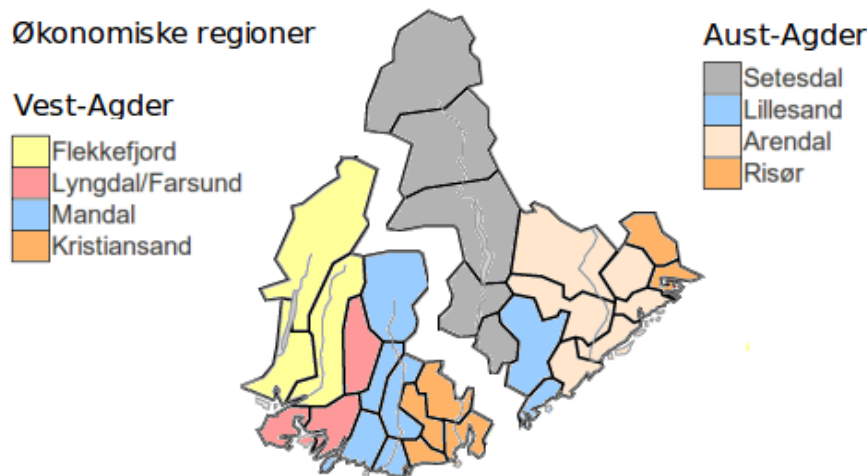

Fig 1. Inndeling av BA- regioner i Vest-Agder fylke og Aust-Agder og oversikt over regionrådene. Kilde SSB

Statistisk sentralbyrås inndeling i økonomiske regioner bygger på kriterier som handel og arbeidsmarked på et nivå mellom fylke og kommune (fig.2). De økonomiske regionene krysser ikke fylkesgrensene. Juvkam (2011) hevder at når fylkesgrenser ikke kan krysses, representerer de et blandingsprodukt, der funksjoner knyttet til pendling og handel inngår ved valg av avgrensing. Noen regioner blir «restregioner» med sitt senter i et annet fylke. Noe som blant annet er tilfelle for *storbyregionen* Kristiansand.

Storbymeldingen (St.meld. nr. 31) definerer *Kristiansandsregionen* til en av 6 storbyer som har en sentral rolle for sin landsdel. Den omfatter de 10 kommunene Kristiansand, Lillesand, Birkenes, Iveland, Mandal, Vennessla, Songdalen, Søgne, Marnardal og Lindesnes. En ny storbypolitikk skal sette storbyene i stand til å utvikle og ivareta egne muligheter, løse egne utfordringer, og å utnytte potensialet for nyskaping i storbyene bedre. Dialogen med storbyene bør forbedres bl.a. for å utvikle storbyregionens sterke sider og utfordre storbyene til å skape egne visjoner og styrke samarbeidet i storbyregionen.

Fig 2. Inndeling av Økonomiske regioner i Vest-Agder fylke og Aust-Agder og oversikt over regionrådene. Kilde SSB

2.2.4 Regional stat

Maktutredningen (NOU 2003:19) beskriver den fragmenterte staten. Den statlige reformprosessen har vært sektorisert og ukoordinert. En del av dette er at en ikke har sett statens regional geografiske avgrensinger i et overordnet perspektiv. Vi trekker fram to statlige regionale systemer som vi mener har relevans for vår problemstilling: Statens vegvesen Region Sør og Helseregion Sør-Øst.

Statens vegvesens hovedansvar er planlegging, bygging, forvaltning, drift og vedlikehold av riks- og fylkesvegnettet. Statens vegvesen er organisert i *to forvaltningsnivåer*:

Vegdirektoratet og fem regioner (Region nord, -midt, -vest, -sør og – øst). Region sør består av fylkene Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder med hovedkontoret lokalisert i Arendal i Aust-Agder fylke.

Fra 1.1.1999 ble helseregioner innført. Helseregionene ble opprettet som interfylkeskommunale selskaper med hjemmel i paragraf 27 i Kommuneloven. Fra 2001 kom Sykehusreformen og med statlig overtak av sykehusdriften og organisering av sykehusene i egne regionale foretak. Helse Sør-Øst RHF er den statlige helseforetaksgruppen som har ansvar for spesialisthelsetjenestene i Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder. Sørlandet sykehus HF driver sin virksomhet over hele Agder, og sykehusene er lokalisert i Arendal, Kristiansand og Flekkefjord.

En annen sentral statlig styrt institusjon er universitet. I 2007 fikk Høyskolen i Agder status som universitet. En egen universitetskomite hadde vært i arbeid siden 1994. Universitetet i Agder (UiA) fikk delt campus mellom Kristiansand og Grimstad. Høyskolen i Agder hadde hatt avdelinger både Kristiansand, Grimstad og Arendal.

2.3 Regional identitet på Agder

Sørlandet som ambisjon ble navnesatt i en kronikk. Den ble lansert av dikteren Vilhelm Krag i en artikkel i Morgenbladet i 1902. «*Vi her sørpaa – vi er ingen ting*», skrev han. På denne tiden var Sørlandet ingen egen landsdel, området hørte til Vestlandet. Utgangspunktet for artikkelen var en ny diskusjon av regional historie og regionale muligheter. «Sørlandet» var et kulturelt verdsettingsprosjekt for en region uten navn, en landsdel som i politisk forstand mest var en gråson (Skjeie 2002). Gjennom hele 2002 hadde landsdelen en omfattende markering av sitt 100 års jubileum kalt «Sørlandet i 100», med en rekke kulturarrangementer og mye festivitas.

I «Makt i regional fasong» presenterer Jon. P. Knudsen (2002) en modell for Sørlandets fall og Sørlandets gjenreising, «*som må forstås som et forståelseskjema bygd på ganske ensprede forestillinger om samfunnsmessige sammenhenger*». Han lanserer *Sørlandsbyen* som konseptuell modell for den bosettingstypen som kom til å prege kysten på Sørlandets storhetstid fra ca. 1850 -1880. Sørlandsbyen omfatter de klassiske sørlandsbyene, beliggende i to til tre mils avstand fra hverandre, med et lokalt omland av nært innland og skjærgård, og et fjernere oppland bestående av dalfører og heier innover landet. Han beskriver Sørlandet som en tidsbestemt regional tilpasningsform som kollapset sammen med den hovednæringen som bar den skipsfarten. Selv etter at Sørlandet falt både økonomisk og politisk bar den med seg en forestilling om en egenartet kultur. På slutten av 1900-tallet sier han, ble Sørlandet igjen en nasjonal vekstregion som har forandret bosettingsmønstret og samfunnsstruktur. Hans konseptuelle modell for dette er byene i Agderbyen som på dette tidspunkt står for så godt som all økonomisk og befolkningsmessig vekst.

Regional identitet defineres av Baldersheim og Knutsen (2004) som opplevd forankring i eller i tilknytning til landsdelen. Deres undersøkelser basert på en landsomfattende utvalgsundersøkelse gjennomført i 2004 for Makt- og demokratiutredningen, sier at folk føler seg sterkest knyttet til nasjonen Norge. Deretter kommer landsdelen, kommunen og grenda/nabolaget. Undersøkelsen viser at sørlendingen er sterkt knyttet til sin landsdel, bare overgått av nordlendinger. Tilknytningen i Agder er sterkere til Sørlandet enn til eget fylke. Periferiens «anti hovedstadsholdninger» har en viss appell på Sørlandet, men ikke sterkere enn på Vestlandet eller i Trøndelag.

Tveiten og Grødum (Town-net -Agderbyen 2003) støtter opp om Baldersheim og Knutsens funn som sier at det er en sterk tilhørighetsfølelse på Sørlandet, et visst verdifelleskap, men ikke noen «vi-følelse». Deres undersøkelser viser at det er både en øst-vest og en kyst-innland dimensjon i landsdelen som gjør det vanskelig å utvikle en felles regional identitet. Setesdal med sin helt distinkte setesdalskultur skiller seg markant både fra Sørlandet og Agder.

2.4 Regionaliseringsdebatten på Agder

Diskusjonen om en eventuell sammenslutning av de to Agderfylkene har en lang historie. Debatten har pågått parallelt med en kritisk debatt om fylkeskommunen på nasjonalt nivå. Allerede i 1965 foreslo Gabrielsenkomiteen, som vurderte kommune- og fylkesstrukturen i Norge, en sammenslutning av de to fylkeskommunene. Også i Christensens utvalget (NOU 1992:15) og Oppgavefordelingsutvalget (NOU 2000:22) ble fylkesstrukturen på Agder berørt. På nasjonalt nivå har debatten vært gjenstand for en rekke utredninger for å reformere og avklare fylkeskommunens fremtidige rolle, herunder oppgavefordelingen stat, fylke og kommune, alternative styringsmodeller, størrelser på kommuner og regionalt nivå, samt om berettigelsen og legitimiteten av fylkeskommunen (Hagen og Sørensen 2006:112). Siste debatt var rundt St. meld. nr. 12 «*Regionale fortrinn- regional framtid*» (2006-2007) som resulterte i at regjeringen la en forsterket fylkesmodell til grunn uten endring i fylkesstrukturen. Noe som blant annet innebar at fylkene fikk en tydeligere rolle som regional aktør. (Ot.prp. nr10. 2008 - 2009).

Lokalt har det blitt arbeidet med å vurdere grunnlaget for sammenslåing av de to fylkene siden 2001. I 2005 stilte begge Agderfylkene i første omgang seg bak anbefalingen i rapporten «*Aust-Agder og Vest-Agder – samarbeid eller sammenslutning*» med forbehold om en rådgivende folkeavstemning først. Denne ble lagt i bero i påvente av nye innspill i den nasjonale regionaliseringsprosessen. På bakgrunn av manglende resultater fra denne gikk så de to fylkeskommunene våren 2009 samstemt inn for å gjenoppta arbeidet med sikte på en sammenslutning.

Det er ubalanse i styrkeforholdet mellom de to fylkeshovedstedene. Det har lenge vært stort politisk flertall i Kristiansand for sammenslåing av fylkene. Debatten i media og opinionsundersøkelser viser at motstanden mot sammenslåing i Arendal er svært stor. (Respons Analyse AS 2010). Kristiansands ordfører var en sentral aktør sammen med ordfører i Arendal i styringsgruppen i 2005, og det var en uttalt forventning fra både Arendal og resten av Agder at Kristiansand viste ”raushet” i drøftingen av disse problemstillingene. Saken berører i stor grad posisjoner og makt og dreier seg også vel så mye om sentraliserings-

og lokaliseringsspørsmål som funksjonalitet og hva som eventuelt kan føre til en mer helhetlig og demokratisk styrt region der de to fylkeshovedstedene og spiller sentrale roller.

Aust-Agders nei til fylkes sammenslåing i 2011 kom etter at den nye styringsgruppen hadde kommet med tilrådning om sammenslutning. Styringsgruppen bestod denne gang av fylkesordfører, fylkesvaraordfører og opposisjonslederne i begge fylkene. De to fylkes- og varaordførerne var også med styringsgruppen i 2004, og inngikk den gang i flertallsinnstillingen om ja til sammenslåing.

Tilrådnigen kom som resultat av en lang debatt med slutt høsten 2010. Fokuset i media er mye omkring de to fylkeshovedstedene. «Bykampen» mellom Kristiansand og Arendal har pågått lenge. Sjefredaktør Hans Christian Vadseth understreker i en kronikk i Agderposten 13. februar 2010 at Arendal har grunn til å være skeptisk. Fortellingen om hvordan Kristiansand ble bygget på Arendals bekostning er ikke lenger bare historie, men har blitt noe genetisk «*som om den er blitt podet inn i arendalittenes DNA-spiraler og blitt en del av arvestoffet som overføres fra generasjon til generasjon*». Samtidig mener han at denne frykten er mulig å møte med rasjonelle argumenter, noe Kristiansand ikke har gjort, og at de har fortsatt en retorikk som ikke kan forventes å bære gode frukter. Han uttrykker at tilhengerne av sammenslåing i vest ikke har møtt forståelig frykt fra øst med god dialog, og anser heller ikke et innlegg fra ordførerne i Knutepunktet som mener at fylkesordfører i Aust-Agder og ordfører i Arendal har etterlatt et inntrykk av at de har bestemt seg for å si nei fra starten av arbeidet, som særlig konfliktdempende. Det største tankekorset for motstanderne oppfatter redaktøren er de mange kommunene som ikke ønsker å være del av Aust-Agder. Redaktøren i *Agderposten* støtter tanken om et felles Agder, men er usikker på hvordan motkreftene i Aust-Agder vil slå ut og minner om at stortingsrepresentantene Godskesen (Frp) og Freddy de Ruiten (AP), som er motstandere av et felles Agder, har 60 % av stemmene i Aust-Agder bak seg. I en kommentar i *Fedrelandsvennen* 20. februar 2010 skriver tidligere sjefredaktør Finn Holmer-Hoven at borgerne i Arendal «*helt siden 1641, da Christian Quart ga Kristiansand kjøpstadsprivilegier har speidet etter den kristiansandske armada av frykt for å bli overrumplet, invadert og assimilert*».

En annen illustrasjon på den vekslende temperaturen mellom de sentrale partene i debatten gir referatene i *Fedrelandsvennen* i samme tidsperiode fra felles formannskapsmøte 17. februar mellom Kristiansand og Arendal. Her «avblåser» ordførerne striden. De er enige om både flyplass og sykehus. Arendals ordfører sier at de vil kreve at offentlige arbeidsplasser flyttes til både Evje, Lyngdal og Brokelandsheia, i tillegg til fordeling mellom Kristiansand og Arendal. Kristiansands ordfører er positiv og sier at i Kristiansand har arbeidsplasser vært underordnet.

Ordfører Hans Antonsen (V) i Grimstad sier til Agderposten 17.februar 2010 at etter ny E18 og nytt universitet er det naturlig å utvikle Grimstad vestover. «*Det er ikke gitt at befolkningen i Grimstad vil slå seg til ro i Aust-Agder*». Grimstad har fått en ny identitet som forstad til Kristiansand, sier han. Ny E-18 gjør det naturlig å bo i den ene byen og arbeide i den andre. Blir det ingen sammenslåing vil Antonsen ta debatten i sin kommune om å søke overføring til Vest-Agder.

Styringsgruppens innstilling blir også utsatt en uke på grunn av uenighet om rådgivende folkeavstemning. Aust-Agders representanter går inn for en rådgivende folkeavstemning, mens Vest-Agders representanter har satt som ultimatum at dersom det kreves folkeavstemning ønsker de å innstille på at prosessen avsluttes. Det er stor aktivitet i media de siste ukene før styringsgruppens innstilling legges frem. Ordfører i Kristiansand er positiv til å få til en folkeavstemning allerede til høsten slik at prosessen ikke strander. Ordfører i Grimstad og Lillesand tar felles initiativ og inviterer alle ordførerne i Agder til møte etter påske dersom det viser seg at arbeidet i styringsgruppen strander. Ordfører i Lillesand sier til Agderposten at dersom Vest-Agder opprettholder kravet om at det ikke skal være folkeavstemning, blir det brudd.

Til slutt tilrår styringsgruppa enstemmig, sammenslutning av Agderfylkene. Fylkesordfører og varaordfører i Vest-Agder tilrår den skisserte fordelingen av arbeidsplasser på vilkår av at sammenslutningen skjer raskt. De mener det er unødvendig med folkeavstemning fordi de fleste partier i Vest-Agder fylkesting har gått til valg på et Agder. Aust-Agders representanter inkludert opposisjonsleder og ordfører i Lillesand, tilrår den skisserte fordeling av arbeidsplasser og at spørsmålet om folkeavstemning forelegges fylkestinget i juni.

«*La oss samarbeide om det vi kan samarbeide om, i stedet for å slå oss sammen*», sier ordføreren i Arendal under bystyrets høringsbehandling senere, noe som ga et klart nei i høringsprosessen.

Resultatet av folkeavstemningen i Aust-Agder som ble gjennomført den 12. september 2011 ga en klar overvekt av nei stemmer i fylket. Resultatet viser at Aust-Agders befolkning er splittet i synet på sammenslutning med Vest-Agder, og at det er store geografiske variasjoner kommunene i mellom. Lavest andel i nei kommunene var Grimstad med 57 %. Fra og med Grimstad og østover er det nei flertall i alle kommuner. Fem av kommunene har over 80 % nei. I Arendal er stemmer 80,4 % nei og 17,2 % ja. Høyest andel i ja-kommunene er Lillesand med 78,9 % og lavest av ja-kommunene er Bykle med ca. 53 %. Ja-andelen er høy både i kommunene Lillesand, Birkenes og Iveland. Som et direkte resultat av dette har disse kommunene sammen med Evje-Hornnes søkt om overflytning til Vest-Agder fylkeskommune.

I påvente av avklaringene, anbefaler fylkesrådmannen i Aust-Agder fylkeskommune i sin saksutredning (sak 09/7217) at en ikke må la resultatet av folkeavstemningen påvirke samarbeidet om utviklingen av landsdelen. Resultatet av folkeavstemningen, mener han, gjør det viktigere enn noen gang å stille enda større krav til at alle involverte parter i landsdelen står sammen om å videreutvikle samarbeidet, og at de to fylkeskommunene har et felles ansvar for å bringe den regionale utviklingen i den retningen nylig vedtatt Regionplan Agder 2020 har staket ut.

I dette kapitlet har vi sett på den regionale inndelingen på Agder, på temaet regional identitet og gitt noen hovedtrekk fra regionaliseringsdebatten som har pågått i store deler av perioden 1990 -2011. I neste kapittel omtaler vi fremtidsbildet som Agderbyscenarioet fra 1990.

Kapittel 3   Scenarioriet Agderbyen 1990

I dette kapitlet beskriver vi innholdet i trendscenarior 1 fra «Sørlandsbilder – 3 scenarior for Agder 1990» med tittelen *Historien om hvordan Sørlandet vant hele verden (, men tok skade på sin sjel?)*. Her lanseres Agderbyen som begrep, og innholdet i begrepet betrakter vi som forankringspunkt for analysen.

3.1 Om scenarioriet

Dette scenarioriet bygget på forutsetningen at et framtidig Agder ville utvikle seg i forhold til de trendene og utviklingstrekk som råder i og utenfor regionen i år 2000. Ved å se på hvordan politikere, redaktører og andre opinionsledere, bedriftsledere og ”folk flest” kan tilpasse seg i en «*business as usual*»- tankebane, har forskerne tenkt seg at Agderforskning i 2001 fikk i oppdrag å beskrive og analysere situasjonen. Analysen skulle gi en samlet framstilling av utviklingen innen samfunns og næringsliv på Agder de siste 15 årene. Innenfor scenarioriet har man tre deler:

1. Fortellingen, som en realistisk novelle.
2. En rammetekst som utdyper det forskerne mener er spesielt viktige delemner.
3. Kommentardelen som forsøker å trekke ut de spenningene og konfliktene som fortellingen har, og sette disse inn i et politisk perspektiv. Hva som bør gjøres dersom situasjonen som beskrives blir virkeligheten.

Forutsetningene som forskerne la til grunn ved arbeidet med denne fortellingen var:

- Balanse i utenriksøkonomien
- Stabil oljepris (15 dollar pr fat)
- Noe lavere økonomisk vekst på 90-tallet enn på 80 tallet. (Gjennomsnittlig 2,5 % vekst)
- Veksten i offentlig sektor er like stor som veksten i BNP
- Ingen politiske endringer angående personoverføringer
- Fortsatt omlegning i distriktpolitikken:
  - Rammestyring/administrativ desentralisering i forholdet mellom staten og fylke/kommune
  - Regional sentralisering nedbygging av næringsoverføringer
- Norge blir medlem av EF tidlig på 90 tallet

3.2 En oppsummering av viktige trekk i fortellingen

Framveksten av Agderbyen.

Denne forklares med endringer i bosetningsmønsteret. Det pekes på at den befolkningsveksten i en linje fra vest til øst kan sees som en klokke. Sterk vekst på midten, dvs. i Kristiansandsregionen, og svakere veksttakt i ytterkantene. Veksten skjer også i kystområdene, innlandet opplever problemer med befolkningsutviklingen. Et annet moment er at privatbilismen har gjort det mulig å legge næringsområder og kjøpesentra, og dermed også arbeidsplassene, utenfor de tradisjonelle bysentra fordi virksomhetene her finner større og billigere arealer å bygge på. Forskerne har funnet det hensiktsmessig å se på området omkring E 18 fra Søgne til Moland som en bydannelse i dette perspektivet, og kalte dette for Agderbyen. Lignende ”randbyer” har vi i Grenland, på Nord Jæren og ved Mjøsa, sies det. Agderbyen ble sett på som et naturlig regionalt tyngdepunkt i landsdelen. Det ble framhevet at Agderbyen er et kommunikasjonsmessig brohode med havner, og flyruter nasjonalt og internasjonalt.

Spenningsforhold mellom områdene som defineres inn i Agderbyen og det som blir liggende på flankene og innlandet.

Scenariot beskriver at flankene og innlandet, som har dårlig befolknings- og næringsutvikling samt til dels få og svake senterdannelser, ikke er særlig begeistret for ideen om Agderbyen. Fortellingen beskriver at en utredning blir gjort, men der konklusjonen er at fylkeskommunen ikke har reelle virkemidler til å snu en dårlig utvikling. De tunge distriktpolitiske grepene er det staten som kan gjøre noe med. Det beskrives at den dårlige utviklingen i disse områdene ikke er villet, men kommet som et resultat av mange små skritt som over tid har skapt ubalanse, og at EF- medlemskapet fra 93 har bidratt til, men ikke vært avgjørende for denne prosessen. Konklusjonen sier også noe om at vekstimpulsene som kommer fra Agderbyen ikke må torpederes av at man omfordeler virkemidler etter strengt geografiske rettferdighetskriterier. Talsmenn fra flankeområdene, sies det, så rapporten som tegn på at det ikke var vilje til å snu utviklingen.

Næringsstrukturen - eller om det tradisjonelle, det moderne og melkekuene.

Fortellingen beskriver utviklingen i næringsstruktur som et regionalt resultat av nasjonale omstillingsprosesser satt i gang av Gro Harlem Brundtland. Det blir trukket fram en tredeling av næringslivet. De tradisjonelle bedriftene som kjennetegnes ved at de arbeider etter gamle produksjonsprinsipper med lav teknologigrad og mye arbeidskraft. Denne industrien ligger i flankeområdene og i indre bygder, og har lav verdiskapning pr. ansatt. ”Moderne bedrifter” beskrives som bedrifter som har gjennomgått teknologiske og organisatoriske endringer, og har derved en mye større verdiskapning pr. ansatt. Disse arbeider gjerne på nasjonale og

internasjonale markeder og i spesialiserte nisjer. Disse bedriftene ligger innenfor området til Agderbyen. En årsak til det er tilgang FoU miljøene i Grimstad og Kristiansand, samt gode kommunikasjoner og attraktive bomiljøer for personale med høy kompetanse. «Melkekuene» er råvare- og energifokuserte bedrifter som har tilgang på rimelig kraft og råvarer som et konkurransefortrinn, noe som gjør at de har hatt god avkastning over tid, og at de har bidratt til en stabil utenriksøkonomi. Det fortelles at den regionale betydningen av disse bedriftene avtar på grunn av rasjonalisering og nedgang i sysselsetningen. Det beskrives også et regionalt miljøfond som skal drive forskning innen miljø og prosessinnovasjoner for smelteverksindustrien. Dette som et tiltak for å demme opp mot en tillitskrise som denne industrien opplever på grunn av økt oppmerksomhet omkring miljøspørsmål.

Noen spørsmål ved tusenårsskiftet. Ser vi begynnelsen på nye trender?

I dette kapitlet slås det fast at det er et gode at de forskjellene som før fantes mellom Agder og resten av landet når det gjelder inntekter, næringsstruktur, andel av FoU utgifter, yrkesdeltagelse blant kvinner og barnehagedekning osv., har minsket. Spørsmål som reises er om denne utjevningen på nasjonalt nivå har skapt større forskjeller mellom sosiale grupper og regioner. Bør fokuset på fordelingsspørsmål intensiveres? Har man regionale virkemidler til å gjøre noe med ulikhetene? Det antydes i teksten at svaret kan være nei.

Offentlig sektor: Politisk avmakt og administrativ privatisering.

Scenarioet så for seg store endringer i offentlig sektor. Dette ved at det skjedde en ny oppgavefordeling mellom stat og kommune og ved at oppgaver ble privatisert. Staten var kommet i en situasjon der mer og mer av budsjettene var bundet opp i overføringer til private. Derfor måtte offentlig tjenesteproduksjon begrenses, eller i alle fall måtte veksten modereres.

Fylkeskommunen i dag - Totalt uten innflytelse?

Svaret fra staten var å overføre oppgaver til fylkeskommunen. Det viktigste man så for seg i scenarioet var næringspolitikken og miljøpolitikken. Problemet var at det ikke fulgte nok midler med overføringene. Arbeidsformidlingsfunksjonen ble overført til kommunene, men den ekstra formidlingskapasiteten ble brukt til andre formål innen næringsutvikling. Formidlingsarbeidet ble i større grad gjort via nye IT-løsninger. Samtidig som staten desentraliserte ble flere oppgaver fylkesmessig sentralisert. For eksempel ble landbrukskontorene slått sammen. Denne utviklingen ga styrke til Agderbyen ved større konsentrasjon av offentlige oppgaver i Kristiansandsområdet.

Scenarioet tok opp et stort konfliktområde, sykehusdebatten. Scenarioet trekker frem at sentrale myndigheter har sendt signaler om at antall sykehus må reduseres og aktivitetene spesialiseres. Scenarioet beskriver at regionsykehusene i Farsund, Flekkefjord og Mandal ble

nedlagt. Fra 1992 fikk Norge et sykehusdirektorat som reiser spørsmålet om man ikke skulle ha et sentralsykehus på Agder. «*Grunnen til at vi reiser dette spørsmålet er at sentralsykehuset i Vest-Agder har en ypperlig lokalisering som et sentralsykehus for hele regionen*», skriver direktoratet. Utspillet ble møtt med storm i Aust Agder, mens Vest Agder forholdt seg passive. Passiviteten ble tolket som bifall til ideen og satte ondt blod mellom fylkene.

Skolesektoren blir også omtalt i dette avsnittet. Mer budsjettfrihet til institusjonene. Krav til produksjonsøkning og mer innflytelse på styringen av skolene fra næringslivets side, ble nevnt.

I oppsummeringen sies det at fylkeskommunen er blitt et forvaltningsorgan med ansvar for den regionale næringspolitikken. Utdanning, samferdsel og næringspolitikk blir i mye større grad sett i sammenheng, og næringsinteressene har størst innflytelse. Innflytelsesmulighetene er til stede, men vanskelig å utnytte pga. den sterke konflikten mellom de distriktsvennlige og Agderbytilhengerne.

Kommunene - ulikheten mellom kommunene øker.

Scenarioet beskriver to typer av kommuneforvaltninger på Sørlandet, konsernkommuner og nærbutikk-kommuner. Den siste kategorien er små kommuner som sliter med rekruttering og kompetanse. De store kommunene er i forkant når det gjelder innspill mot sentrale myndigheter, brukermedvirkning, parlamentarisk styresett og privatisering. De små kommunene er i liten grad med på disse trendene.

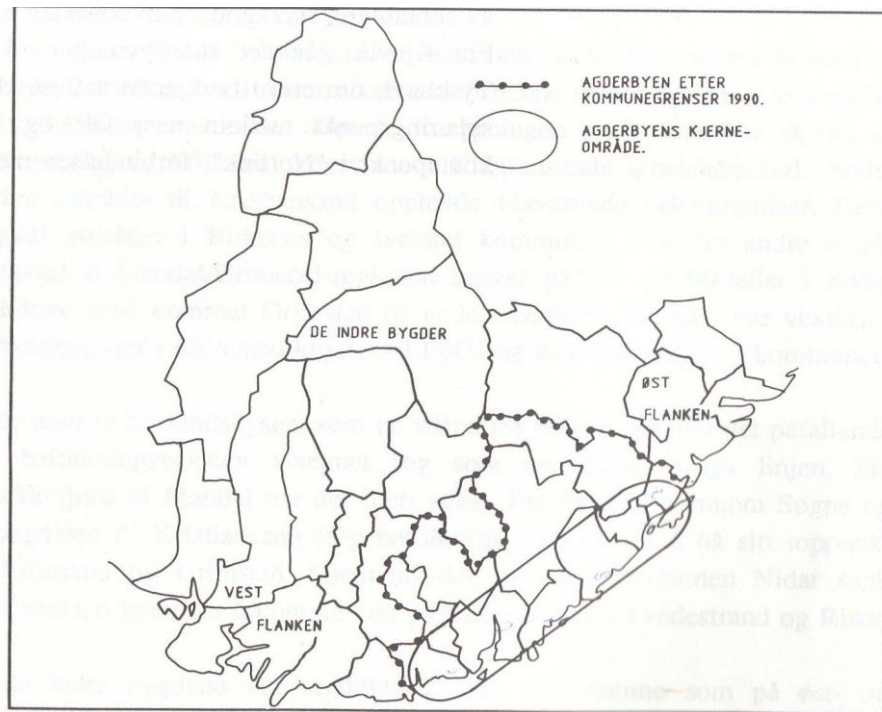
Det politiske systemet - politikerforakten blomstrer.

Det er i scenarioet pekt på en stigende politikerforakt og oppgitthet over manglende styringsevne. Det blir skissert en utvikling med mer særinteresser og særpartier i politikken. Særlig gjelder det i det som er definert som moderne kommuner. En utvikling med sterkere sentralisering i styringssystemet gjør at det blir stor forskjell på de som er innenfor og de som er utenfor de nye styringsorganene. Særpartiene opplever stadige konflikter med de etablerte partiene. I flankekommunene skjer det en vitalisering av tradisjonelle partier. De opplever at de ikke blir tatt nok på alvor i forhold til stridsområdene om Agderbyen og resten av fylke(ne). På bakgrunn av dette oppstår "sørlandsbevegelsen" med det formål å komme inn i posisjon i fylkesting for å motarbeide utviklingen i Agderbyen.

Kultursituasjonen - Et mål på de endringer vi nå gjennomgår.

I dette avsnittet gjennomgås en del av de endringene som skjer og som endrer identiteten til landsdelen. Den nasjonale harmoniseringen som slår ut ved at det er de samme husene, maten

medietilbudet osv. over hele landet, beskrives. I tillegg at de tradisjonelle markørene som lekmannsbevegelsen, målsak og avholdssak drukner i høyrebølgen. Mange av disse miljøene sentraliserer, og noen får sine sentre på Sørlandet. Livssynsorienterte høyskoler, Sarons Dal og Gimlekollen nevnes som eksempler.

Fig.3 Agderbyen illustrert i Sørlandsbilder – 3 scenarier for Agder 1990

DEL III TEORI

Del III av masteravhandlingen redegjør for hvilke teorier vi vil anvende for å tolke og analysere datamaterialet i undersøkelsen. Kapittel 4 drøfter teoretisk inngang på problemstillingen, og gjør rede for de ulike teoriene vi har valgt for å fortolke empirien vår.

Vi drøfter regionbegrepet, herunder regional identitet. Videre velger vi teori om diskurs og makt som teoretisk hovedinnfallsvinkel på oppgaven. De ulike forskningsspørsmålene tilsier også at det vil være nødvendig å basere seg på interessentanalyser og maktanalyser når drøfting om hvordan forståelsen av regionale sammenhenger og hvem som påvirker diskursen skal tolkes og avgrenses. I tillegg har vi funnet det formålstjenlig å trekke inn momenter fra institusjonell teori og teori om legitimitet.

Kapittel 4   Teoretiske perspektiver

4.1 Teoretisk inngang

Dette kapittelet redegjør for hvilke teorier vi vil anvende for å tolke og analysere datamaterialet i undersøkelsen. Vitenskap er preget av systematisk, organisert kritikk. Man bygger teorier som vinner legitimitet gjennom å ha vært forsøkt og forkastet. Teori er en testet antagelse om virkeligheten, en forklaring på et fenomen eller en sammenheng i naturen. Etter å ha testet om en hypotese gir et mer sant enn falskt bilde av virkeligheten omtales den ofte som en teori. Teoretiske modeller kan defineres som en forenklet modell av virkeligheten, en modell som kan være til hjelp for å se og forstå komplekse sammenhenger (Nyeng 2004).

Valg av teori vil få konsekvenser for hvordan vi vil tolke og analysere datagrunnlaget, derfor må valg av teori kobles tett mot, og påvirkes av den problemstillingen og forskningsspørsmålene vi har valgt. Teorien vil både fungere som verktøy for å belyse forskningsspørsmålene, men skal også hjelpe oss med å avgrense analysen. Vår problemstilling omhandler i vid forstand, et ønske om å undersøke hvordan et tenkt fremtidsbilde setter spor etter seg i politikken. Teorien må derfor ta utgangspunkt i og sees i sammenheng med det empiriske materialet.

Under kapittel 1.2 problemstilling, har vi definert at politikkutforming angår hvordan mål og strategier blir nedfelt, og om hvordan aktører agerer og uttrykker seg om dette i det offentlige rom. Christensen et al (2009) sier at i tillegg til beslutningsprosesser står også meningsdanningsprosesser sentral i offentlige organisasjoner. «*Offentlig politikk dreier seg like mye om å oppdage mål, identiteter og tilhørighet som å finne de beste virkemidlene for å nå gitte mål..... Politikk dreier seg også om symboler, om tolkning av folks erfaringer, hvor folks verdier, holdninger og meninger blir påvirket, og hvor sympatier og antipatier blir formet*». Dette tillegger vi vekt når vi vurderer teoretiske perspektiver på oppgaven. Vi oppfatter ikke scenarioet Agderbyen som et entydig begrep, og antar at begrepet og oppfattelsen av dette har endret seg over tid.

Vi ser to teoretiske og en empirisk hovedinngang til vår problemstilling som kan hjelpe oss i valg av teori og avgrense analysen:

- Hvordan konstrueres forståelsen av regionale sammenhenger – romlige begreper
- Hvordan konstrueres diskursen?
- Hvordan brukes begrepet? Hvem påvirker?

Dette tilsier at det vil være nødvendig med en bred drøfting av regionbegrepet, herunder regional identitet. Videre velger vi teori om diskurs og makt som teoretisk hovedinnfallsvinkel på oppgaven.

Diskursbegrepet oppfatter vi den til enhver tid etablerte forståelsesramme som samhandling utspiller seg innenfor. Lysgård (2001) har drøftet diskursteori som teori og metode inn mot studier av regional endring. Han konkluderer med at dette er relevant i flere sammenhenger. Både i forhold til hvordan en ved å bruke region som metodisk redskap bidrar til å etablere den dominerende forståelsen for samfunnets romlige organisering, og for å studere hvordan regionbegrepet brukes for å etablere dominerende normative oppfatninger for hva som er et politisk problem, hvor det er lokalisert og dermed hvilke geografiske områder virkemidlene må rettes mot. I tillegg mener han metoden er relevant for å analysere historikken og intensjonene bak fremveksten av ulike former for forestilte fellesskap knyttet opp mot det territoriale. De ulike forskningsspørsmålene tilsier også at det vil være nødvendig å basere seg på interessentanalyser og maktanalyser når drøfting om hvordan forståelsen av regionale sammenhenger, og hvem som påvirker og hvordan disse innretter seg i ulike handlingsmønstre, skal tolkes og avgrenses.

Både inn mot dette teorifeltet og diskursanalyse står institusjonell teori sentralt. Institusjonell teori omhandler at institusjoner betyr noe som instrumenter for å nå politiske mål og at organisasjoner forsøker å tilpasse seg verdier i de eksterne omgivelsene. Dette mener vi kan gi andre innfallsvinkler enn diskursanalysen når vi skal vurdere hvordan begrepet har blitt tatt i bruk og forstått. Legitimitet er et sentralt begrep innenfor institusjonell teori. Legitimitet vil kunne bli sentral både innenfor maktanalysen og institusjonell analyse.

Diskursanalyse er å oppfatte både som teori og metode og har ontologiske og epistemologiske premisser angående språkets rolle i den sosiale konstruksjonen av verdenen. (Jørgensen og Phillips 2008). Det er en pakke som har i seg både ontologiske og epistemologiske premisser, teoretiske modeller, metodologiske retningslinjer og spesifikke teknikker. Vitenskaps- og metodeaspektet ved diskursanalyser er nærmere utdypet under oppgavens del VI.

4.1.1 Definisjoner

Før vi går inn i de ulike valgte teoriområdene vil vi definere begrepene *scenario*, *metafor* og *semantiske brudd*.

Scenarioer kan beskrives som iscenesatte fremtidsbilder som viser en mulig kjede av handlinger og hendelser for hvordan utvalgte deler ved samfunnet kan komme til å se ut en del år fram i tid. Ordet kommer av det latinske *scenarium*, som betyr scenebilde, opptrinn,

sted for begivenheter. Scenarioer er ikke trender og utviklingstrekk, men de bygger på disse drivkreftene. Scenarioer er helle ikke visjoner, men de inneholder ønsker, drømmer og mål. De avviker også fra tradisjonell planlegging hvor det handler om å fastsette visse mål og utforme virkemidler for å kunne realisere den ønskede tilstanden. Formålet er verken å gi mest mulig entydige prognoser eller å vedta en bestemt framtid. Scenarioer har snarere en pedagogisk funksjon: De er en måte å *tenke alternativt om fremtiden på* for å skaffe debatt. (Håvard Moe 2004, Agderforskning 2000).

Metafor. (av meta- og gr. «å bære») er ord eller uttrykk som brukes i overført eller billedlig betydning, men uten innledende sammenligningsord **som** eller **lik**. Metaforer appellerer til fantasien og er utpreget illusjonsskapende. Metafor kan være et substantiv, adjektiv eller verb, slik de forekommer i nasjonalsangen «den **saganatt** som senker drømme på vår jord», «**blåøyd** frihet», «Tordenskiold langs kysten **lynte**». (Store norske leksikon). Frode Nyeng (2004) sier at «det «å lese» er en grunnmetafor for det å forstå.» Hvordan et sosialt fenomen fremstilles i språket, er derfor ofte avgjørende for vår forståelse av det.

Semantiske brudd. Semantikk behandler betydningen til ord, og setningssemantikk omhandler betydningen til setninger. Innen semantikken skiller man gjerne mellom det man forstår med ordet (betydning, mening, intensjon) og det ordet viser til i omverdenen. (Store norske leksikon). Når en taler om semantiske brudd inn mot diskursanalyse snakker en om at meningen kondenseres i ulike semantiske former som skaper begreps reservoarer for kommunikasjon, og derved brudd mellom forskjellige semantiker som muliggjør forskjellig kommunikasjon (Andersen Åkstrøm N. 1999).

4.2 Teori om regionalisering

Regionbegreper

Selstad (2004) diskuterer i et oppdrag for KS om ny regioninndeling av Norge, hva som ligger i regionbegrepet, og understreker at det ikke finnes noen gitte kriterier som sier hvordan regionene skal avgrenses. Han drøfter fem regiontyper avgrenset i forhold til *natur*, *funksjon*, *identitet* *næringsøkonomiske* og *kompetansemessige* forhold og *institusjonelle* forhold. Han viser til at regionaliseringstendenser i Norge også har fått utløp i en rekke ulike landsdelssamarbeid, og sier med henvisning til «Christensens-utvalget» (NOU 1992:15) at det alltid vil være behov for ad hoc pregede regioner, eller mer permanente ordninger på tvers av forvaltningsnivåene. Slike ad hoc regioner kan imidlertid ikke erstatte vanlige forvaltningsnivåer med mindre tungtveiende grunner taler for det.

Regionalisering handler også om å desentralisere oppgaver, ansvar og ressurser fra staten til regionale institusjoner under folkevalgt innflytelse. Kommunene er viktige demokratiske byggesteiner i mange land, og de løser grunnleggende samfunnsoppgaver. De har ansvaret for et *geografisk avgrenset område* innenfor nasjonalstatens grenser, for løsningen av en eller flere *offentlige oppgaver*, og styres av lokalbefolkningen gjennom et *indirekte demokrati* ved valg av representanter til en forsamling. Forholdet mellom stat og kommune definerer de kommunale *rammebetingelsene*. Disse utgjøres av *oppgavefordelingen* mellom staten og kommunene, *reguleringen av oppgaveløsningen*, *finansieringsordninger* og *kommunens størrelse*. Disse fire faktorene setter rammene for den kommunale handlefriheten. Fylkeskommunen er svar på behovet for å realisere stordriftsfordeler, spesielt innen videregående undervisning og samferdselssektoren. Hvilke oppgaver som legges til kommunene og fylkeskommunene, og hvilke som legges til den regionale og lokale statsforvaltningen, bestemmes blant annet av om en ønsker lokal variasjon eller standardiserte ytelser (Hagen og Sørensen, 2006:14-15).

Hagen og Sørensen (2006) drøfter to omfattende modeller i forhold til kommunestørrelser og styringsnivåer som vektlegger ulike hensyn: Teorien om funksjonelle regioner og teorien om konkurranse mellom kommunene. Teorien om funksjonelle regioner tar utgangspunkt i oppgavene og lager en modell hvor en i størst mulig grad kan se helheten i løsningene, mens konkurranseteorien vektlegger innbyggernes stilling som konsumenter av offentlige tjenester.

Regionalisering kan også være resultat av at kommuner går sammen om felles løsninger av oppgaver som er ressurskrevende eller er lite funksjonelle å løse i egen kommune. Dette er en måte å høste stordriftsfordeler på uten at mindre kommuner gir slipp på overordnet ansvar for tjenesten. En skiller mellom arrangørrollen og produsentrollen (Hagen og Sørensen, 2006:109; Oates 1972; Foster et al 1980; Savas 1982). Begrunnelsene for å regionalisere er ofte at det kan være funksjonelt for oppgaveløsningen, fordi regionene sammenfaller med territoriets utfordringer, og fordi beslutninger treffes så nært innbyggerne som mulig. Utvikling av politiske administrative institusjoner, enten det er fylkeskommune, landsdelsregion eller formaliserte interkommunale samarbeidsorganer, er institusjonsbygging og redskap for regionalisering og desentralisering av ansvar.

Sentralsteders betydning

Med basis i den tyske geografen Walther Christallers arbeid fra 1933 er det utviklet teorier rundt sentralstedenes betydning (Hagen og Sørensen, 2006:106; Christaller 1966). Utgangspunktet er at kommunegrensene bør reflektere avhengigheten mellom en by (eventuelt et regionalt senter) og dens omland. (Hagen og Sørensen, 2006:106; Smith 1985). Byene er ofte de største arbeidsstedene i regionen, med en omfattende innpendling. Byene vil dessuten kunne stå for offentlig og privat servicetilbud som også kommer omlandene til gode.

Disse servicetilbudene vil også føre til reising innen regionen. En slik inndeling basert på gjensidig avhengighet mellom by og dens omland kaller de *funksjonelle regioner*. Ved å la grensene reflektere et felles arbeids- og servicemarked vil en sterkt forenkle den koordineringsprosessen som denne avhengigheten skaper.

Selstad (2004) er også opptatt av diskusjonen om globalisering og økt konkurranse mellom byregioner som har pågått i de norske storbyene i flere år. Det er en konkurranse om å trekke til seg næringsaktiviteter, nye innbyggere, turister osv. I denne konkurransen er byregionene sentrale aktører. Avhengig av hvilke regionale betraktninger som legges til grunn, er det viktig å framelske et sterkt og balansert bymønster. Mønsteret må være robust hva angår befolkningsstruktur, næringsliv og sentrale institusjoner, og med hensyn til den plass det tilordnes i den offentlige styringskjeden. De viktigste konkurransefaktorene er knyttet til å fremstå som strategisk og nyskapende, men dette er også avhengig av ressurser og makt til å handle entreprenørisk på innovasjon og strategitenkning.

Regioner som sosiale konstruksjoner

Lysgård (2001:21) legger til grunn at regioner ikke eksisterer ontologisk i fysisk eller objektiv forstand, men at som sosial konstruksjon er region et sentralt begrep for samfunnsvitenskaper på flere områder. Han viser til Giddens (1984) som hevder at den samfunnsmessige integrasjon i stor grad skjer gjennom det romlige. Han definerer regionalisering som en prosess som utspiller seg og formes i tett relasjon til den tidsmessige og romlige dimensjon. Begrepet regionalisering henspiller derfor ikke på et konkret regionalt nivå, men omhandler den tid-romlige organiseringen av sosial interaksjon i et mer omfattende sosialt system. Det kan derfor oppstå regionforstørrelser på bakgrunn av regional integrasjon utenfor definerte regionale grenser. Det er derfor ikke nødvendigvis fenomenet eller kategorien region som studeres, men det kan også være produksjon av sosial romlighet i allmennhet. Lysgård (2001) definerer ut fra dette:

- *den metodiske region* – regioner som viktige redskaper for flere vitenskaper og fagfelt i forbindelse med systematisering, klassifisering og analyse.
- *den politiske region* – region som et sentralt begrep for politikkutforming og for å definere politikkenes geografiske målområder.
- *den identifiserende region* – region som romlig aspekt i menneskers måte å forholde seg til omverden på i arbeidet med å identifisere seg som en del av, eller skille seg fra et forestilt fellesskap («oss» og «de andre»).

Identitetregioner

Selstad (2004) drøfter også begrepet identitetsregioner og sier de skapes av *identifikasjon*, som vil si at regionen skapes gjennom prosesser som gir en følelse av en enhet med noe eller noen. Identitet skapes gjennom praksis, og ikke så mye gjennom trekk ved regionen selv

(natur, kultur, næringer). Begrepene identifikasjon og interaksjon bruker ofte atskilt, og i territoriell forstand og at de betegner ulike regiontyper. Identitetsregioner betegnes ofte som *homogene regioner*, mens samhandlingsregionene er *funksjonelle* og senterorienterte. En homogen identitetsregion har ut fra sitt kriterium stor indre likhet, men en funksjonell region preges av stor ulikhet mellom sentrum og omland. Alternativt, sier han, at vi kan forstå identifikasjon og interaksjon som *gjensidige prosesser*: Identifikasjon skapes gjennom interaksjon, og omvendt vil fellesskapsfølelse styrke samhandlingen.

Innenfor politisk teori har en vært opptatt av hvordan individualisering og fragmentering motvirkes av institusjonalisering, for eksempel bygging av nasjonale verdier. Selstad (2004) sier at en gjerne kan si at bygging av lokale og regionale identiteter er en slik institusjonalisering. Han viser til at Paasi (2003: Selstad:2004) som har dette som hovedtema. Han avviser tanken om at regioner er objektive realiteter, men at de tvert om er sosialt og kulturelt konstruerte, og drøfter fire viktige aspekter ved regionaliseringsprosessen:

- Selve dannelsen av den *territorielle formen*. Regioner har ikke gitte grenser, men vi trekker en linje mellom «oss» og «dem».
- At regionen må dannes *symbolsk*, som blant annet innebærer at den må navngis på en måte som understøtter bevisstheten om tilhørighet til territoriet innebærer.
- Regionalisering innebærer utvikling av *politiske, økonomiske og kulturelle institusjoner* av og for regionen.
- Regionalisering innebærer at regioner *faktisk etableres*, og at det gjelder like mye utad som innad.

Paasi (2003) presiserer at disse fire punktene ikke er suksessive faser, men mer må forstås som parallelle prosesser i en vellykket regionbygging. Han viser til at til syvende og sist vil regionaliseringens suksess være avhengig av hvor «tykke» lag av institusjoner man lykkes i å skape, og at dette er prosesser som tar tid.

4.3 Organisasjon og interessenteori

En organisasjon kan både betraktes som et lukket og åpent system. Ved et lukket system ansees forholdet til omgivelsene som uproblematisk. I praksis sier Busch et al (2003), er at alle organisasjoner å betrakte som åpne systemer ved at det hele tiden skjer en utveksling av varer og tjenester mellom organisasjon og omgivelser. Ut fra dette synet har Scott (1992:Busch et al 2003:17) definert en organisasjon som « *et system av gjensidige avhengige aktiviteter som kobler sammen skiftende koalisjoner av deltakere: systemet er en del av- avhengig en kontinuerlig utveksling med og konstitueres av – de omgivelsene de operer innenfor.*». En organisasjon definert som et åpent system, styres i liten grad av rasjonelle beslutninger.

Strategi angår relasjonen mellom organisasjoner og omgivelsene. I omgivelsene er ulike endringskrefter i spill som utfordrer organisasjonene. Organisasjonens eksistensgrunnlag ligger i samlingen av interessentene og deres engasjement for koalisjonen. En interessent kan være en person, organisasjoner eller koalisjon av flere. Den er løst koblet sammen og det skjer stadige utskiftninger blant interessentene. Det som skiller interessentene fra hverandre er at de sitter på forskjellig erfaring og har ulik virkelighetsoppfatning, ulik informasjon og ulike verdier og prioriteringer samt ulike roller i organisasjonen. Innenfor interessentmodellen er det et sentralt aspekt at interessentene overfører sine bidrag til organisasjonen og mottar belønning i retur. (Busch et al 2007)

4.4 Institusjonell teori

Institusjon defineres her ut fra ny- institusjonell teori som «den form, eller måte, et samfunn har valgt å organisere eller innrette et system av regler for menneskelige handlinger» (Lubecke 1994:Busch et al 2007). I det ligger at en institusjon er et relativt vedvarende sosialt byggverk, som sikrer en viss overensstemmelse mellom de ulike handlinger. En institusjon kan betraktes som et regelsystem som muliggjør sosial interaksjon mellom mennesker, og kan sees på som samfunnets byggesteiner og grunnlaget for sosialt liv. Når institusjoner først er skapt, blir de til sterke eksterne krefter som influerer på aktørenes atferd. I følge Selznick (1957:Busch et al 2007) blir organisasjoner omformet over tid til institusjoner. Organisasjoner er et rasjonelt instrument som er skapt for å gjøre en jobb, mens en institusjon er mer et naturlig produkt av sosiale behov, en adaptiv organisme.

Institusjonalisme (historisk, rasjonell og sosiologisk) - omhandler at institusjoner betyr noe som instrumenter for å nå politiske mål. Philip Selznick (1948,1957: Busch et Vanebo 2007) observerte at organisasjoner forsøkte å tilpasse seg verdier i de eksterne omgivelsene, noe han kalte en institusjonaliseringsprosess. En viktig forutsetning for denne teoretiske retningen er at den sosiale virkeligheten er en menneskelig konstruksjon som er skapt gjennom sosial interaksjon. Den sosiale virkeligheten betraktes altså ikke som en ”objektiv” virkelighet, men som en del av den enkeltes tolkning eller oppfatning om virkeligheten. Det bilde vi har av organisasjoner blir gjennom denne prosessen institusjonalisert – deres utforming og atferd blir etter hvert ”tatt for gitt”.

I motsetning til klassisk institusjonell teori, hvor institusjoner forstås som nesten naturlige produkt av sosiale behov og krefter, fokuserer nyinstitusjonalister i sterkere grad på institusjoner som styrende ideer eller regler (Busch et al 2007:80-81). De kan betraktes som en sosial regel som regulerer samspillet mellom individer i et nærmere avgrenset sosialt system, og kan forstås ut fra tre forskjellige pilarer: Den regulerende, den normative og den kognitive. Den regulerende pilaren fokuserer på en instrumentell logikk gjennom regler, lover

og sanksjoner. Den normative pilaren er moralsk styrt, og handler om det som er sosialt forpliktende og hensiktsmessig, i samsvar med rådende normer. Den kognitive handler om det som blir «tatt for gitt», er korrekt og kulturelt støttet.

Institusjonelle entreprenører er i følge DiMaggio (1998; Busch et al 2007:94) aktører som har tilstrekkelige ressurser til å realisere mål gjennom å endre dominerende institusjoner. Endringsagenten kan bearbeide etablerte institusjoner for å frembringe nye, potensielle institusjoner, det vil si protoinstitusjoner. Protoinstitusjoner er nye handlinger, regler eller teknologi som går utover et bestemt miljø, og som kan utvikle seg til nye institusjoner om de spres tilstrekkelig. Det er mulig å betrakte en slik protoinstitusjon som en ny kognitiv forståelsesramme. (Boxenbaum 2005; Busch et al 2007:)

Greenwood et al (2002; Busch et al 2007) har lansert en modell som viser muligheter for institusjonell endring i seks faser: Første fase i endringsprosessen inntreffer når hendelser, eller støt, destabiliserer etablert praksis. Fase to er når nye aktører kommer på banene eller maktforhold mellom eksisterende aktører endres. Fase tre oppstår når organisasjoner, søker tekniske bærekraftige løsninger på opplevde problemer. Fase fire er teoretiseringen, noe som Greenwood et al (2002) mener er nødvendig for at preinstitusjonalisering skal lede videre til reititusjonalisering. Teoretiseringen er prosessen hvor lokal avvik fra etablert praksis blir abstrahert. Spredningen forekommer når de nye ideene på en overbevisende måte fremstilles som mer hensiktsmessig enn den opprinnelige praksis. Endringen forutsetter at de nye ideene støttes av styrende verdier og normer eller har en praktisk løsningsevne, dvs. normativ og eller pragmatisk legitimitet. En vellykket teoretisering følges opp av fase fem: spredning. Som en følge av spredningen blir de nye ideene objektivisert og oppnår en sosial validering med hensyn til pragmatisk verdi. Noe som i neste omgang stimulerer spredningen. Fase seks oppnås når spredningen har fått et omfang som gjør at ideene blir tatt for gitt; det vil si når en har oppnådd kognitiv legitimitet.

4.5 Makt

NOU rapport nr. 2003:19 «Makt og demokrati», omtaler bl.a. makt i det politiske perspektiv. Det er viktig for å forstå hvordan innbyggerne og de lokalpolitiske aktører bruker sin makt i ulike situasjoner. Rapporten presiserer at makt er evne til å nå mål, skape en virkning. Makten kan utøves direkte i tvangs- eller beslutningssituasjoner, eller indirekte gjennom symboler, institusjoner og sosiale strukturer.

Engelstad (1999) viser til Webers definisjon av makt: Makt er «*ett eller flere menneskers sjanse til å sette igjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand*» (Weber 1971:53). Robert Dahls definisjon 35 år

senere er i samme ånd: «*A har makt over B i den grad A kan få B til å gjøre noe som B ellers ikke ville gjort.*» (Dahl 1957) Rundt 1980 sier Michael Foucault dette om makt: «*Maktutøvelse er en måte som visse handlinger påvirker andre handlinger på*» (Foucault 1983:219). I følge Foucaults teori om makt/viten er ikke makt noe som tilhører bestemte agenter som de utøver overfor passive objekter. Makt er spredt over forskjellige sosiale praksiser og må også forstås produktivt: «*Magten konstituere diskurser, viden, kroppe og subjektiviteter*» (Jørgensen og Phillips 2008). Engelstad (1999) hevder at Foucaults definisjonene inneholder mer eller mindre klart spesifisert følgende tre dimensjoner; makt som noe som er intensjonelt, relasjonelt eller kausalt. Han mener at disse elementene bare er delvis overlappende, slik at det er kombinasjonen av alle tre som utgjør det «sterke» maktbegrepet. Han sier videre at makten ligger i språket, i samarbeidet mellom frie mennesker, i argumentets bindende kraft eller i aksepterte samfunnsmessige normer.

Christensen og Daugaard Jensen (2008:14) sier at makt er uttrykk for alle de fenomener som fastholder eller endrer menneskeskapte relasjoner og strukturer. De har delt makt opp i 6 dimensjoner:

- *Direkte makt*
- *Indirekte makt*
- *Bevissthetskontrollerende makt*
- *Institusjonell makt*
- *Relasjonell maktforståelse*
- *Makt i en garbage -can situasjon (søppelspann situasjon)*

Direkte makt kan utøves i hele beslutningsprosessen fra et problem blir beskrevet, via søket etter alternativ, analyse av disse og til beslutningen er tatt. Når det gjelder den *indirekte makten*, ligger den i mulighetene til å påvirke før et spørsmål kommer opp til avgjørelse. Det vil si ved å påvirke agendaen, og blokkere for spørsmål og problemstillinger som andre interessenter vil ha med i beslutningsprosessen. De som sitter med kunnskaper og utredningskapasitet har her en stor fordel, framfor andre grupper, ved at de lettere overskuer betydningen av de valgene som blir tatt før saken tas opp på beslutningsarenaen.

Ved *bevissthetskontrollerende makt* forsøker den som utøver denne å få andre til å tro at et bestemt utfall vil tjene deres interesser selv om virkeligheten er at det faktisk er den som driver påtrykk for å få dette utfallet blir vinner. Ved *institusjonell makt* har aktører som gjennom atferd over lang tid, gjennom normer, fått makt i kraft av dette. Ved *relasjonell maktforståelse* oppstår og utvikles makten i det sosiale samspillet mellom aktørene, det vil si at interesser og virkelighetsoppfattelse ikke er gitt på forhånd, men kan fastholdes eller utvikles i de sosiale relasjonene aktørene inngår i. Språkets rolle i makt kan vurderes fra ulike

sider. Innenfor det politiske området vil språkets potensial for utøvelse av indirekte og bevissthetskontrollerende makt være stort gjennom å skape anledninger for at beslutninger kan treffes, fylle opp systemet, bruke energi og holde ut.

Maktfenomener deles inn i tre kategorier: Substansielle, relasjonelle og institusjonelle. *Substansiell makt* fordi makt kan avledes av egenskaper ved de aktørene som kjemper om makten. *Institusjonell makt* skjer gjennom de normer, regler og lover som gjelder og dermed setter begrensninger i deltakernes muligheter til å påvirke og *relasjonell makt* altså om hvordan makt utvikler seg og påvirker aktørene innenfor relasjonelle sammenhenger som de inngår i (Christensen et al 2008).

Bolman og Deal (2009:235) drøfter ulike kilder til makt og skiller mellom åtte typer maktkilder: Posisjonsmakt, argumentasjonsmakt, kontroll over belønninger, makt gjennom tvangsmidler, makt gjennom tilgang og kontroll over agendaen, personlig makt, allianser og nettverk, tilgang til og kontroll over agendaer og fortolkningsmakt.

4.6 Legitimitet

Suchman (1995) definerer *legitimitet* som en generalisert antagelse om at spesielle handlinger er ønskelige og akseptable innenfor et sosialt konstruert system av normer, verdier, tro og definisjoner. Selznick (1948: Busch et al 2007) skiller mellom organisasjoner som *rasjonelle instrumenter* for å tilfredsstille interessentenes behov, og som mer *organiske systemer* som tilpasser seg de sosiale normene blant interessentene og generelle krav fra de institusjonelle omgivelsene. Noe som vil føre til en institusjonaliseringsprosess som gir organisasjonene en verdibasert status – dvs. at organisasjonene skaffer seg høy legitimitet blant interessentene.

Legitimitet knyttes sterkt opp mot makt. Max Weber (Heywood 2007) har tre ulike innfallsvinkler i forhold til legitimitet: *Tradisjon*; basert på etablerte relasjoner mellom styrende og styrte, *legalitet/rasjonalitet*; her vil autoriteten hvile på et regelverk som er grunnsteinen i dagens demokrati - lover og regler gir legitimitet. Den tredje forståelse er *karisma*; legitimitet tett knyttet opp mot personlige egenskaper. Legitimitet kan også basere seg på *nytte/pragmatisme*; det knyttes opp til om i hvor stor grad en organisasjon knyttes opp til å ha en nyttig funksjon i samfunnet (Engelstad 1999)

Busch et al (2007:84-86) omtaler fire typer legitimitet som relevant i forhold til institusjonelt perspektiv: *Pragmatisk, legal, normativ og kognitiv* legitimitet. Den *pragmatiske legitimiteten* er basert på et nytteperspektiv – organisasjonen får legitimitet fordi den anses å være et nyttig verktøy i samfunnet. En organisasjon vil få legitimitet ved å fremstå som en effektiv produsent av ønskede belønninger – tjenester eller varer. Den *legale legitimiteten* er koblet til

om institusjonene følger de lover og regler som gjelder i samfunnet. Den *normative legitimiteten* er knyttet til at handlingene som utøves ligger innenfor aksepterte normer. *Kognitiv legitimitet* bygger på at enkelte organisasjoner eller særtrekk ved organisasjoner «tas for gitt» og *institusjonen* «*har legitimitet fordi den alltid har hatt det*». Ettersom det å oppføre seg i overensstemmelse med sosialt skapte institusjoner gir handlingen, legitimitet, representerer institusjoner en viktig drivkraft.

4.7 Diskursanalyse

Diskursanalyse er å oppfatte både som en teori og en metode. Det finnes flere definisjoner på diskurs. De som i ulik vitenskapelig teori ofte blir referert til er Michael Foucault og Iver Neumann. Dag Ingvar Jakobsen (2005: 211) sier om diskursiv metode at «*hovedpoenget i denne analysen er å se på tekster som meningsbærende utsagn, der vekten legges på å forstå hva slags mening tekster uttrykker, og hvordan tekster og utsagn former vår forståelse av virkeligheten*». Han viser til Neumann (2001:18) som definerer diskurs som «*et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virklighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner*». Helder et al (2009 s23) viser til Christensen (1994) som definerer diskurs som «*den samling regler som styrer og organiserer kommunikasjon. I forskjellige situasjoner, på forskjellige tidspunkter, i forskjellige institusjonelle kontekster vil enhver form for samtale være styrt av et system av regler, som avgjør, hvilke forhold som tillegges betydning frem for andre*».

Lysgård (2001) viser til Foucault (1972) som definerer diskurs som noe som består av et nettverk (en korpus) av *utsagn* med bakgrunn i hjelpemidler, praksiser og institusjoner som er organisert på en regulær og systematisk måte, og avgjør (men ikke setter definitive grenser for) hva som hører til i diskursen og hva som faller utenfor. Foucaults prosjekt handler om å vise hvordan kunnskap er et strategisk og politisk felt. Ut fra Foucaults forståelse av diskurs mener Lysgård at de sosiale relasjonene ligger blottet og kan leses gjennom det språklige. Det danner kategorier i språket som igjen er opphavet til institusjoner. Diskursanalyse kan defineres som en studie av meninger skapt gjennom sammensmelting av tekst og materie. Det er ikke et ensartet felt, men alle former for diskursanalyse har til felles at diskurs forstås som en sosial tekst som dekker alle former for bruk av språk i muntlige og skriftlige sosiale sammenhenger (Alvesson & Skoldberg 1994: Lysgård 2001).

Jørgensen og Phillips (2008) sier at tilnærmingen til diskursanalyser varierer både etter analytisk fokus, hvilken rolle og status diskursen anses å ha i konstitueringen av samfunnet, og forholdet til behandling av ideologibegrepet. De har sett på tre tilganger til diskursanalyse,

som alle deler et utgangspunkt om at våre måter å samtale på ikke avspeiler omverden, vår identitet og sosiale relasjoner nøytralt, men spiller «*en aktiv rolle i å skape og forandre den*». Det er Laclau og Moffes (1985, 1987) *diskursteori* der nøkkelordet er *diskursiv kamp*. At forskjellige diskurser hver for seg representerer en bestemt måte å snakke om og forstå verden på og at disse kjemper mot hverandre for å oppnå hegemoni. Den andre er kritisk *diskursanalyse* basert på Faircloughs (1995) teori som legger vekt på at diskurs bidrar til å skape den sosiale verden. Hovedinteressen i analysen ligger i å undersøke *forandring*, at en trekker videre på det som er etablert samt på *intertekstualitet*, hvordan en tekst trekker på elementer og diskurser fra andre tekster. Den tredje er *diskurspsykologi* med sentrale teoretikere som Potter og Wetherell (1987) som ikke analyserer samfunnets «store diskurser», men har fokus på konkret hverdagspraksis og vektlegger menneskers aktive og kreative bruk diskurs/språk som ressurser i konkret interaksjon.

Alle de tre inngangene hviler på et sosialkonstruktivistisk grunnlag. Konstruktivismen er en fellesbetegnelse på en rekke nyere teorier om kultur og samfunn. Den refererer seg til en påstand om samfunnet om at sosiale fenomener er skapt av folks syn på dem. Relatert til dette er et revisjonsteoretisk syn som hevder at en rekke (sosiale) fenomener som er gjenstand for forskning, ikke bare oppdages og kartlegges, men også skapes gjennom menneskers vitenskapelige aktivitet. I radikale fortolkninger er det et syn at vitenskapelige tekster er retoriske fortellinger uten annen sannhetsverdi enn andre fortellinger (Nyeng 2008).

Lysgård (2001) viser til Burr (1995) som sier at sosialkonstruktivisme kan forstås som et samlebegrep for flere samfunnsteoretiske ismer der postmodernisme og poststrukturalisme fyller sentrale rom i diskursen. Begge disse tar utgangspunkt i en kritikk av modernitetens oppfatning av at fornuft produserer sannhet og sannhet guider god sosial praksis. Diskursanalyse, sier Lysgård, bygger i stor grad på en strukturalistisk og poststrukturalistisk språkfilosofi som hevder at det virkelige alltid går gjennom språket.

4.8 Oppsummering

I dette kapitlet har vi drøftet og konkludert på hvilke teorier vi mener er anvendelig for vår analyse. Vår problemstilling omhandler i vid forstand et ønske om å undersøke hvordan et tenkt fremtidsbilde eller scenario setter spor etter seg i politikken. Fremtidsbildet beskriver en forestilt regional fremtid for de mest vekstkraftige byene på Agderkysten. Ved valg av teori har vi vektlagt at denne skal fungere som verktøy for å belyse forskningsspørsmålene samtidig som at vi har sett valg av teori i sammenheng med det empiriske materialet. Vi har både en teoretisk og empirisk hovedinngang til problemløsningen som hjelper oss med å avgrense valg av teori. Det omhandler både hvordan forståelsene av regionale sammenhenger

konstrueres, hvem som konstruerer diskursen, hvordan begrepet brukes og hvem som påvirker.

Vi har derfor valgt å gjøre en bred drøfting av regionbegreper som en viktig forutsetning for å analysere vår problemstilling. Vi har i hovedsak hentet dette fra Tor Selstad (2004), Hans Kjetil Lysgård (2001) og Hagen og Sørensen (2006). Dette gjelder teori om regionbegreper, sentralsteders betydning, regioner som sosiale konstruksjoner og identitetregioner. Videre har vi valgt diskursanalyse som en teoretisk inngang for å finne ut av hvordan Agderbyen som fremtidsbilde har blitt forstått og tolket av de ulike politiske aktørene. Her støtter vi oss på Lysgård som drøfter diskursteori som teori og metode inn mot studier av regional endring. Innenfor diskursteori baserer vi oss på Jørgensen og Phillips (2008). Jørgensen og Phillips har sett på tre innganger til diskursanalyse: *diskursteori*, *diskursanalyse* og *diskurspsykologi*. Vi anser *diskursteori* som omhandler en diskursiv kamp og *diskursanalyse* som legger vekt på at diskursen bidrar til å skape den sosiale verden som mest relevant for vår problemstilling.

Vi har valgt å se på begrepet Agderbyen som en åpen organisasjon når vi skal betrakte hvem som er de viktigste aktørene eller interessentene som vil være interessert i å opprettholde begrepet som et relevant begrep i politikken. Teori er hentet fra i Busch et al (2003,2007). Både inn mot regionteori og diskursanalyser står institusjonell teori sentralt. For å drøfte hvem av aktørene som har mest påvirkning i prosessen gjør vi bruk av maktteori sentralt. Her er teoretikere som Engelstad (1999), Weber (1971) og Foucault sentrale (1983). I drøfting av maktfenomener og kilder til makt støtter vi oss på Christensens og Daugstad Jensen (2008) og Bolman og Deal (2009).

Både i forhold til interessentteori og maktteori vil legitimitet være et relevant tema. Dette sammen med institusjonell teori tenker vi vil være nyttig i drøfting om hvordan begrepet Agderbyen har blitt brukt og akseptert og implementert og hvem av aktørene som har ressurser til å påvirke mest.

Diskursteori er både en teori og en analysemetode. I neste del av oppgaven vil vi gjøre rede for vårt vitenskapelige ståsted og valg av forskningsmetode.

DEL IV FORSKNINGSMETODE

Del VI av masteravhandlingen omhandler vitenskapelig ståsted og redegjør for den metodiske tilnærmingen som vi har valgt, samt hvilken fremgangsmåte som er benyttet i den empiriske undersøkelsen.

I kapittel 6 drøfter vi vitenskapelig utgangspunkt og ståsted. I kapittel 7 drøfter valg av metodisk tilnærming til oppgaven, og kapittel 8 omhandler selve dataanalysen. Vi har valgt både tradisjonell dokumentanalyse og diskursanalyse i analysearbeidet vårt.

Kapittel 5 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

"Han med fekk hug å prøva

desse styltrone.

Han har kome seg upp,

og stig varsamt som ein stork.

.....Underleg, so vidsynt han vart.

Han kan endåtil telja sauene til grannen".

Olav H. Hauge 1966

5.1 Vitenskapelig ståsted

På hvilket «tun» står vi, og hvilke «styltror» har vi valgt når vi forsøker å trenge inn denne problemstillingen? Før vi går løs på beskrivelsen og drøftingen av den praktiske metoden vi har benyttet, hvilken metodisk tilnærming vi velger, og hvilken fremgangsmåte vi vil benytte i den empiriske undersøkelsen, må vi definere vårt ståsted.

Relevant for denne diskusjonen er problemstillingen med forskningsspørsmålene redegjort for i kapittel 1. Valg av metode er også avhengig av det empiriske feltet. I tillegg til metode som vi går nærmere inn på i kapittel 7, er det to andre faktorer som kan hjelpe oss med å diskutere begrepene; virkelighet, sannhet og kunnskap. Den ene faktoren er *ontologi* som betyr læren om hvordan virkeligheten ser ut. En ontologisk debatt er en debatt om hvorvidt sosiale systemer, mennesker som samhandler, består av lovmessigheter, eller om alt vi studerer er unikt. Den andre faktoren er *epistemologien*. Den sier noe om hvordan og i hvilken grad det er mulig å tilegne seg kunnskap om virkeligheten (Jakobsen 2005). Frode Nyeng (2008: 134) definerer ontologi, epistemologi og metode på denne måten: "*Ontologi er hva vi mener vitenskapen handler om, hvilke økonomiske gjenstander som finnes, hva som eksisterer. Epistemologi er hvilke typer kunnskap vi mener er mulig og relevant om disse tingene, og metode er hva vi mener er korrekt framgangsmåte for å skaffe disse dataene.*" Han sier at det ikke er mulig å ta godt begrunnede metodevalg uten opplyste meninger om epistemologiske problemer, som igjen forutsetter en bevissthet om det ontologiske fundamentet for det hele.

Jakobsen (2005:24) sier at det er vanskelig, for ikke å si umulig, å komme fram til en omforent forståelse av hvordan verden faktisk ser ut. Filosofer har diskutert dette i flere hundre år. Den vitenskapelige retningen som har som grunnleggende antagelse at det finnes noen generelle lover i sosiale systemer, slik det f. eks er i fysikken, kalles *positivisme*. De hevder at det finnes en objektiv verden utenfor oss selv, og at den objektive virkeligheten kan studeres på en objektiv måte. Med et slikt ontologisk utgangspunkt, sier Jakobsen, er det

naturlig at positivister har forsøkt å avdekke disse lovmessighetene. Den positivistiske antagelsen har blitt utfordret fra flere hold. Disse mener at studiet av mennesker, hva de gjør og tenker, i liten grad kan fange opp universelle lover slik man gjør i naturvitenskapen. Dette fordi mennesker lærer, reagerer på ny kunnskap og endrer atferd, noe døde ting ikke gjør. Dermed må kunnskap om mennesker nødvendigvis bli mindre generell, mer tidsavgrenset og mer avhengig av kontekst. Kunnskapen blir derved mer unik. Denne retningen er samlet under overskriften *fortolkingsbasert tilnærming* eller begrepet *hermeneutikk*, som kommer fra gresk og betyr fortolking eller forståelse. Jacobsen (2005:27) oppsummerer de viktigste forskjellene slik:

- det finnes ikke en objektiv sosial virkelighet, det finnes bare ulike forståelser av virkeligheten
- denne forståelsen av virkeligheten kan bare kartlegges ved at forskerne setter seg inn i hvordan menneskene fortolker og legger mening i spesielle fenomener
- at det er antagelig ikke mulig å opparbeide særlig mye kumulativ kunnskap fordi det finnes så mange forskjellige måter å forstå sosiale fenomener på
- det finnes ingen lovmessigheter som vil gjelde på tvers av tid og rom, alt må forstås i sin spesifikke sammenheng/kontekst

Det ontologiske utgangspunktet vil derved få betydning for hva vi leter etter når vi skal gjennomføre en undersøkelse.

Vår problemstilling omhandler hvordan et scenario eller metafor for at en mulig fremtidig region kan ha påvirket målene og debatten for samfunnsutviklingen på Agder. Videre har vi valgt et utgangspunkt om at det kan være ulike forståelser og fortolkninger av begrepet vi skal undersøke. Vi har å gjøre med et kontekstavhengig fenomen som vi trenger unik kunnskap om. Vårt ontologiske ståsted er dermed en fortolkingsbasert tilnærming, altså hermeneutisk ståsted. Det epistemologiske synet er anti-fundamentalistisk, at mange relasjoner ikke er direkte observerbare. Vi legger dermed til grunn at en ikke kan forklare hvorfor sosiale forhold er som de er kausalt, men vi kan søke å forstå meningen med sosiale handlinger gjennom å tolke forskjellige slags uttrykk. Slik vi har nærmet oss problemstillingen synes den på alle områder å stemme med den karakteristikken som Jacobsen (2005) trekker frem i forskjellen mellom en positiv eller en fortolkingsbasert tilnærming.

Som en del av den fortolkingsbaserte tilnærmingen befinner vi oss i tilnærming til problemstillingen innenfor retningen konstruktivisme. I korttekst sier vi at vi alltid er med å definere verden. Utgangspunktet for denne retningen var en forståelse av at samfunnsvitenskap, det å studere hvordan mennesker tenker og handler, er noe helt annet en naturvitenskap. Det ble hevdet fra konstruktivistisk side, i opposisjon til positivistenes antagelser, at det var meningsløst å snakke om en objektiv virkelighet. Det vil si en sosial

virkelighet som var lik for alle. En slik form for objektivitet ville i praksis bety at alle mennesker oppfatter et fenomen på samme måte. Nyeng (2008) viser til at det er viktig å ta vare på fortolkningsmangfoldet som særlig den svake utgaven av konstruktivismen gir. Samtidig er det viktig å ta vare på kravet om argumentasjon og begrunnelse som er knyttet til vitenskapelig virksomhet.

5.2 Kunnskap om virkeligheten

Utarbeidelse av metodologisk design og strategi handler ikke i første rekke om valg av metodiske teknikker, men om hvordan en velger å gå fram for å finne den form for kunnskap som man vurderer som gyldig relatert til problemstillingen. Metode, sier Jacobsen (2005:24), er en måte å gå fram på for å samle inn empiri, eller det en kaller data om virkeligheten. Metoden blir derfor et hjelpemiddel til å gi en beskrivelse av den såkalte virkeligheten. Med mange oppfatninger om hvordan verden faktisk ser ut, er det også uenighet om i hvilken grad det er mulig å samle inn kunnskap om denne verdenen (Jacobsen 2005:25). Positivismen står også sentralt i denne debatten. Deres utgangspunkt er at alt, også sosiale systemer og mennesker kan studeres empirisk ved hjelp av sansedata (det vi kan se, høre og føle). Alle påstander skulle betraktes som hypoteser som kunne testes gjennom disse sansedataene. Det som skulle måles er objektive forhold, og at en kan opparbeide en kumulativ kunnskap om den objektive verden. De skiller derfor metodologisk mellom det å forklare/kausaltet og det å forstå meningen bak handlingen. De tre nivåene ontologi, epistemologi og metode er tett sammenvevd. Vi vil først vise de viktigste temaene i metodedeibatten før vi avklarer vårt standpunkt. Vi tar utgangspunkt i det som Jacobsen (2005:32) har illustrert i det han kaller to ekstreme posisjoner, begge nokså karikerte, for å få fram grunnleggende forskjeller (Fig.4).

	<i>Positivism</i>	<i>Hermeneutikk</i>
<i>Ontologi</i>	Lovmessigheter	Generelle lover finnes ikke
<i>Epistemologi</i>	Det generelle	Det unike og særegne
	Objektiv virkelighet som kan studeres gjennom objektive metoder og mål	Virkeligheten er konstruert av mennesker og må studeres ved å undersøke hvordan mennesker oppfatter virkeligheten
	Kunnskap er kumulativ	Kunnskap er lokal og unik
<i>Metode</i>	Deduktiv	Induktiv
	Individualistisk	Holistisk
	Avstand	Nærhet
	Nøytral og objektiv	Styrt av undersøkernes verdier og interesser
	Tall	Ord

Fig 4. Grunnleggende forskjeller mellom positivistisk og hermeneutisk metode.. (Jacobsen 2005).

Med bakgrunn i vårt ontologiske og epistemologiske standpunkt, som har en fortolkningsbasert tilnærming med hermeneutisk ståsted, og teoriene om hvordan dette ofte er avgjørende for valg av metode, er vår metodiske tilnærming basert på en induktiv og holistisk metode med nærhet til datakilder. Vårt syn vil være styrt av våre verdier og interesser og dataene. Dataene vil i hovedsak være studier av tekster. Vi vil utdype dette ståstedet nærmere gjennom en definering av de ulike begrepene innenfor den metodologiske problemstillingen i kapittel 6 som omhandler valg av metodisk tilnærming.

Kapittel 6 Valg av metodisk tilnærming

Metode skal angi hvilken fremgangsmåte som skal anvendes for å kartlegge virkeligheten. Som ved ontologiske og epistemologiske utgangspunkter er det også stor uenighet om hvilke metoder som er best egnet til å studere virkeligheten (Jakobsen 2005). Vi vil i dette kapitlet redegjøre for hvilke valg av metodisk tilnærming for innhenting av kunnskap vi har valgt som best egnet til å gi svar på vår problemstilling.

6.1 Deduktiv eller induktiv

Som den fremgår av fig 4 er det to sentrale strategier å velge blant: Deduktiv eller induktiv. En induktiv tilnærming innebærer at forskeren samler inn empiri uten å ha for mange antagelser på forhånd. Å gå ut med åpent sinn er idealet. Til slutt går en i tenkeboksen og systematiserer innsamlede data. Målet er at ikke noe skal begrense hvilken informasjon den enkelte samler inn. I den deduktive tilnærmingen går en den andre veien og starter med noen antagelser, dernest samler forskerne inn empiri for å se om antagelsen holder, eller de må forkastes. Forventningen dannes på bakgrunn av tidligere empiriske funn og tidligere teorier. Kritikken mot en slik tilnærming til datainnsamlingen er at den fører til at forskerne bare leter etter den informasjon han eller hun finner relevant, og som har tendens til å støtte opp de forventningene forskerne startet undersøkelsen med, noe som kan resultere i at viktig informasjon blir oversett (Jakobsen 2005).

Vi ønsket å se nærmere på "skjebnen" til Agderbyen, og ville undersøke hvordan begrepet har manifestert seg i ulike diskusjoner og politikkområder på Agder ut fra en hypotese/påstand om at vi tror at dette fremtidsbildet har påvirket politikken mer enn det som ligger oppe i dagen. Vi ønsket også å se om vi kunne finne noen mønster eller semantiske brudd i bruken av begrepet. Gjennom forhåndskunnskaper, gjort rede for f.eks. hos Lystgård et al (2005), har vi hatt med oss noen antagelser om at begrepet har blitt oppfattet ulikt. Men vi har ikke hatt noen bestemt antagelse som vi ønsket å få bekreftet vedrørende dette. Vi har vært ute etter lokal og unik kunnskap om feltet, og har valgt en induktiv tilnærming.

6.2 Holisme eller individualisme

En annen metodisk tilnærming er knyttet til problemet mellom holisme eller individualisme som handler om hvordan sosiale fenomener skal forstås. Individualisme er en retning der det enkelte individ betraktes som det sentrale element for å forklare alle sosiale fenomener. En individualistisk tilnærming har gitt opphav til to vanlige metodiske opplegg, kontrollerte eksperimenter og store utvalgsundersøkelser. Holisme er mer fokusert på de situasjoner

(kontekster) individet inngår i, hvordan mennesker fungerer og opptrer sammen. En holistisk tilnærming innebærer altså at fenomener må forstås som et komplekst samspill mellom enkeltindivider og den spesielle sammenhengen de inngår i (Jakobsen 2005). Vi har prøvd å forstå hvordan begrepet Agderbyen har blitt oppfattet og manifestert seg i ulike politikkdokumenter og meningsutvekslinger på Agder. Vår innfallsvinkel til problemstillingen har vært å undersøke hvordan forståelsen av regionale sammenhenger er, og hvordan diskursen om Agderbyen er blitt konstruert, og hvem som påvirker diskursen. Dette har gjort at vi har valgt en holistisk tilnærming. Dette underbygges også av den teoretiske inngangen til undersøkelsen som vi har beskrevet i kapittel 4.

6.3 Nærhet eller distanse

Et annet metodisk problem er å minimere eller helst eliminere forskerens effekt på de som skal studeres. Det må være skille mellom forsker og det fenomenet som undersøkes. Idealet er at prosjektet er realiserbart. Det vil si at en annen forsker kan gjennomføre et identisk forskningsopplegg og kommer fram til samme resultater (Jakobsen 2005). Noen sier at forskningen aldri kan bli kvitt såkalte forskningseffekter, det at forskeren påvirker resultatet, da forskeren alltid har en relasjon til forskningsobjektet. Siden en av oss både arbeider innenfor praksisfeltet som rådgiver for Kristiansand kommune på en rekke regionale problemstillinger og kjenner en del av de aktuelle respondentene, var vi klar over at vi i vårt prosjekt hadde denne problemstillingen. Under kapittel 7 om datainnsamlingsmetoden og intervjusituasjonen gjør vi nærmere rede for dette.

6.4 Kvalitativ eller kvantitativ metode

Innenfor samfunnsvitenskapen skilles det i hovedsak mellom to hovedformer for metoder: *kvalitative* og *kvantitative*. Begge handler om virkeligheten (empiri). Kvalitative data er i form av ord, mens kvantitative data er empiri i form av tall. Det betyr ikke at man i kvalitativ metode kun undersøker tekstmateriale og i kvalitativ metode kun undersøker tallmateriale. Det betyr at man i kvalitativ metode er opptatt av å produsere fortolkningen som ordnes som tekst, mens man i kvantitativ metode i hovedsak fokuserer og fortolker tall. Forskjellen er ikke tilstedeværelsen av fortolkningen, men måling. I kvantitativ metode nærmer man seg det man skal undersøke gjennom på forhånd oppdelte variabler som man måler, gjerne gjennom spørreskjema med faste svaralternativer. I kvalitativ metode er tilnærmingen som regel åpnere, og en nærmer seg studieobjektet med en bredere tematisk innfallsvinkel.

Av dette og våre drøftinger av vitenskapelig ståsted og metodisk tilnærming foran, vil vi anvende kvalitativ metode. Vår problemstilling er også formulert ut fra en fortolkningsbasert

tilnærming, da vi vil finne ut hvordan Agderbyscenarioet har påvirket politikken. Ved valg av den kvalitative metoden ønsket vi å avklare et ikke entydig tema nærmere og få fram en nyansert beskrivelse av temaet.

6.5 Utformingsdesignet

Valg av utformingsdesign har konsekvenser for undersøkelsens *gyldighet* (Jakobsen 2005). En skiller gjerne mellom om studiet er *intensive* (går i dybden) eller *ekstensive* design (i bredden), og om studiet er beskrivende eller forklarende (kausale). Med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene er vår studie beskrivende. Vi ønsker å gå i dybden. Vi har altså en eksplorerende problemstilling der vi må velge en metode som får frem mange nyanser som vanligvis krever konsentrasjon om få enheter. Ønsket vårt er spesifikt og unikt. Vi ønsker å få innsyn i akkurat hvordan Agderbybegrepet har fungert på Agder. Dette er fordelene med intensive design som ofte vil få fram relevante og riktige data, men som ikke er egnet dersom en ønsker å overføre og generalisere. Vår undersøkelse er et case- studie avgrenset i tidsrommet 1990-2011. Caset er avgrenset til å se på skriftlig materiell som uttrykker politiske målformuleringer for samfunnsutviklingen innenfor denne tidsavgrensningen, og på aktører og interessenter som har hatt politiske roller innenfor det området som scenarioet Agderbyen omfatter.

6.6 Oppsummering av våre metodiske valg

Vårt ontologiske ståsted bygger på **et hermeneutisk** syn på tilværelse, dvs. en fortolkningsbasert tilnærming til hvordan virkeligheten er. Av det følger at vi har valgt et **antifundamentalt standpunkt** i vårt valg av epistemologi. Vi tror at det ikke alltid er mulig å forklare sosiale forhold kausalt, men at vi må forsøke å forklare gjennom å tolke forskjellige slags uttrykk og få tak i unik lokal kunnskap. Vi har i vår design valgt en **induktiv tilnærming** ved å samle inn data uten å ha for mange antagelser av våre funn på forhånd. Vi benyttet dermed en **holistisk tilnærming**. Vi har i vår undersøkelse valgt en **kvalitativ metode** fordi vår problemformulering har en fortolkningsbasert tilnærming. Vi ønsket å få mer kunnskap om de forholdene som er nevnt i forrige avsnitt. Vi ønsket å gå i dybden og var avhengig av å få en dialog med feltet, **en eksplorativ studie**. Vi har valgt et **intensivt design**. Det vil si at vi har valgt å gå i dybden. Caset er avgrenset til intervjuer med aktører som har relevante politiske roller innenfor området som scenarioet Agderbyen omhandler, og skriftlig materiale som uttrykker målformuleringer for samfunnsutviklingen innenfor tidsrammen av scenarioet.

I neste kapittel vil vi gå nærmere inn på hvordan vi har samlet inn data til analysen.

Kapittel 7   Datainnsamlingsmetoden

Som omtalt i kapittel 4 om valg av teoretiske perspektiver er diskursanalyse både et teoretisk perspektiv og en analysemetode. Diskursanalyse bygger på lesning av tekster. Et problem er da å finne ut hva man bør lese. Råd som går igjen i metodelitteraturen er at man bør lese så mye som mulig. Nils Åkerstrøm Andersen (1999) påpeker at noen tekster vil peke seg ut som forankringspunkt for diskursen. Disse tekstene kaller han monumenter. I vår oppgave har vi valgt at det første Agderbyscenarioet 1990 har slik status.

Vi har hentet data primært ved å lese scenarioer, kommunale, fylkeskommunale, regionale og statlige planer og dokumenter. I tillegg til dette har vi lest hva lokale trykte medier har skrevet om Agderbyen fra 1999 til 2012, samt svarene som kom fram i de åpne intervjuene vi har hatt.

7.1 Dokumentanalyse – bruk av sekundærkilder

Sekundærundersøkelser har et av sine fortrinn når vi ønsker å få tak i hvordan andre har fortolket en viss situasjon eller hendelse. Ved å se på kilder får vi vite noe om hva mennesker sier og mener. Nedtegnede kilder er trolig mer reflekterte og mindre spontane enn intervjuer. Mindre spontanitet kan gi som resultat at saken er mer ”vridd” og formet for å få et inntrykk man ønsker å formidle. Nedtegnede kilder kan også gi uttalelser som er mer gjennomtenkt og bearbeidet. I undersøkelsen har vi benyttet oss av det som er skrevet om Agderbyen i scenarioer fra 1990 og 2000, politiske dokumenter fra fylkeskommunene og primærkommunene, og artikler i pressen som berører tema. Av kommunale dokumenter har vi først og fremst valgt å konsentrere oss om regjeringsdokumenter, planene til Aust- og Vest-Agder fylkeskommuner og vedtatte kommuneplaner i de kommunene som inngår i den lanserte Agderbyen. Dette er de viktigste politiske kommunale og fylkeskommunale styringsdokumentene. Disse dokumenter rulleres hvert fjerde år. Presseklippene har vi hentet fra søk i databasen Retriever A-tekst. A-tekst er en database som inneholder artikkelstoff fra en rekke aviser og tidsskrifter. Et oppslag på vårt søkeord (Agderbyen) ga 278 treff av varierende verdi for vår analyse. Vi regner med at vi har fått med det vesentlige som er skrevet om tema i norsk presse. Vi er imidlertid klar over at artikler som er skrevet i interne tidsskrift og andre relevante fagtidsskrifter for vår problemstilling, ikke er med.

7.2 Intervju

Styrken ved den kvalitative metoden er intervjuet. Gjennom valg av kvalitativ metode er fleksible dybdeintervju typisk. (Nyeng 2008). Diskursanalysen omhandler, som vist under

teorikapittelet 4.7 å se på tekster som meningsbærende utsagn, der vekten legges på å forstå hva slags mening tekster uttrykker og hvordan tekster og utsagn former vår forståelse av virkeligheten (Jakobsen 2005). Vi har valgt å bruke intervju som utfyllende metode etter vi har gjennomført en diskursiv dokumentanalyse.

Teori om diskurs fokuserer på hvordan kunnskap og sannhet skapes gjennom diskurs, og på maktrelasjoner i diskursen. Analysen undersøker hvordan enkeltindivider og grupper bruker språket til å iscenesette bestemte aktiviteter og identiteter. Kvale og Brinkmann (2009:167) sier derfor at alle intervjuer er diskursive og innebærer forskjellige identiteter. Intervjuer som arbeider innenfor en diskursiv ramme, vil imidlertid være spesielt oppmerksomme på bestemte aspekter av samspillet i intervjudiskursen som adskiller seg fra konvensjonelle intervjuet. Variasjon i svarene er like viktig som konsekvens, det blir lagt større vekt på teknikker som tillater forskjeller, fremfor hva som eliminerer dem (uformelle ordvekslinger) og intervjuerne betraktes som aktive deltakere (Potter og Wetherell 1967 i Kvale et al 2009:167). En diskursiv intervjuer vil derfor legge merke til, og i noen tilfeller, stimulere til konfrontasjoner mellom forskjellige diskurser som foreligger. Et diskursivt intervju blir dermed definert som «*en aktiv form for intervju som er rettet mot det språklige og sosiale samspillet i intervjusituasjonen*» (Kvale et al 2009:322). Dette har vi prøvd å få frem ved at vi har utfordret informantene på de ulike diskurser og funn gjort gjennom studier av tekst i dokumentanalysen.

7.2.1 Intervjuform

Det finnes mange forskjellige intervjuformer. Telefonintervju kan gi rask tilgang til tekst. Det samme kan sies om datastøttede intervjuer. I begge disse former går en glipp av nærvær av stemme og å se på fysiske reaksjoner. Begrepsintervjuer har som formål begrepsavklaring og kan bidra til å avdekke respondenters diskursmodeller, deres selvfølgeriske antagelser.

Narrative intervjuer fokuserer på de historiene intervjupersonene forteller.

Fokusgruppeintervjuer består som regel av en gruppe på 6-10 og er kjennetegnet av en ikke styrende intervjustil der fokuset først og fremst er å få frem forskjellige synspunkter om emnet. Det er velegnet for eksplorative undersøkelser. (Kvale og Brinkmann 2009:162) «*Ut fra et diskursteoretisk synspunkt er fokusgruppeintervju egnet til å bringe viktige diskurser, som mennesker bruker til å etablere sosial tilknytning og identitet, i spill*». (Parker, 2005 i Kvale et al, 2009:169)

Vi mener at en kombinasjon mellom fokusgrupper supplert med noen individuelle begrepsintervju vil kunne vært en datainnsamlingsmetode som kunne fungert godt for å få fram hvordan den enkelte respondenten fortolker begrepet Agderbyen og hva de mener dette har betydd for politikken. Vi har valgt å forholde oss til informantene en for en, og kan ha gått

glipp av poeng som kunne blitt tydeligere i en fokusgruppe. Alle innsamlingsmetoder vil tendere å ha en påvirkning på respondentens svar (Jakobsen 2005). Særlig er det grunn til å tro at et gruppeintervju ville vært mer styrende på hva man ga uttrykk for enn et intervju der respondentene er alene med intervjuer. Samtidig kunne vi da muligens fått fram noe mer av styrken ved det diskursive intervjuet idet fokusgruppen kanskje kunne bidratt til ytterligere å få fram ulike fortolkninger og konfrontasjoner mellom de ulike diskursene. I enkeltintervju kan en få frem hva slags meninger respondentene legger i begrepet, og hva de mener at språkskapningen har gitt som implikasjoner for politikk og utvikling.

Spørsmålene var utformet slik at en både fikk respondentens umiddelbare reaksjon på begrepet. De ble også utfordret på funn hentet fra vår dokumentanalyse. På den måten mener vi at den diskursive intervjuformen som særlig fokusgruppeintervjuene kan bidra med, har vært ivaretatt.

I enkeltintervjuene håpet vi at vi ville finne ut hvordan de som nøkkelpersoner tolker begrepet Agderbyen. De trenger da ikke å være opptatt av hva andre tenker om deres tanker. Vi møtte altså intervjuobjektene våre face to face. Når vi var til stede i rommet fikk vi også observert informantenes kroppsspråk. Nå tror vi ikke at dette har hatt noen stor betydning her. Tema var trolig ikke av en slik art at noen følte sin ”profesjonelle eksistens” truet av de svarene som ble gitt. Likevel hadde vi opplevelser med mimikk og fakter som sterkt understreket respondentens budskap. I kvalitative undersøkelser er det ingen mal på hvor mange informanter eller respondenter en studie bør ha (Jakobsen 2005). Fordelen med å ha et stort antall informanter er at forankringen i empirien blir bedre og mulige tolkninger/funn kan bekreftes fra flere informanter. På en annen side må utvalget ikke være større enn at det er mulig å gjennomføre en dyptpløyende og, i vårt tilfelle, en samtale som får fram både ulike fortolkninger og ulike diskurser slik at vi får fatt i det eksplorative ved vår problemstilling. Vi valgte til slutt å intervju 6 personer.

7.2.2 Utvalg

Denne undersøkelsen måtte baseres på et strategisk utvalg av respondenter. Det vil si at respondentene måtte besitte egenskaper eller kvalifikasjoner som er sentrale i forhold til problemstillingen (Jakobsen 2005). Sentralt her var å avklare de viktigste interessentene gjennom bruk av interessentanalyse. Her var det viktig å få tak i interessenter som har vært sentrale i det politiske miljøet fra begrepet ble etablert, og å høre synspunkt fra sentrale politikere og fagfolk i dag. Dette for å kunne avdekke endringer og brudd i oppfattelsen av begrepet. Utvalget måtte også avspeile de ulike maktdimensjonene mellom de politiske aktører innenfor det empiriske feltet ”Agderbyen”. Det vil si at vi måtte finne informanter innenfor fylkeskommunene, kommuner og aktører som lever i spenningen mellom stor og

liten kommune. I tillegg ville vi ha med forskerne som har ført scenario i pennen som sentrale respondenter.

De intervjuobjektene som ble valgt etter denne overveielser var 6 som har bakgrunn fra kommunal og fylkeskommunal politikk. Dette er sentrale politikere i utvalgte kommuner som ligger innenfor eller nært opp til Agderbyscenarioets avgrensing. Noen har vært med lenge og kjenner historien godt, andre med mindre fartstid i politikken. Andre har hatt sentrale politiske verv i både hjemkommune og fylkeskommune i perioden. I tillegg sentrale fagpersoner kommunale/fylkeskommunale virksomheter samt forsker og opphavsmann til scenarioet.

7.2.3 Gjennomføring av intervjuene

Vi har gjennomført personlige intervjuer. Vi forberedte intervjuene ved at vi laget en intervjuguide med tema, fast rekkefølge og kun åpne svar. Intervjuguiden var laget forskjellig fra intervjuobjekt til intervjuobjekt, men noen spørsmål var også gjennomgående. Vi hadde på forhånd analysert planer og andre dokumenter fra de områdene informatørene hadde sin virksomhet. På den måten fikk vi en struktur i intervjuene som gjorde analysen lettere. Samtidig beholdt vi den åpenheten i det eksplorative som ligger i det diskursive intervjuet. Vi ville være forholdsvis sikre på at vi i intervjuene kom innom de områdene vi var interessert i. Struktureringen var derfor ikke så sterk at det ikke var mulig å stille tilleggsspørsmål som ”gravde” i respondentens svar. Alle intervjuguidene hadde en form med innledning, hovedspørsmål og en liten beskrivelse av hva det diskursive intervjuet innebar. Det siste som en påminning til oss selv så vi lettere kunne holde oss i ”rett modus”. Ved siden av hovedspørsmålet hadde vi laget en momentliste med tema vi ville styre samtalen inn på dersom intervjuobjektet selv ikke tok opp momentene. Momentene herfra hadde vi hovedsakelig fra dokumentanalysen.

Intervjuene ble gjennomført i januar og februar 2012. Når det gjelder sted for intervjuene foregikk de stort sett på intervjuerens kontor eller grupperom på nåværende eller tidligere arbeidssted. Intervjustedene ble valgt dels fordi det her det var lettest å få gjort intervjuavtaler og fordi vi antok at dette er steder der vi regner med at intervjuobjektene var avslappet og trygge. Ulempen med å bruke arbeidsplassen er faren for å bli avbrutt i intervjuet ”mer akutte gjøremål”, men det forekom ikke.

I vår undersøkelse var det ikke særlig problematisk å opplyse hva formålet med intervjuet og oppgaven var. Vi unngikk dermed et mulig etisk problemfelt. Før intervjuet startet, informerte vi intervjuobjektene om at de ville bli anonymisert. Unntak på anonymisering ville være dersom vi fikk dette godkjent av den som ble intervjuet. Vi valgte å ikke bruke båndspiller

eller annet opptaksutstyr under intervjuene. Fordelen med det er at intervjuobjektene var friere i sin språkbruk. Vi tror at diskursene dermed ble tydeligere. Ulempen med å ikke ha elektroniske opptak er at vi ikke senere kan gå tilbake og nøyaktig fastslå hva som ble sagt. Arbeidsfordelingen under intervjuene var at en av oss ledet intervjuet og den andre noterte det som ble sagt. Hvert intervju varte omtrent en time. Fordi en av intervjuerne kjente en del av intervjuobjektene fra før, var det var den som ikke var kjent som intervjuet. Vi har utdypet dette nærmere i kapittel 8.3.1 om validitet.

Etter at intervjuene var gjennomført var det svært viktig å få dem skrevet ut og gjennomgått så snart som over hode mulig. Vi kunne da gå gjennom intervjuet i vårt eget tempo, lage notater i margen og merke ut forskjellige måter respondenten reagerte på. Formålet var å få en oversikt over stoffet.

I dette kapitlet har vi beskrevet hvilken metode vi har brukt for å samle inn data. I neste kapittel vil gjøre rede for metoden vi har valgt for å analysere dataene.

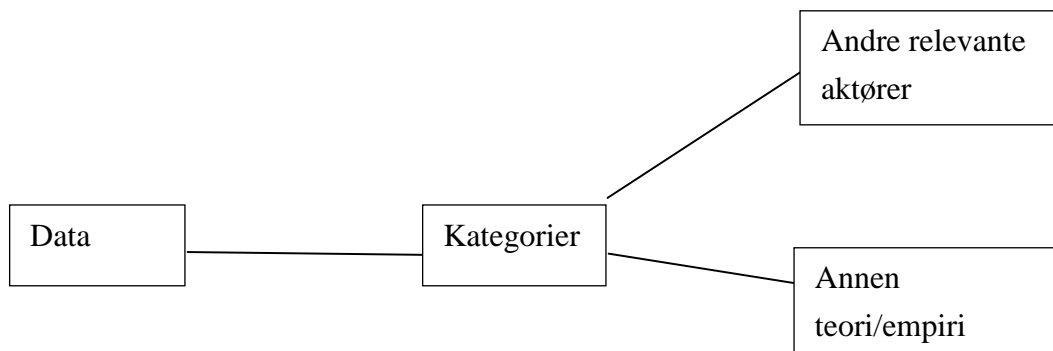
Kapittel 8   Dataanalysen

Dette kapitlet redegjør for hvilken fremgangsmåte vi har benyttet når vi skulle undersøke de empiriske dataene. Vi brukte både tradisjonell analyse og diskursanalyse i dette arbeidet. Diskursanalysen omhandler som vist under teorikapitlet 4.7 å se på tekster som meningsbærende utsagn, der vekten legges på å forstå hva slags mening tekster uttrykker, og hvordan tekster og utsagn former vår forståelse av virkeligheten (Jakobsen 2005). Analysen undersøker hvordan enkeltindivider og grupper bruker språket til å iscenesette bestemte aktiviteter og identiteter Kvale og Brinkmann (2009).

8.1 Generelt om analysen av kvalitative data

Analyse av kvalitative data har generelt sett tre faser (Jakobsen 2005): Å beskrive, å systematisere og kategorisere og sammenbinde. Etter at vi hadde samlet inn planer, nyhetsklipp og andre dokumenter som ligger til grunn for den videre analysen, gjorde vi en gjennomlesning av materialet. For hvert dokument lagde vi et notat for å få oversikt over innholdet i det etter hvert omfattende materialet vi gikk igjennom. Disse notatene ble så brukt til en foranalyse med bakgrunn i forskningsspørsmålene våre som vi brukte i arbeidet med å lage intervjuguiden og framskaffe våre primærdata. På den måten fikk vi spisset en del spørsmål som var med på å avkrefte, bekrefte eller utdype data fra sekundærkildene.

Å kode vil si å knytte ett eller flere nøkkelord til en tekst med det formål å kunne systematisere og redusere rådata til informasjon som lar seg analysere. Målet er å få til en forenkling og utsiling av informasjonen. Kategoriene som vi fant fram til var fundert i data og forskningsspørsmål. De vokste fram fra de dokumentene og intervjuene som vi har samlet inn. Utfordringen var å finne kategorier som var fornuftige og ga mening og innhold i forhold til forskningsspørsmålene våre. Kategoriene måtte også oppfattes som meningsfulle for andre som er interessert i vårt forskningsfelt. Videre bør kategoriene være i overensstemmelse med hvordan annen forskning har behandlet tilsvarende inndeling.

Fig 5 Figuren over kategoriseringsprosessen (Jacobsen 2005:194)

Når vi skal tilordne data til mer generelle kategorier, løsriver vi dataene fra den konteksten de hører hjemme i. Analyse på tvers av enheter forutsetter at det forekommer lignende og sammenlignbare fenomener på tvers av ulike kontekster. Ved prosessens tredje aspekt, å sammenbinde, har vi forsøkt å finne mening, årsaker, og å gjøre generaliseringer i det systematiserte datamaterialet ved bruk av relevant teori. Vi har forsøkt å si noe om sammenhengen mellom de valgte kategoriene, trekk ved respondenten og konteksten.

8.2 Diskursanalyse

Diskursanalyse er en analysemetode av kvalitative data. Som vist i kapittel 4.7 finnes det mange innganger til diskursteori. Det samme gjenspeiler seg i valg av analysemetode. Metoden skal hjelpe oss med å finne en fremgangsmåte for å kunne analysere oss fram til svar på forskningsspørsmålene. Blant annet ulike tolkninger av Agderbybegrepet, hvordan begrepet har manifestert seg i ulike dimensjoner og politikkområder på Agder. Vi ønsket å se etter mønster og om det er noen semantiske brudd i bruken av begrepet.

Vi har valgt å bruke Neumanns metode (2002:50) i vår diskursanalyse av dataene. Han deler arbeidet med diskursanalyse i tre bolker:

- valg og avgrensning av diskurs
- identifikasjon av diskursens representasjoner
- diskursens lagdelinger

Med *representasjonen* menes det som «kommer mellom den fysiske gitte verden og vår sansning av den, og er altså måten verden fremtrer for mennesker på, (som nærvær av fravær). Mer spesifikt er en representasjon i diskursanalysen også en betegnelse på de viktigste pakkene av virkelighetskrav som en diskurs består av. Når en bærer av samme representasjon institusjonaliserer seg, utgjør de en posisjon i diskursen. Når en representasjon er forholdsvis uutfordret i diskursen, så uutfordret at den framstår som naturlig, eksisterer det en tilstand av hegemoni. Som enhver annen situasjon må hegemoniet

oppretholdes av diskursivt arbeid, altså representasjon bekreftende produksjon av utsagn og praksiser.» (Neumann 2002:178)

God kjennskap til det området man skal analysere er en forutsetning for diskursanalysen. Kjennskap til konvensjoner er avgjørende. Likeså bevisstheten om at det ikke alltid er overensstemmelse mellom representasjoner og handlinger, selv om representasjonen bestemmer hva som sanses og kommuniseres. Å bestemme hva som skal være med inn i en analyse, det som skal studeres, er en utfordring. En diskurs kan ikke være helt løsrevet fra andre diskurser. Hvordan en hendelse blir klassifisert til å tilhøre forskjellige diskurser, er avhengig av hva slags meningsinnhold det gis av personene og dermed et forskningsspørsmål for analytikeren. Neumann (2002) presiserer at hvilke valg man gjør er en del av diskursen selv og må forsvares. Vi vil se på endringer i diskursen og må derfor avgrense i tid.

Et annet ord for representasjonene er virkeligheter. Diskursanalysen bygger på aksept av usikkerhet og konflikter mellom representasjonene. Det blir en del av analysen å se på hvor utfordret en gitt virkelighet er. Her ser vi til hvordan Jørgensen og Phillips (1999:147) beskriver dette som å fokusere på forskjellige konkurrerende diskurser, der en undersøker hvor den ene eller den andre diskurs er fremherskende, hvor det er kamp mellom forskjellige diskurser, og hvilke selvfølgeligheter alle diskursene deler.

Diskursens lagdeling går ut på å finne ut om alle trekk ved en representasjon er like bestandige. Om noen trekk forener og andre skiller er det grunn til å tro at de som forener vanskeligst lar seg forandre. Enkelte kjennetegn ved en representasjon er lettere å ty til for å definere meningsmønstre enn andre.

En diskurs må forstås som både et språklig og et materielt fenomen, at språket har en materielt uttrykk (Neumann 2001:81). De ulike diskursene utgjøres blant annet av institusjoner; symbolbaserte programmer, som regulerer sosial samhandling, og har samtidig en materialitet. Materialiteten er knyttet til arkivet, bla. hva slags språk og hvilke sosio- og dialekter som benyttes og hvem som har den språklige kompetansen til å nyttiggjøre seg arkivet.

I vårt forskningsprosjekt lagde vi et ”veikart” etter at vi først hadde gått gjennom det materialet vi hadde samlet (figur 8 s 77). Utgangspunktet vårt ble at vi i materialet ganske fort så at Lysgårds tredelte regionforståelse (Lysgård 2001:21) med oppdeling i metodisk, politisk og identifiserende regioner kunne danne utgangspunkt for tre hoveddiskurser. Dette ble viktig for våre valg av diskurser. Vi fikk en loop der vi fortolket utsagn og forsøkte å se hvilke diskurser vi skulle legge representasjonene på, og en stadig revurdering av om valgte diskurser var dekkende for vårt forskningsspørsmål. I analysen har vi prøvd å argumentere for

å forsvare klassifiseringen av de ulike diskursene gjennom å vise til at en representasjon gjerne kan ha rot i en diskurs og tyngde i en annen. Hva som avgjør endelig klassifisering har vi begrunnet ut fra den tekstkonteksten representasjonen står i, den sosiale konteksten rundt, og gjennom svar vi har fått fra respondentene.

Tidlig i tolkningsprosessen konkluderte vi også med at det er en sammenheng i tid mellom Lystgårds tre regionbegreper, først plandiskursen, så den politiske diskurs og til slutt identitetsdiskurs. Våre andre diskurser med representasjoner har vi posisjonert i forhold til disse stadiene.

Parallelt med denne prosessen har det foregått utvikling av hvordan en ser på planlegging som vil være innleiret også i Agderbydiskursen. Synet på hva en kommuneplan skal befatte seg med har endret seg i perioden vi ser på, både blant planleggere, politikere og folk flest. Det foregår derfor en forandring av både institusjonene og praksisen som vil påvirke alle de tre hoveddiskursene om den metodiske regionen, den politiske og den identifiserende regionen.

8.3 Kvalitetssikring

Kvaliteten på en undersøkelse beskrives ved graden av reliabilitet og validitet. Kvale og Brinkmann (2009) beskriver reliabiliteten som noe som har med konsistens og troverdighet å gjøre. Vil resultatet bli det samme hvis andre forskere skulle gjenta undersøkelsen på et senere tidspunkt?

Samme forfattere sier at validiteten har med å gjøre «*i hvilken grad våre observasjoner faktisk reflekterer de fenomenene eller variablene som vi ønsker å si noe om*». Vi har hatt en utfordring knyttet til å gjøre forskning i egen organisasjon som vi har hatt oppmerksomhet rettet mot. Vi har sett på noen tiltak som vi tror kan ha øke validiteten i prosjektet. Vi har utdypet noen av momentene knyttet til det å forske i egen organisasjon, herunder særlige utfordringer knyttet til diskursanalyse.

8.3.1 Noen tiltak som kan bidra til å øke validiteten i prosjektet

Tiltak	Med tanke på
Metodelitteratur er studert. Veileder brukt.	Metode, teknikk og framgangsmåte.
Arbeidet med problemstilling og forskningsspørsmål.	For å klargjøre mønstre og struktur i undersøkelsen.
Personlige intervjuer.	For å få mer gyldighet og troverdighet enn gjennom telefon og Internett.
Respondentene er plukket ut etter en nøye strategisk overveielse.	For å få variasjon i svar og gode ordvekslinger. Å få respondenter som har egenskaper og kvalifikasjoner som gjør at vi kan oppfange semantiske brudd i bruk av begreper over tid.
Vi har utarbeidet intervjuguider til hvert intervju.	For å få til en god intervjusituasjon. Vi vil være sikre på at intervjuet kommer innom de områdene vi skal studere.
Intervjuene har foregått på respondentenes arbeidssted eller steder der den intervjuede er godt kjent.	For å hindre frafall og minske tidsbruken. Bidratt til trygg intervjusituasjon.
Vi er to intervjuere, en med kjennskap til fagfeltet og deler av organisasjonen, og en utenforstående.	En person kjenner «hverdagsspråket» og fagfeltet som er viktig for å unngå at respondenten pynter på svarene og for å unngå at etterfølgende diskursanalyse får preg av «meningsløshet». For å kunne bidra til kritisk intern meningsutveksling, minske graden av strategiske svar og for «nærsynte» svar. For å kunne stille uventede spørsmål.
Vi brukte notater, men ikke opptaksutstyr.	For å kunne fastslå hva som blir sagt, men unngått at opptaksutstyr har hemmet respondenten.
Vi summet rund intervjuene rett etter at de var foretatt og renskrevet intervjuene så fort vi kunne etter intervjuene.	Legge til rette for en god tolkningsprosess. Sikre at vi tapte så lite som mulig av det som ble sagt.
Vi har samlet inn relevante sekundærdata.	For å finne spor og mønster som grunnlag for intervju.
Vi brukte diskursanalyse som verktøy.	Å undersøke hvordan språket til å iscenesette bestemte aktiviteter og identiteter/fortolkninger, samt for å se på et område av gangene for å se sammenhenger.
Brukt veileder til å overvåke prosessen.	Sikre at arbeidet holder faglig mål.

8.3.2 Forskning i egen organisasjon

En utfordring i vår intervjusituasjon er at en av intervjuerne har arbeidet med/kjenner intervjuobjektene. I «Tall tolking og tvil» (Nyeng Wennes (red) 2006) drøfter Jens Carl Ry Jensen og Pål Repstad hvordan det er å forske i egen organisasjon. En slik situasjon har vi delvis i vårt tilfelle. I utgangspunktet ser ikke disse forskerne på dette som et problem i det de påpeker at «*den rene forskerrollen i samfunnsvitenskapen er en fiksjon*». Dermed byr det å forske på et område der man har, eller har hatt, kontakt med respondentene ikke noe uoverkommelig problem. Som positivt trekkes det fram at en slik setting ofte bidrar at man får ekstra energi til å arbeide med et felt og at økt empiri i et felt ofte klarer å snu sine egne forutinntatte meninger, teorier og løsningsforslag.

Siden vi har valgt diskursanalyse som en viktig innfallsport til vår analyse vektlegger vi mest det positive ved denne situasjonen. Neumann (2002) viser til at diskursanalyser er både umulig å gjennomføre og kan ende opp som relativt meningsløse uten et bakteppe/referanseramme av kunnskap fremkommet gjennom andre metodiske tilnærminger. Og det er en sentral forutsetning for å kunne gjøre en god diskursanalyse, at man på forhånd er godt kjent i det terrenget man begir seg inn på.

I arbeidet med å samle inn data via intervjuer har det vært en fordel at en av intervjuerne kjenner til «hverdagsspråket» i problemfeltet. Dermed vet vi noe om områdets ”fy”-fenomener (det man vil unngå å berøre) og «hurra»-fenomener (det som gir lykkefølelse å snakke om) (Nyeng og Wennes 2006). Det ville dermed være lettere i intervjusituasjonen å unngå at respondenten pynter på sine svar. Evnen til å stille gode tillegsspørsmål er også bedre.

Fallgruvene ved å forske i egen organisasjon kan være mange. Den forforståelsen som vi i forrige avsnitt sa var en mulighet kan også være en trussel mot validiteten dersom man ikke evner å få stort nok overblikk og forblir nærsynt. Godt kjennskap til organisasjonen kan også gjøre at respondentene svarer strategisk, det vil si at de svarer slik man tror at intervjuer vil at man skal svare. I vårt tilfelle er vi ikke i stand til å se at det kan foreligge noe avhengighetsforhold eller andre bindinger som skulle gjøre dette til et problem i forhold til den aktuelle problemstillingen vi har valgt, eller de respondenter vi brukt.

Som en tiltak for å avhjelpe de mulige uheldige virkninger av disse forholdene har vi gjort intervjuer og analyser sammen. Ved det at den andre oppgaveskriveren ikke har noen tidligere relasjoner til respondentene og i utgangspunktet heller ikke kjente så mye til forhistorien til begrepet Agderbyen, mener vi at vi har hatt en kritisk intern meningsutveksling i prosessen.

At en slik sett noen ganger har opptrådt som «fandens advokat» tror vi kan ha styrket reliabiliteten i undersøkelsen både i under innsamlingsdelen og analysedelen.

8.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi redegjort for hvilken fremgangsmåte vi har benyttet når vi undersøkte de empiriske dataene. Vi benyttet både tradisjonell dokumentanalyse og diskursanalyse i analysearbeidet vårt. Generelt består analyse av kvalitative data i å beskrive, kategorisere og se data i sammenheng.

I diskursanalysen har vi benyttet Neumanns metode. Vi har valgt å avgrense diskursen før vi har sett på hvilke representasjoner som hører til. Til slutt har vi sett på diskursens lagdelinger hvor bestandige, foranderlige eller faste en representasjon er. Videre har vi sett på prosjektets troverdighet uttrykt ved begrepene validitet og reliabilitet. Vi redegjør i dette kapitlet for tiltak som kan bidra positivt til å øke validiteten i vår undersøkelse. Spesielt går vi inn på utfordringer ved å forske på forhold i egen organisasjon. Dette var aktuelt for oss, men ble håndtert ved at vi var to personer med ulik bakgrunn og kjennskap til temaet som i prosessen hadde forskjellige roller.

Del V vil omhandle analysen av funnene våre.

DEL V ANALYSE AV FUNN

DET VI VET—

*De var på månen men det meste
Står igjen å vite, det meste
er u-oppdaget.
Kan ikke forstås, kan vi ikke engang
tenke oss*

det meste

*er i taushet, det vi vet
er en spurv, det vi vet
er et smett i en port,
en plutselig
regndråpe i øyet.*

Rolf Jakobsen

I del V foretar vi analyse av funnene våre ved hjelp av valgt teori for hvert av de tre forskningsspørsmålene. Med utgangspunkt i vår tolkning av funn gis en kort konklusjon for hvert forskningsspørsmål, før vi til slutt vil oppsummere hva vi mener er de mest sentrale momentene som svarer på vår problemstilling: «Hvilken rolle Agderbyen har hatt i å påvirke politikktutforming på Agder». Vi oppfatter at det er laget en konstruksjon med ulike tolkningsalternativer der vi ser på implementeringen av Agderbyen i politikk på bakgrunn av innsamlet empiri. Vi har diskursanalyse som et av flere teoretiske utgangspunkt. Vi ser på besvarelsen vår også som en oppfordring til videre debatt om dette begrepets betydning og påvirkning for utvikling av Agder.

I tråd med hvordan vi definerer politikktutforming foran, vil rollen til Agderbyen utgjøres av hvordan sentrale aktører agerer, og når og hvordan de bruker begrepet.

Kapittel 9 drøfter og analyserer forskningsspørsmål 1:

Hvem tar begrepet i bruk, - når og i hvilke sammenhenger finner vi det brukt?

I kapittel 10 drøfter vi og foretar en diskursanalyse av forskningsspørsmål 2:

På hvilken måte finner vi fremtidsbildet brukt, – hvilke diskurser finner vi?

I kapittel 11 analyserer vi forskningsspørsmål 3: *Hvem av aktørene har mest påvirkning i prosessen ut fra disponible maktkilder?*

Helt til slutt, i kapittel 12, redegjør vi for sentrale de mest sentrale funnene i forhold til problemstillingen vår, og drøfter lærdom fra oppgaven og gjør oss noen tanker om aktuelle problemstillinger det kunne vært interessant å følge opp.

Kapittel 9   Forskningsspørsmål 1

Hvem tar begrepet i bruk, - når og i hvilke sammenhenger finner vi det brukt?

9.1 Bakgrunn for spørsmålet

Funnene våre viser at det er stor forskjell i hvem som tar begrepet i bruk. For å drøfte hvilken rolle Agderbyen har spilt i politikktutforming, er det vesentlig å få avklart hvem som benytter uttrykket. Det er også viktig å se på og hvordan tenkning om Agderbyen har blitt implementert i ulike dokumenter og debatter. Like viktig i et politikk-perspektiv er det å finne ut hvem som ikke tar det i bruk. Det er heller ikke likegyldig hvem disse aktørene er. Funnene viser at bruken varierer i ulike tidsperioder. Vi ønsker å se om det finnes noen sammenhenger her, og om bruken kan knyttes opp mot viktige hendelser i den generelle debatten om utviklingen av Agder.

9.2 Analyse

Vi har i dette spørsmålet gjort bruk av tradisjonell tekstanalyse. For å finne frem til de sentrale aktørene for politikktutforming gjør vi bruk av interessentanalyse. For å drøfte i hvilke sammenhenger de brukes gjør vi bruk av institusjonell teori og translasjonsteori for å se hvor og på hvilket tidspunkt begrepet er i aktiv bruk. Denne teorien beskriver prosessen fra strukturen blir utfordret og dekonstruert, til den har funnet sin nye form og vunnet ny legitimitet og overføres mellom institusjoner. Ideene må tolkes og ”oversettes” før de vinner kognitiv legitimitet, blir akseptert og brukt.

For å besvare oppgaven velger vi å betrakte Agderbybegrepet som en organisasjon, og tar utgangspunkt i Scott (1992) sin forståelse av en *organisasjon* som et åpent system slik det refereres i Busch et al (2003:17). Organisasjoner sees her som gjensidig avhengige aktiviteter som kobler sammen skiftende koalisjoner av deltakere og konstitueres av sine omgivelser.

Med bakgrunn i vår definisjon av politikktutforming i kapittel 1, anser vi at interessentene som har interesse i å ta Agderbybegrepet i bruk uttrykker dette gjennom beskrivelse av mål og strategier for handling/ fordeling av ressurser i ulike politiske dokumenter og politiske vedtak. Dette gjelder de politiske institusjonene som fylkeskommuner, kommuner og institusjoner på regjeringsnivå. Funnene her er hentet fra ulike offentlige dokumenter og vedtak. De andre interessentene vi mener vil ha interesser i å ta begrepet i bruk, er akademia som har vært

sentral i utformingen, ulike politiske representanter for institusjoner, og næringslivet. Funnene her er hentet fra debatten i media og ved intervju av informanter.

Den første aktøren som skaper av begrepet og tar det i bruk er Jon P. Knudsen i *Sørlandsbilder - 3 scenarioer for Agder* (1990). Knudsen arbeidet den gangen i Agderforskning. Begrepet er også brukt i Agderforskningens «*Sørlandsscenarioer 2000*» som kom 10 år etter, da med andre forfattere.

Forskerne Jon P. Knudsen og Helge Røed som brukes mye av pressen til å kommentere regionale spørsmål og hendelser på Agder, er nesten konsekvente når det gjelder å bruke Agderbybegrepet i sine analyser og kommentarer. I forbindelse med valget der sammenslåingen av de to fylkene der Aust Agder sa nei, uttaler Helge Røed: «*Skal politikerne stoppe framveksten av Agderbyen må de bygge en Berlin mur. Utviklingen, der man har et felles arbeidsmarked, kultur og handel vil bare fortsette.*» (Fædrelandsvennen 15.9.2011:6) Til et oppslag i samme avis (23.3 2011:2) om en undersøkelse Respons analyse har gjort for avisen om arbeidsmarked og handlemønster etter ny E18, sier samme forsker: «*Jøss, dette var interessant. Dette er bekræftelsen på at Agderbyen vokser fram og at det er i ferd med å utvikle seg et stort arbeidsmarked i regionen. Vi har sett på pendlingstall og de viser den samme trenden. Jeg mener disse tallene underbygger at Agderbyen er mer enn en fantasivisjon.*»

I Agderposten (11.2.2011) omtales en rapport fra Agderforskning om hvorfor sørlendinger er mer uføre. Her trekkes det fram en mulig strategi mot fenomenet: (Næringspolitikken) «*Forholdene kan særlig bedres ved å legge vekt på utvikling av privat tjenesteyting. En sterk integrasjon av Øst-regionen, Listerregionen, og indre Agder i et stort Arbeidsmarked i Agderbyen.*» Til sammen finner vi i ca. 30 presseoppslag i vårt materiale der noen fra forskermiljøene på Agderforskning og UiA uttaler seg om Agderbyen.

Aust - Agder fylkeskommune har ikke med begrepet i sine fylkesplaner før planforslaget for 2000-2003. I fylkesplanen 2004-2007, «Aust-Agder førstevalget!» blir bruken sterkt utvidet og drøftes inngående i utfordringsnotatet, samt at begrepet inngår som eget tema under mål og strategier. Det er også er knyttet konkrete tiltak til Agderbyen i planens handlingsdel.

I Vest-Agders fylkesplan fra 2002 er InnovasjonsAgder Scenarioet gjengitt og begrepet nevnt første gang. Begrepet finnes imidlertid ikke brukt i de to felles dokumentene «Felles mål for Agder 2004» og «Regionplan Agder 2020». De to fylkeskommunene har stått bak to utredninger om sammenslåing av fylkene eller utvidet samarbeid i den perioden vi ser på. Vi finner begrepet i bruk i den første rapporten fra styringsgruppen «*Aust-Agder og Vest-Agder,*

samarbeid eller sammenslutning?» fra 2004, og ikke i den siste «*Fylkessammenslutning – ett eller to Agderfylker*», som ble framlagt i 2010.

Et søk i regjeringens nettsted, Regjeringen no. 08. 1.2011, ga 11 treff på betegnelsen Agderbyen i offisielle dokumenter. Det første er fra 1997 og det siste i 2009. Det er samferdselsdepartementet som bruker begrepet mest, men det finnes også i dokument fra Kommunal og regionaldepartementet og Fornyings- administrasjon og kirke departementet.

Ved å se på underliggende etaters planer ser vi at Statens vegvesen bruker begrepet. Likeså Jernbaneverket, men det siste i mindre grad enn vegvesenet. Fra 2007 starter Statens vegvesen Region sør et eget bystrategiarbeid om arealutvikling i byregionene innen sitt ansvarsområde. Her defineres Agderbyen som et av satsingsområdene sammen med Buskerudbyen, Grenlandsbyen og Vestfoldbyen. Agderbyen «kartfestes» og utvides her til å omfatte kommunene Risør, Tvedestrand, Arendal, Grimstad, Lillesand, Birkenes, Kristiansand, Mandal, Vennesla, Songdalen og Søgne.

Primærkommunenes bruk av begrepet varierer svært mye. Vi starter vestfra i Agderbyen der vi ser at Mandal bruker begrepet i kommuneplanen fra 1998 og viderefører og utvikler bruken både i kommuneplanen fra 2003 og 2006. Nabokommunen Søgne har ikke tatt det i bruk i sine planer. I Kristiansand, er begrepet ikke i bruk i formelle plandokumenter. Men begrepet er brukt i et framtidsscenario i en estetikkveileder vedtatt av politikerne. Kristiansands østlige nabo, Lillesand er heller ikke bruker. Både Søgne og Lillesand inngår i Knutepunkt Sørlandet- samarbeidet som startet opp i 1990 mellom Kristiansand og nabokommunene rundt Kristiansand.

Grimstad bruker begrepet flittig fra kommuneplanen vedtatt i 1998, og videre i planene fra 2006 og opp til siste vedtatte planen fra 2010- 2022. Begrepet blir også brukt av Grimstad kommune i en markedsføringsbrosjyre for næringsutvikling som er utarbeidet i samarbeid mellom kommunen og næringslivet i kommunen. Arendal bruker begrepet i et begrenset omfang i kommuneplanen fra 2007 under temaet omdømmebygging.

Sommeren 2003 gikk de to Agderfylkene og kommunene Mandal, Kristiansand, Lillesand, Grimstad, Arendal og Tvedestrand sammen om å delta i EU-prosjektet Town-NET under partnernavnet Agderbyen. Temaet var regional identitet, transport og nærings samarbeid. I intervjuene våre kom det fram fra flere av våre informanter at begrepet Agderbyen nok var mer i bruk blant planleggere i kommunene enn det som kommer fram i politiske dokumenter.

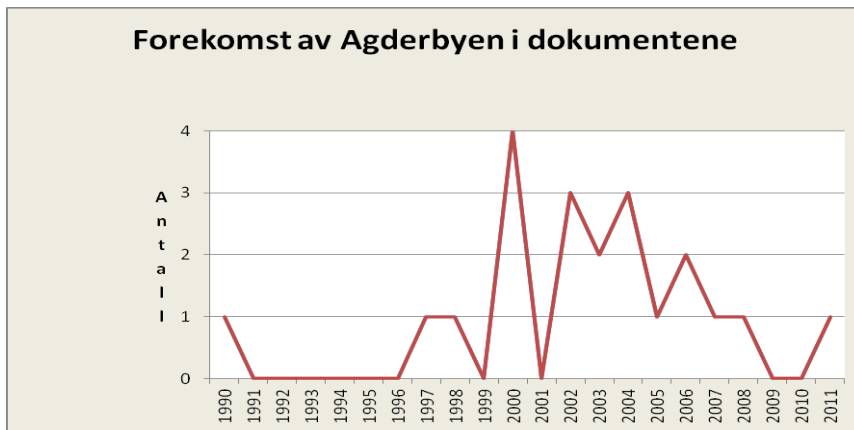
Næringslivet har tatt Agderbyebegrepet i bruk. Klarest ser vi det i selskapsnavn som Agderbyen sport AS og i navnene til eiendomsselskapene, Agderbyen Eiendomsutvikling as

og Agderbyen Næringspark. Videre ser vi at næringslivsledere bruker begrepet. Dette har kommet fram i avisintervjuer og intervju med informanter.

Vi har gjort en tidsmessig analyse av forekomsten av begrepet i plandokumenter og regjeringsdokumenter og presseklipp. (fig 6)

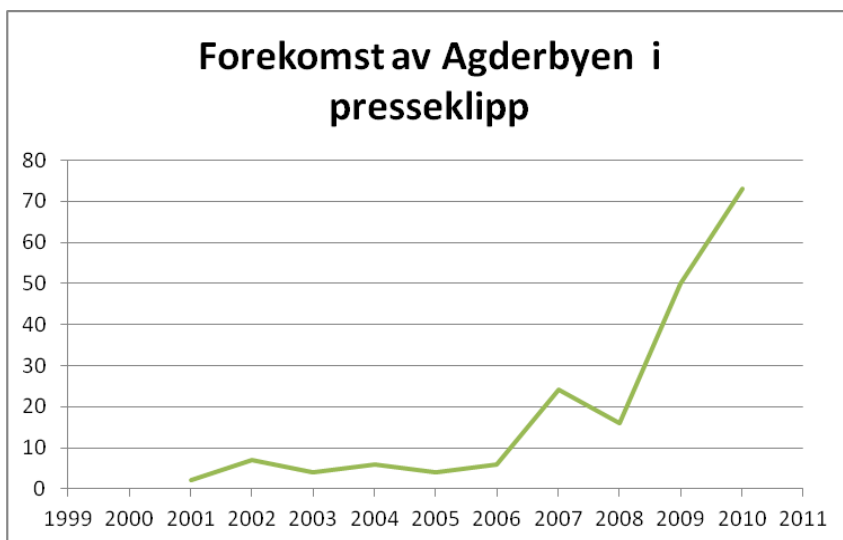
Aktør	Kilde	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2011
		9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Agderforskning	Sørlandsbilder	x																				
	Sørlandsscenario 2000										x											
Regjeringen	Stortingsmeldinger/proposisjoner								x			xx		xx	x	xx	x			x		
Aust-Agder fylke	Fylkesplaner											x				x						
Vest-Agder	Fylkesplaner													x								
Felles fylkesplandokumenter																-						-
Rapporter: fylkessamarbeid/sammenslåing																x						
Primærkommuner:																						
Mandal	Kommuneplan	-					-			x					x			x				
Søgne	Ikke brukere					-								-					-			
Kristiansand	Ikke brukere											-				(x)	-					-
Lillesand	Ikke brukere		-				-				-											
Grimstad										x								x				x
Arendal					-														x			-
Presseklipp fra 1999	(antall)										2		2	7	4	6	4	6	24	16	50	73

Forekomsten av Agderbyen i dokumentene kan også fremstilles slik (fig 7):

Fig.7 forekomster av Agderbyen i dokumenter 1990 -2011

I perioden fra februar 1999 til februar 2012 fant vi 278 papirartikler ved søk på A tekst (fig. 8).

Fig.8 forekomster av Agderbyen i presseklipp 1999 -2012

I analysen av disse funnene er vi i dette forskningsspørsmålet opptatt av å se hvordan Agderbybegrepet har blitt implementert i ulike dokumenter og debatter. Det er det som Greenwood et al (2002: Busch et al: 2007:94) i sin modell kaller den 5. fasen i en institusjonell endring. Han omtaler den som spredningsfasen, når de nye tankene blir implementert og fortolket. Vi har i denne oppgaven ikke vektlagt å gå inn på de tre første fasene, men tolker fase fire som omhandler en teoretisering for å få en reinstitusjonisering av det regionale bildet, til å være når scenariobildet blir lansert i 1990. Selve fortolkningen og bruken av Agderbybegrepet som verktøy blir drøftet under forskningsspørsmål 2.

Vi ser ut fra funnene over at sprednings og implementeringsfasen skjer i ulikt tempo fra interessant til interessant. Ut fra funnene ser vi at bruken av Agderbyen i offentlige dokumenter har sitt høydepunkt fra ca. 2000 til 2005. Denne perioden er en svært aktiv periode med hensyn til utforming av et nytt scenariobilde for Sørlandet, formingen av regionene og relokalisering av statlige institusjoner. Samtidig har man i samme periode hatt utredninger om eventuelle fylkessammenslåinger, og Agder fylkene har hatt en stor feiring av 100 årsjubileet for Sørlandet.

Etter hvert ser det ut som om bruken av Agderbyebegrepet avtar innenfor offentlige dokumenter. Det blir utfordret av alternative måter å se verden på jfr. modellen beskrevet over. Samtidig ser vi at bruken øker sterkt i pressen fra 2005. Det tyder på at næringsliv og arbeidsliv har oppfattet begrepet og gitt det kognitive legitimitet innenfor sine fortolkningsrammer. Dette er i slutfasen av debatten om et fylke og rundt åpningen av ny motorvei mellom Grimstad og Kristiansand. Et oppsving av bruken av begrepet i media og regjeringsdokumenter ser vi også rundt saken om utflytting av Post- og teletilsynet til Agderbyen.

Bruken av begrepet avtar i de fylkeskommunale dokumentene i forbindelse med at felles regionplanarbeid pågår. Presseoppslagene er et tegn på at begrepet er på tur inn i en ny bruk ved at presse og næringsliv bruker begrepet selv om de administrative institusjonene (politikere) etter at bruken av begrepet har avtatt i offentlige plandokumenter lokalt.

9.3 Oppsummering

Vi kan ut fra dette hevde at begrepet Agderbyen brukes mer utfyllende i planene for Aust-Agder enn i Vest-Agder fylkeskommune. Av primærkommunene er det et karakteristisk trekk at randkommunen Mandal som ligger i ytterkant og Grimstad kommune som ligger «midt mellom» fylkeshovedstedene er de som bruker begrepet mye og systematisk i hele perioden. Mens Kristiansand og nabokommunene ikke tar begrepet i bruk i dokumenter, men er aktører i presse og enkeltsaker. Særlig i forbindelse med lokaliseringsdebatter og veisaker. Statens vegvesen og departementene har vært brukere. Et vesentlig moment vi ser er den store aktiviteten forskermiljøet har hatt i media.

Gjennom en sammenstilling og analyse av bruken av Agderbyebegrepet og viktige hendelser på Agder ser vi at implementeringen av begrepet i dokumenter har et gjennombrudd rundt år 2000. Bruken har også økt i styrke i perioden framover mot 2007 med en topp rundt 2002-2004. Dette er i samme periode som den nasjonale debatten om fremtidig regioninndeling av landet og lokal debatt om fremtidig fylkesstruktur startet opp.

Under dette forskningsspørsmålet har vi sett på hvem som tar begrepet i bruk og når og hvor begrepet blir implementert i politiske dokumenter og debatter. Under det neste forskningsspørsmålet skal vi se nærmere på tolkningen av begrepet, og hvilke politiske fortolkningsrammer det inngår i.

Kapittel 10   Forskningsspørsmål 2

På hvilken måte finner vi fremtidsbildet brukt, – hvilke diskurser finner vi?

10.1 Bruk av diskursanalyse

Utgangspunkt for denne oppgaven er som gjort rede for i metodekapittelet, erkjennelsen av at virkeligheten er fortolket. Vi har valgt diskursanalyse som teoretisk innfallspunkt til forskningsspørsmål 2. Som teoretisk innfallsvinkel på analysen har vi valgt den delen av diskursteorien som omhandler en diskursiv kamp og diskursanalyse som legger vekt på at diskursen bidrar til å skape sosial virkelighet (Jørgensen og Phillips 2008). I analysen av dataene har vi valgt Neumanns metode som deler arbeidet med diskursanalysen i tre bolker: Avgrensning av diskurser, klassifisering av representasjoner og diskursens lagdelinger (2002:50). Utgangspunktet er at Agderbyen er en konstruksjon, et scenariobilde, som vi gjennom funn og analyse av forskningsspørsmål 1 finner brukt på ulikt vis.

En diskurs er alltid en reduksjon av muligheter. På den ene siden ting som ikke direkte angår den diskursen det er snakk om. På den annen side, er en rekke konkurrerende diskurser. Vi har valgt å identifisert de viktigste av disse også. Når det gjelder representasjoner, har vi et stort tilfang. Vi har valgt å avgrense dette til de vi mener har vært viktigst. Representasjoner fra politiske dokumenter og intervjuene er vektlagt.

Scenariobildet *Agderbyen 1990* betrakter vi som *monumenter*. Vi gjør en egen diskursanalyse av denne representasjonen først. I den andre delen av analysen ser vi på ulike diskurser innenfor bruken av Agderbybegrepet. I siste del ser vi på hvilke alternative eller konkurrerende diskurser til Agderbyen vi finner i bruk. Kunnskapen om feltet vi går inn i er omtalt i empirien i kapittel 2. Dette utgjør referansebildet og brukes som utgangspunkt for ulike innsikter i analysen.

10.2 Bakgrunn for spørsmålet

Under forskningsspørsmål 1 har vi funnet ut hvem som tar begrepet i bruk og i hvilke sammenhenger det blir brukt. Under forskningsspørsmål 2 ønsker vi å gå videre med disse funnene, og finne ut hvordan scenarioet forstås og brukes i forskjellige diskurser. Hvilke alternative fortolkninger av virkeligheten vi finner, og om fortolkningene er en kamp om metaforer. Av funnene i forskningsspørsmål 1 ser vi at det er mange brukere. I den videre analysen avgrenser vi oss i hovedsak til å se på de lokale politiske aktørenes bruk og ikke bruk av begrepet, samt av akademia sin bruk.

10.3 Diskursanalyse av Agderbyscenarioet 1990

I dette kapittelet gjør vi en diskursanalyse av Agderbyscenarioet slik det er fremstilt i 1990. Det avtegner seg tre diskurser. Den første dreier seg om *vekst*. Den andre, som kan sees på som underpunkter av vekst, er *styring*. *Styringsdiskursen* har representasjoner ved EU-tilknytning, sentralisering, forholdet mellom stat, fylke, kommune. En tredje diskurs som er tydelig i scenarioet er Agderbyen som en fysisk størrelse eller *en ny bydannelse*.

Vekstdiskursen står sentralt i denne rapporten. Det kommer av at man så at den økonomiske og befolkningsmessige utviklingen i Agder var svært ulik fra region til region. Man hadde sterkere utvikling i kyststrøk enn i innlandet. Veksten på kysten var sterkest i midten av beltet som strekker seg fra Mandal til Tvedestrand/Risør:

«Agderbyen har i dag (1.1.1990) etter disse grensene 158508 innbyggere. Det utgjør 65,8 % av hele Agders befolkning. Dersom vi bruker SSBs prognoser for vekst fram mot år 2000(KI87) vil Agderbyen ha 170600 innbyggere, en vekst på mellom 11000 og 12000 personer. Til sammenligning vil resten av Agder etter disse prognosene bare få en vekst på noe over 1000 personer. Vi ser med andre ord at Agderbyen tar nesten all befolkningsvekst i Agder fram mot årtusenskiftet.»

«Vi har de kystnære områdene øst og vest for Agderbyen. Disse områdene har fra gammelt av en veletablert bystruktur, og befolkningstettheten er etter norske forhold stor. Det som skiller disse områdene fra Agderbyen er mangel på vekstimpulser.»

«Kommunene innenfor Agderbyen og "flankene" kalles i daglig tale "De indre bygder." Disse kommunene er preget av spredt bosetning, få og svake senterdannelser, stigende folketall og spinkelt næringsgrunnlag»(Sørlandsbilder 1990:18)

Innenfor vekstdiskursen dukker det også opp en beskrivelse av næringslivet på Agder. Det blir pekt på en tredeling mellom tradisjonelle, moderne og konjunkturfølsomme bedrifter. Denne oppdelingen brukes som forklaringsmodell på forskjeller i verdiskapning og bosetning mellom distrikter. De moderne (teknologiorienterte) bedriftene ventes å vokse innenfor Agderbyen på grunn av høyskole og forskningsmiljøer og gode kommunikasjoner:

«En nettverksstudie jeg gjennomførte i 1998 pekte på den helt sentrale rolle som FoU miljøet i Grimstad hadde fått. Den sterke oppbyggingen av dette miljøet fra 80 og 90 tallet hadde ristet sammen en frisk blanding av rutinerte og ferske folk, av brukere og forskere, av folk innenfor offentlig, halvoffentlig og privat virksomhet. Dette miljøet hadde etter hvert ynglet ideer, produkter og bedrifter. Et fellestrekk for de moderne bedriftene er at det særlig er innenfor Agderbyen at de har vokst fram.»

I denne representasjonen finner vi spor av at New Public management trenden (NPM) som var på full fart inn i styringen av offentlig sektor. Dette handler om overføring av modeller for drift og ledelse fra privat til offentlig sektor, og fremstår som et alternativ til tradisjonell offentlig administrasjon og ledelse. Markedsgjøringsstrategien innebærer å ta i bruk mest mulig markedslignende mekanismer i det administrative systemet (Busch et al 2005). Det er spesielt teksten som omhandler «*ristet sammen*» og «*av folk innenfor offentlig, halvoffentlig og privat virksomhet*» vi vektlegger her.

Styringsdiskursen omtaler trekk ved samfunnsutviklingen som man tydet som tegn på sentralisering og ytterligere styrking av Agderbyen. Det kommer opp tema om omfordeling av oppgaver og ny internorganisering i offentlig sektor. Nyorganisering av sykehussektoren, og om kommunenes mulighet til å løse sine oppgaver:

«Fylkeskommunen fikk tildelt større rammer innenfor de oppgaver de tradisjonelt hadde hatt, det vil si: DU- midler, Kommunaldepartementets midler til regional utvikling. I tillegg overførte man tidligere statlige oppgaver, herunder Fylkeslandbrukskontor og de kommunale landbrukskontorene, Arbeidsmarkedsetaten med de lokale kontorer og fiskerisjef.»

«Konsekvensene av dette ble likevel at Agderbyen ble ytterligere styrket ved at det skjedde en stadig sterkere konsentrasjon av offentlige oppgaver i området Nidar (Arendal) og Kristiansand.»

Til styringsdiskursen hører også en beskrivelse av en tenkt motkulturbevegelse mot den moderniseringen som scenarioet beskriver:

«Sørlandsbevegelsen som tverrpolitisk bevegelse har som formål å gjenreise Agder som et godt sted å leve for alle grupper av befolkningen, ta vare på vår kulturelle arv og vår særegenhet som landsdel, og å arbeide for at alle deler av Sørlandet skal få del i de goder som skapes i og tilfaller landsdelen»

En ny bydannelse som beskriver Agderbyen som en fysisk størrelse og et nytt regionalt knutepunkt, langsmed E18, er den tredje diskursen vi avgrenser. Det sies nasjonalt at det nå er flere initiativ innenfor fagmiljøet der en hadde begynt å omtale byer som geografisk ligger nære hverandre og har felles markedsområder som nye bydannelser. Mjøsbyen, Grenlandsbyen og Nord-Jæren byen er omtalt i scenarioet. Her ser vi eksempler på det Neumann (2001:54-55) kaller en forhistorie for hovedrepresentasjonen. Noe som bekreftes av vår informant (F) som svarer slik på hva som var veien inn i scenarioet:

«Agderbyen hadde ligget en stund. Jeg jobbet hos Distriktenes utbyggingsfond og hadde sett at det skjedde noe på Sørlandet som var symptomatisk. Det var vekst noen steder og andre ikke. Samtidig kom Tor Selstad som da var direktør på

Østlandsforskningen, opp med Mjøsbyen. Jeg syntes at dette konseptet passa veldig godt på Agder....».

Innenfor denne diskursen finner vi en lagdeling der *bykamp-perspektivet* dukker opp. Men dette vil vi se nok tydeligere i det etterfølgende kapittelet der vi analyserer bruken av scenarioet og avgrensingen av alternative diskurser.

«Det bygget seg derfor opp et spenningsforhold mellom Agderbyen og de andre delene av Agder. Dette spenningsforholdet kom utover på 90-tallet til å overskygge spenningsforholdet mellom fylkene og det gamle spenningsforholdet mellom Arendal og Kristiansand».

Oppsummering

Gjennom drøfting og tolkning av ulike representasjoner og lagdelinger har vi analysert oss frem og avgrenset tre sentrale diskurser i Agderbyscenarioet 1990. Den første dreier seg om *vekst*. Den andre, som kan sees på som underpunkter av vekst, er *styring*. Den tredje er *Agderbyen som en fysisk størrelse*. I de neste kapitlene gjør vi en diskursanalyse og ser hvordan begrepet har blitt brukt i ulike dokumenter og debatter. På hvilken måte diskursene fra Agderbyscenarioet kan finnes igjen i de ulike aktørenes bruk av scenarioet, tar vi opp i konklusjonen under forskningsspørsmål to.

10.4 Diskursanalyse av bruken av begrepet Agderbyen

Når vi skal analysere bruken av begrepet, mener vi det er særlig to forhold som har betydning for analysen. Vi skal undersøke hvordan Agderbybegrepet har manifestert seg i en periode på 20 år fra 1990 fram til 2011. I denne perioden har det foregått en utvikling i synet på planlegging. Denne endringen vil være innleiret i Agderbydiskursen. Det andre gjelder synet på hva en kommuneplan skal befatte seg med som vi har beskrevet under kapittel 8.2 Det har foregått en forandring av både institusjonene og praksisen som vil påvirke diskursene. Dette må vi ta hensyn til i analysen.

Veikart til diskursanalysen

Til støtte for analysen av funnene presenterer vi først et teorikart eller et «veikart» (fig. 8) over de ulike diskursene vi har avgrenset og analysert. Kartet er strukturert ut fra Lysgårds (2001) tre hoveddefinisjoner for regional struktur:

- *den metodiske region* – regioner som viktige redskaper for flere vitenskaper og fagfelt i forbindelse med systematisering, klassifisering og analyse.

- *den politiske region* – region som et sentralt begrep for politikkutforming og for å definere politikkenes geografiske målområder.
- *den identifiserende region* – region som romlig aspekt i menneskers måte å forholde seg til omverden på i arbeidet med å identifisere seg som en del av, eller skille seg fra et forestilt fellesskap («oss» og «de andre»)

Disse begrepene har vi valgt som klassifisering av tre hoveddiskurser som vi bygger diskursanalysen vår rundt. Kartet viser en innledende analyse som tjener som en innfallsport til en nærmere klassifisering av de diskursene og de representasjonene vi mener er de viktigste i forhold til vår problemstilling. Vi begrunner bruk av Lysgårds definisjoner i forhold til regionale systemer ut fra at problemstillingen. Vi ønsker å se hvordan dette begrepet har påvirket politikken. I tillegg ønsket vi å teste ut utsagnet om at «*Agderbyen var et metodisk redskap som skiftet ham, og ble et politisk redskap*». Fremtidsbildet beskriver også en framtidig utvikling for et nærmere definert geografisk område.

Kartet inneholder en «inventarliste» over *diskurser, representasjoner og lagdelinger* lagt inn under de tre hoveddiskursene vi har definert. De ulike diskurser har ulike forankringer og tyngdepunkt, representasjoner eller underrepresentasjoner, som vi i den påfølgende analysen/klassifisering, vil argumentere eller forsvare hvor hører hjemme. Pilene indikerer at noen diskurser kan være *innleiret eller har rot* i andre diskurser.

I den videre analysen av bruken av Agderbybegrepet tar vi først for oss den metodiske diskursen, så den politiske diskursen og til slutt identitetsdiskursen.

1990

2000

2100?

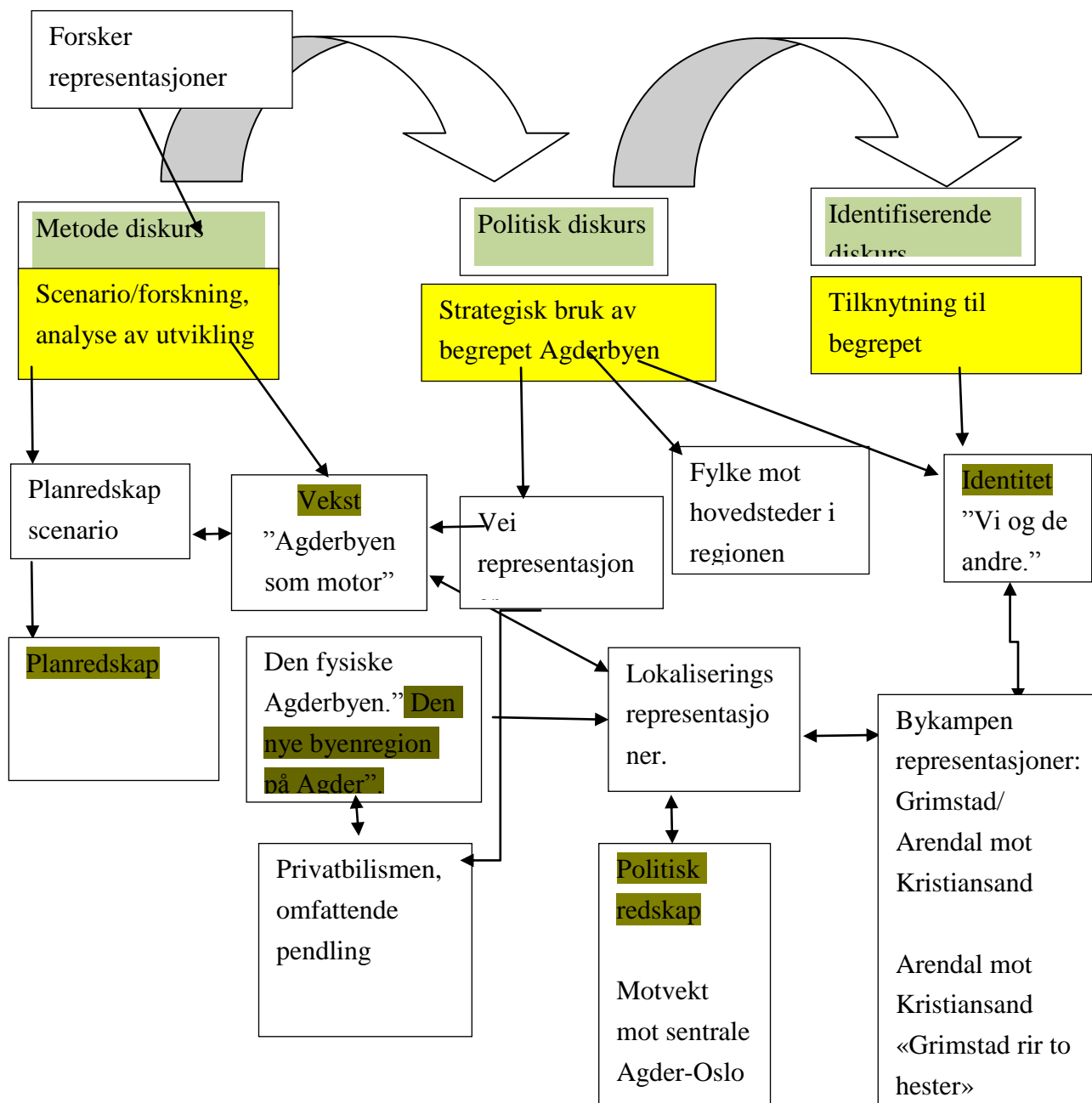

Fig 9 Agderbyen - Oversikt over diskurser og viktige representasjoner. Veikart for utvikling i bruk av representasjoner og påvirkning av diskursene

10.4.1 Den metodiske diskursen

De ulike representasjonene som vi drøfter her har utviklet seg over tid til det som vi til slutt vil klassifisere som *planleggingsdiskursen*. Innenfor dette begrepet finner vi alternative representasjoner og lagdelinger som beskriver ulike metodiske planbegreper som *planredskap*, *scenario*, *utviklingstrekk* og drøfting av *vekst* og *regionforstørrelse*.

Agderbyen 1990 er forsker- initiert og videreført av forskere i nye scenario. Begrepet har utspring i å være et planleggingsredskap til bruk for å drøfte alternative utviklingsstrategier for fremtiden. *Scenarioet* er konkret og beskriver en fremtid tilstand, med en politisk geografisk avgrensning som vil bli nærmere beskrevet under den politiske regiondiskursen. Men i utgangspunktet presentert altså som en metode for planlegging. Ord som «*Scenarioer er tankeeksperimenter*» og *genre i planleggingen*», i det opprinnelige scenarioet, er tydelige bærere av dette.

Planleggingsdiskursen

Agderbyen blir første gang tatt i bruk av fylkene i Aust-Agders fylkesplan 2000 – 2003. Vi ser at hele plandokumentet har fokus på *utviklingstrekk* eller det *regionale bildet*. Vi finner representasjoner som omhandler både planforutsetninger, fylkets utfordringsbilde, mål og strategier, og planens handlingsdel. Agderbyen er med i alle deler av planen. Innledningsvis gis det mange beskrivelser av forholdet mellom Aust-Agder og Agderbyen og de ulike kommuners roller innenfor Agderbyen:

«Aust-Agder-kommunene i Agderbyen har hatt en positiv befolkningsutvikling i perioden 1970 - 97. Vekst i Kristiansand er av betydning også for kommunene i Aust-Agder. Kristiansandspåvirkningen er størst i Lillesand. Arendal har hatt en befolkningsvekst litt under fylkesgjennomsnittet i perioden 1970 -97 sett under ett. Særlig de siste årene har befolkningsveksten vært svak. Det har imidlertid vært en sterk vekst i Grimstad, Froland og en viss vekst i Tvedestrand som delvis er basert på innpendling til arbeidsplassene i Arendal. Lillesand med sin beliggenhet mellom Arendal/Grimstad-regionen og Kristiansandsregionen ser ut til å kunne få den vekst kommunen selv bestemmer ved sin boligbygging.»

Vi ser representasjoner om Agderbyen som både kan klassifiseres innenfor den metodiske diskursen og den politiske diskursen i en og samme institusjon. I teksten ser vi uttrykket «*kommunene i Agderbyen*», altså *innenfor* et *geografisk avgrenset område*. Mest blir Agderbyen etter vår vurdering her uttrykt metodisk. Agderbyen tolker vi her som en innramming og et planredskap for å drøfte og sammenligne ulike utviklingstrekk innenfor et område det er viktig å sammenligne seg med.

Vi finner flere utsagn som omhandler bosettingsmønsteret. Vest-Agder fylke som først nevner Agderbyen i fylkesplanen fra 2002, har fokus på dette begrepet som den metodiske region:

«Agderbyen har fra begynnelsen av 1990-årene stått sentralt i debatten om bosettings- og samfunnsutviklingen på Agder».

Litt tidligere enn begge fylkeskommunene finner vi at Mandal lanserer Agderbyebegrepet i kommuneplan for Mandal 1998 – 2010. Her videreføres begrepet *Mandal som regionsenter i Mandalsregionen*, som har all oppmerksomhet i kommuneplanene fra 1990 og 1995, inn i en større regionforståelse:

«Mandal er regionsenter i Mandalsregionen og del av Agderbyen, som et felles bo og arbeidsmarked ».

Vi tolker denne representasjonen inn under planleggingsdiskursen. Slik vi tolker dette uttrykkes det ingen politikk, men en defineres seg inn i en sammenheng der det er nyttig å se på ulike forhold omkring bo- og arbeidsmarkedsforhold.

I Grimstad kommunes tidlige bruk av begrepet uttrykkes planleggingdiskursen slik:

«Befolkningsutvikling:

Inn- og utpendlingen er dermed av stor betydning. Det felles bo og arbeidsmarkedet som Agderbyen utgjør, er preget av stor mobilitet. Tabellen viser inn- og utpendlingen først og fremst går til andre kommuner i Aust-Agder. Arendal er Grimstadfolkets viktigste pendlerkommune. I 2004 pendlet 1.880 personer fra Grimstad til Arendal, mens 1312 personer pendlet fra Arendal til Grimstad.»

(Kommuneplan for Grimstad 2006-2018)

I svarene fra spørsmålet om hva informantene legger i begrepet Agderbyen er planleggingsdiskursen tydeligere i mange representasjoner. Ofte går de i samme representasjon over til å beskrive begrepets funksjon som noe annet. For eksempel så sier en av informantene dette (Informant A):

«Jeg er innflytter og kom til kommunen i 2000 og hadde således ikke noen oppfatning av begrepet før den tid. Agderbyen ble aktuelt i 2002 da det ble brukt av aktører utenom regionen i forbindelse med lokaliseringen av Post og teletilsynet. Begrepet er et planleggingsbegrep som ikke er spesielt vellykket. Ingen kjenner seg igjen i planleggingsbegrep.»

Og senere i samtalen:

«Prosjektet Agderbyen brukes mer i planleggingsammenheng, mer enn i kommunestyredebatte. Begrepet gir en utviklingsmulighet. Det finnes en understrøm, men i politikken er man opptatt av å realisere mål og finne utviklingsmuligheter mer

enn å dyrke begreper. Det er bestemmende for tenkningen, men ikke for identiteten.»

Fra to andre informanter:

(Informant A) «Begrepet var mer en teoretisk beskrivelse i begynnelsen. Det har vist seg mer praktisk i politisk arbeid på tema vi vil jobbe sammen om. Og videre: « det kom i sammenheng med behov for samarbeidsformer- behov for å se ting i sammenheng.»

(Informant F) «Det har vært viktig i plansammenheng da fylkeskommunene tok tak i det. Det har lagt premisser for Statens vegvesen».

Planleggingsdiskursen får sin klassifisering bekreftet også når vi spør informantene om hvem de oppfatter er de største pådriverne i bruken av begrepet. Her kommer svar som forskerne og planleggere/ planleggingsmiljøene opp hos nesten alle.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi drøftet ulike lagdelinger innenfor en *metodisk diskurs* om Agderbyen. I vår tolking av ulike representasjoner og tekster har vi valgt å avgrense de ulike representasjonene uttrykt gjennom ulike planbegreper, til en sterk *planleggingsdiskurs*. Dette knytter vi til både til bruken av begrepet i de kontekstene der de står, men også til utsagn fra nesten alle informantene om at det er dette de legger i begrepet. Planleggingsdiskursen ligger også i selve roten til diskursene om Agderbyen. Den er presentert som et planredskap. Denne diskursen tolker vi å referere seg til det som Neumann (2001) definerer som diskursens arkiv. De er preget av institusjonens rutiner og praksiser og materialitet, bl.a. hva slags språk og hvilke sosio- og dialekter som benyttes, og hvem som har den språklige kompetansen til å nyttiggjøre seg arkivet (Neumann (2001: 81). Fylkesplaner og kommuneplaner som utgjør hovedtilfanget i datafangsten, er utarbeidet av planleggere og er i sin form å betrakte som planredskaper eller styringsdokumenter for å fremme og klargjøre politiske mål og strategier. Hvordan den politisk mål- og strategidiskursen har gjort seg gjeldende, drøfter vi i neste kapittel som tar for seg den politiske diskursen.

10.4.2 Den politiske diskursen

At Agderbyen skifter ham fra metodisk instrument til politisk redskap og har rot i en diskurs og ender opp i en annen illustrerer vi ved å gjenta representasjon fra informant A som er gjengitt ovenfor under planleggingsdiskursen:

«Begrepet var mer en teoretisk beskrivelse i begynnelsen. Det har vist seg mer praktisk i politisk arbeid på tema vi vil jobbe sammen om.»

Det er innenfor klassifiseringen av den politiske regionen vi finner flest representasjoner fra de kommunale og fylkeskommunale dokumentene/institusjonene. Det er også innenfor denne diskursen vi finner representasjoner fra aviser og regjeringsdokumenter. Her finner vi igjen *vekstrepresentasjonen* fra metodediskursen, men nå glir denne over fra å være en metodisk diskurs til å bli en innleiring i en ny politisk regiondiskurs.

Gjennom analysen av funnene våre velger vi å avgrense to ulike underdiskurser som gjelder den strategiske bruken av Agderbybegrepet. Den første som trer fram her er Agderbyen som *byregion*. Den andre velger vi å avgrense til Agderbyen som *politisk redskap*. Det er glidende overganger i klassifiseringen. Vi finner det interessant at det er en del ulikheter i forhold til representasjonene og hvem som målbærer den. Når det gjelder *byregiondiskursen* finner vi representasjonen i de politiske dokumentene. Representasjoner knyttet til diskursen om Agderbyen som *politisk redskap* finner vi mye hos informantene, i avisdebatter og også hos aktører som ikke tar begrepet i bruk i sine politiske planer og dokumenter. Under diskursen *byregionen* ser vi på representasjoner som mest omhandler en tolking av begrepet som beskrivelse av en fremtidig politisk region. Under diskursen om Agderbyen som politisk redskap, vektlegger vi utsagn som omhandler Agderbyområdet eksistens og vekstkraft brukt som begrunnelse og virkemiddel for å tiltrekke seg aktiviteter og ressurser. På samme måte som under den metodiske regiondiskursen ser vi at disse diskursene får nye overskrifter over en tid.

10.4.2.1 Byregion

I dette kapittelet klassifiserer vi representasjoner og lagdelinger som omtaler *byregionen*. Vi analyserer tekster som omhandler Agderbyen som vektmotor og drivkraft. Dette er den funksjonelle regionen, byregionen, den fysiske byen slik vi finner det fra scenariobildet. Videre får vi ulike lagdelinger i denne diskursen som omhandler hvem som er *senter i regionen*.

Vi starter klassifiseringen av *Agderbyen som vekstmotor og drivkraft* med sitatet fra Aust-Agder fylkesplan 2000 – 2003, også gjengitt ved analysen av den metodiske regiondiskursen:

«Aust-Agder-kommunene i Agderbyen har hatt en positiv befolkningsutvikling i perioden 1970 - 97. Vekst i Kristiansand er av betydning også for kommunene i Aust-Agder. Kristiansandspåvirkningen er størst i Lillesand. Arendal har hatt en befolkningsvekst litt under fylkesgjennomsnittet i perioden 1970 -97 sett under ett. Særlig de siste årene har befolkningsveksten vært svak. Det har imidlertid vært en sterk vekst i Grimstad, Froland og en viss vekst i Tvedestrand som delvis er basert på inn-pendling til arbeidsplassene i Arendal. Lillesand med sin beliggenhet mellom

Arendal/Grimstad-regionen og Kristiansandsregionen ser ut til å kunne få den vekst kommunen selv bestemmer ved sin boligbygging.»

Som i vurderingen ovenfor vektlegger vi det språklige «kommunene i Agderbyen» som et første punkt for denne klassifiseringen. Altså defineres en å være innenfor en byregion. Vi vil imidlertid rette oppmerksomheten også til følgende setning:

«Vekst i Kristiansand er av betydning også for kommunene i Aust-Agder. Og senere i dokumentet «Særlig Kristiansand med sin nærhet og tyngde trekker til seg mange aktiviteter og fører til stor vekst med ringvirkninger for Aust-Agder».

Vi tolker dette ikke bare som en sammenligning, men at en her begynner å se på sammenhengen mellom byene innbyrdes som et utgangspunkt for en politisk regiontenking, og påvirkningen de ulike byene har for veksten hos hverandre. Etter vår vurdering ser vi her også et eksempel på at vi får en innleiring av *planleggingsdiskursen* der Agderbyen blir brukt som en innramming for å drøfte vekst, til en politisk vekstrepresentasjon som har sitt opphav i planleggingsdiskursen, men får sin største påvirkning innenfor den politiske diskursen.

Planen omtaler vekstkraften i Arendal/Grimstad - regionen samtidig som det uttrykker bekymring for tilbakegangen en ser i Arendal. Det sies det har tatt lengre tid å få den nye storkommunen Arendal å fungere optimalt, enn en la til grunn i planen for 1995:

«Landet er inne i en sterk sentralisering» sies det og «...det er Agderbyen som har det sterkeste vekstpotensialet».

I planens strategidel finner vi en «både-og politikk» nedfelt:

«Det bør fortsatt legges til rette for vekst i Agderbyen,....fortrinnsvis i tilknytning til eksisterende steder.» og «Arendal/Grimstad-området vil være den sentrale «motor» for utvikling av fylket.» og «Lillesand/ Birkenesregionen ... er en sentral del av Agderbyen, men har få arbeidsplasser.....det bør arbeides for å få flere arbeidsplasser til regionen.»

Framveksten av den politiske regiondiskursen blir enda sterkere i Aust-Agders fylkesplan 2004 - 2007. Dette ser vi også i sammenheng med debatten om regioninndelingen som dras opp nasjonalt i tiden for oppstart av planarbeidet, samt de to Agderfylkenes pågående arbeid med å utrede sammenslåing eller samarbeid. Usikkerheten i forhold til fremtidig regiontilhørighet kommer fram i dette plandokumentet under kapittelet som heter *Det regionale bildet - Aust-Agder i Norge - identitet:*

«Uansett hva som måtte bli valgt av løsninger for organisering på det regionale nivået, vil det være viktig å sikre at Agderbyen får en positiv utvikling som motor for hele Agder-området. Like nødvendig vil det være med et samarbeid med Vest-Agder

om felles regionale utviklingsspørsmål, ikke minst når det gjelder den videre utviklingen av Agderbyen».

Det uttrykkes også klart at «.....*det er også et usikkerhetsmoment om Aust-Agder vil bli opprettholdt som eget fylke».*

Her finner vi et veldig tydelig uttrykk for Agderbyen som politisk region. Det tas i bruk et språk som er rikt på metaforer der Agderbyen lanseres som *motor* for utviklingen av hele Agder. Dette ser en uttrykt også gjennom tekst som:

«Kan en knytte regionen (Grimstad/Arendal) sterkere til Agderbyen slik at det potensialet som er i den kan nyttes også av Øst-regionen, « og seinere « slik at distriktene kan ta i bruk Agderbyen, men også for at kompetanse derfra skal komme ut i distriktene for å arbeide der?»

I Vest-Agder fylkes plan fra 2002 vedtatt to år før blir Agderbyen i større grad beskrevet som en *byregion* enn i de andre fylkesplanene og kommuneplaner. Området får et konkret geografisk innhold.

«Funksjonelt kan Agderbyen oppfattes som en flerkjerneby med høy grad av sentralitet og med et integrert arbeids- og boligmarked. Det er innen Agderbyen at den vesentlige del av befolkningsveksten har skjedd på Agder, og veksten kan således måle seg med andre byområder med rask vekst i Norge.»

Og enda mer konkret og geografisk blir Agderbyen gjennom at fylket her definerer området som det området fremtidig vekst *skal* skje:

«Agderbyen er et vekstområde i nordisk sammenheng. Interessen for å bygge fritidsboliger og turistenes tilstrømming dokumenterer det samme...».

Det uttrykkes videre på samme måte som i Aust-Agder fylkesplan to år etter at:

«Agderbyen må utvikles videre til å være motor for utviklingen i landsdelen i en nasjonal regionalpolitikk.»

Planen sier konkret under mål for regional senterstruktur og stedsutviklingspolitikk at det skal utformes en egen politikk for regional by og tettstedsstruktur i et eget Agderbykonsept i samarbeid med Aust-Agder fylkeskommune.

Formuleringen i utfordringsnotatet for Aust-Agder sin fylkesplan gir grunnlag for *uttrykte* politiske mål senere i dokumentet, noe som vi drøfter nedenfor. Her lanseres også *den funksjonelle regionen*:

«..funksjonelle regioner dannes ofte uavhengig av, og på tvers av administrative grenser».

Funksjonelle regioner er ikke noe statisk, sies det, men noe som endrer seg med forbedrede kommunikasjonsmuligheter, og det understrekes at det er viktig at fylket i fremtiden tilhører en godt fungerende region.:

«Uansett hvilket alternativ for en eventuell sammenslåing som blir valgt, så vil det være en fordel å tilhøre eller ha nær tilknytning til et regionalt sentralområde som er sterkt nok til å måle krefter med de store byregionene i landet».

Videre under samme kapittel får vi også Agderbyen som en alternativ byregion nærmere presentert: *«... Kristiansandsområdet vil ikke alene være stort nok til å konkurrere med de store byregionene i Norge. Det vil imidlertid Agderbyen kunne bli. Agderbyen er i ferd med å utvikle seg til en funksjonell region og denne utviklingen kan virkelig skyte fart når den nye firefelts motorveg mellom Grimstad og Kristiansand blir ferdig. Agderbyen vil fort bli en byregion med 200 000 innbyggere.... Utvikling av Agderbyen som en polysentrisk byregion (byregion med flere sentra), som en felles bolig-, arbeids- og serviceregion, vil ha stor betydning for Aust-Agders framtidige utvikling. Agderbyens utvikling som en funksjonell region er den viktigste utfordring for den kommende rullering av fylkesplanen, ikke bare for Aust-Agder, men også for Vest-Agder.»*

Utfordringsnotatet drøfter videre klare strategier for hvordan en «sett fra Aust-Agder sin side» bør arbeide «for å fremme utviklingen av en sterk Agderby.» Her drøftes forholdet til Øst-regionen i fylket og Setesdalsregionen og usikkerheten til Arendals funksjon som fylkeshovedstad. På denne bakgrunn finner vi «Det regionale bildet» som et av 4 hovedtema med tilhørende prosjekter i endelig Fylkesplan for Aust-Agder 2004 -2007:

«Strekningen fra Kristiansand til Arendal, Agderbyen, bør ses i sammenheng og utvikles til en byregion av nasjonal betydning. Vitaliteten i bykjeden er viktig for kyststrekningen og områdene innenfor. Agderbyen bør bli et flersenter byområde hvor næringsliv og arbeidsplasser kan konsentreres i og omkring de forskjellige senterområder, og hvor det er gode muligheter for utvikling av attraktive boligområder og områder for landbruk, naturvern og friluftsliv rundt og mellom bysentra.»

Som del av planen foreslås det også å utvikle en samordnet strategi for fortsatt vekst og utvikling i Agderbyen på en måte som sikrer en positiv utvikling også for de andre regionene i fylkene. Og utviklingen av Agderbyen bør fremskyndes «gjennom omforente planer og tiltak».

Språklig kommer det nå inn begreper som byregion, bykjede og flersentret byområde. Denne teksten ser vi er klart inspirert av det språket som ble brukt i det opprinnelige scenarioet, men som nå har fått et mer politisk innhold. Vi ser også sporene fra styringsdiskursen i det opprinnelige scenariobildet. Vi mener også å kunne avgrense spiren til det som vi senere vil klassifisere som del av den identifiserende regionen, en «*byregion av nasjonal betydning*». Planen uttrykker etter vår tolkning et klart politisk mål, der området definert av begrepet Agderbyen skal utvikles til en fremtidig byregion som er tiltenkt en sentral rolle for utvikling av landsdelen. Helt konkret materialiser dette seg gjennom et eget utviklingsprosjekt kalt Agderbyen, som er en del av et inter-reg-prosjektet, med deltakere fra begge fylkeskommunene og berørte kommuner innenfor Agderbyen. At Agderbyen også sees som motor for utvikling av de indre bygder framkommer av at det i samme plan lanseres et prosjekt for utvikling av Indre Agder som skal sees i «*sammenheng med Agderbyprosjektet Town-NET*».

Denne forståelsen av Agderbyen som en politisk/geografisk region med utviklingsmulighet er i tråd med forskernes egen oppfatning av begrepet. Både beskrivelsene av Agderbyscenarioet 1990 som vi har analysert innledningsvis og Sørlandscenarioer 2000 inneholder etter vår analyse denne regionale forståelsen av begrepet. Sørlandscenarioer 2000 definerer fire konstruerte regionbegreper Vestflanken, Indre Agder, Agder byen og Østflanken til bruk for scenariobildene. Selv om de understreker at Agderbyen ikke er en integrert, økonomisk, administrativ eller politisk region, men «*bare en betegnelse på de kommunene som ligger i et belte langs Sørlandskysten og som har innbyggervekst*» så ser vi av bruken av begrepet at det får en politisk betydning. Det skrives at «*Agderbyen har vokst kraftig*», og begrepet benyttes som et gjeldende regionbegrep i de ulike scenarioene som presenteres. Innledningsvis sies det at:

«landsdelen, og da særlig Agderbyen, hadde lenge vært attraktiv som bo- og arbeidsregion».

Under intervju med forskeren bekreftes dette ved at begrepet oppfattes om «*en by som vokser fram*». Han sier at de var bevisst upresise om avgrensingen og viser til at Tor Selstad også var det i sin avgrensing i forbindelse med lanseringen av begrepet *Mjøsbyen* som kom i samme tidsepoke.

«Jeg oppfatter Agderbyen som et kraftfelt og en pendlingsregion. Jeg tenkte byen fysisk. Dette har vært brukt mot oss.»

Denne forståelsen videreføres i regjeringens bruk av Agderbybegrepet. Følgende representasjoner fra ulike regjeringsdokumenter sier noe om dette:

«På Sørlandet er Agderbyen i ferd med å bli innarbeidet som en fellesbetegnelse på arbeidsmarkedsregionen fra Mandal til Arendal. Den har Kristiansand som det vestlige, og Arendal/Grimstad som det østlige tyngdepunktet.» ..... «. Agderbyen har

kompetanse og en næringsmessig profil som gjør regionen til et aktuelt lokaliseringsvalg for tilsyn som har særlig behov for IKT- og økonomisk kompetanse. Samlet sett utgjør Agderbyen en bo- og arbeidsmarkedsregion med nesten 200 000 innbyggere.» (St.meld.r.17 (2002-2003) Statlige tilsyn)

I pressemelding fra Samferdselsdepartementet 05.12.2002, i forkant av stortingsmeldingen om utflytting av statlige tilsyn er teksten tydelig på Agderbyen som by i rekken av andre byer:

«I stortingsmeldingen om statlige tilsyn som legges fram i januar neste år, vil regjeringen varsle at Post- og teletilsynet skal flyttes fra Oslo til "Agderbyen", det vil si området fra Arendal til Mandal». ...»Fredrikstad, Tønsberg, "Agderbyen" (området Arendal/Mandal), Stavanger, Haugesund, Bergen, Trondheim og Bodø vil hver få et statlig tilsyn som i dag har hovedkontor i Oslo».

Dette oppfatter vi også som en nokså direkte konsekvens av Statens vegvesens region Sør sitt bruk av begrepet.

«Gjennom Prosjekt Bystrategi Region Sør er det definert fire byregioner som funksjonelle regioner innen areal- og transport: Buskerudbyen, Vestfoldbyen, Grenlandbyen og Agderbyen»..« Agderbyen har en flerkjernet bystruktur med Arendal og Kristiansand som de to største byene» « Gjennom den pågående utbygging av stamvegssystemet (E18/E39) vil dette området utvikles til en bystruktur med felles arbeids-, boligmarked knyttet opp til de to hovedkjernene, Arendal/Grimstad og Kristiansand»

Her ser vi også utsagn som vi knytter til diskursen om sentrum i Agderbyen. Dette har fått følger for Nasjonal transportplan som har innarbeidet samme forståelsen:

«Eksempler på denne type områder er Grenlandsbyen, Agderbyen og Vestfoldbyen. Regional utvikling handler også om innsats...de mellomstore byregionene Buskerudbyen, Vestfoldbyen, Grenlandsbyen og Agderbyen. Hver byregion arbeider for å utvikle arenaer for...vekstkraftige større bo- og arbeidsmarkedsregioner som bl.a. «Agderbyen». (St.meld.nr.16 (2008-2009)

Hvem som er *senter og periferi* i Agderbyen får en litt annen tekstlig utforming når vi ser på de to bykommunene i Aust-Agders bruk av begrepet. Agderbybegrepet blir første gang nevnt i Grimstad kommuneplan 1998 -2010. Innholdet har form som en beskrivelse av en politisk region under temaet næringsutvikling og lokalisering. Strategiene er å:

«Se Agderregionen som en helhet og samarbeide om økt aktivitet til «Agderbyen». Legge vekt på god dialog og samarbeid med nabokommunene m.o.t. lokalisering av større virksomheter.» og «være en pådriver for rask utbygging av E18 gjennom Agder».

Neste kommuneplan for 2006-2018 er vedtatt etter at sammenslåingsdiskusjonen på Agder er stilt i bero, og regjeringen er i drøfting om løsning for regioninndeling. Samtidig er det gjort vedtak om at Grimstad skal bli en av to campuser for Universitet i Agder. I dette dokumentet ser vi at både representasjoner for Agderbyen som felles *bo- og arbeidsmarked* og *senter eller tyngdepunkt i Agderbyen* står sentralt.

Temaet « *Grimstad i Agderbyen* » blir uformet som en egen dimensjon i planens regionale bilde. Her nevnes debatten om bosettings- og samfunnsutviklingen i Agderfylkene som har pågått siden 1990 og om begrepet som kom i 1990 og den veksten som har funnet sted.

«Årsakene til dette er at Agderbyen lenge har vært en attraktiv bo- og arbeidsregion. Kommunene Søgne, Songdalen og Grimstad hadde den største veksten».

Her ser vi også et eksempel på hvordan Songdalen blir trukket inn i Agder diskursen. Vi tolker dette er gjort for å styrke vekstkraften for Agderbyen ytterligere. En trekker også fram Selstad sin undersøkelse gjort som del av den nasjonale regionutredningssaken, som konkluderer med at bo- og arbeidsmarkedsregionene innen Agderbyen er blant de som har sterke vekstkraft.

«Regioninndelingen i Norge og de regionale styringssystemene er i støpeskjeen. Derfor kan det være riktig å se på Agderbyen som en ressurs for regional samhandling. Skal det lykkes å takle Agderbyens utfordringer som en av de raskest voksende byregionene i Norge må det tas grep over fylkesgrensen.» og *«et bredt samarbeid om arbeidsdeling, kompetanseutbygging og lokomotivnæringene vil øke landsdelens muligheter fremover».*

I denne representasjonen er en kommune konkret om behovet for å samhandle om utviklingen. Byens strategiske beliggenhet understrekes flere plasser i dokumentet og ny 4-felts E18 fra Grimstad legges vekt på. «*Veien vil forsterke det felles bo- og arbeidsmarked som er i Agderbyen*». Kommuneplanen vektlegger å:

«Styrke Arendal/Grimstad som det østre tyngdepunktet i det regionale samarbeidet» og vil samtidig være en «*aktiv samarbeidspartner i «Agderbyen»*» gjennom «god dialog med nabokommunene og regionale aktører».

Sporene fra Agderbyen er ikke mye brukt i Arendals kommuneplaner. Planen fra 1993-2005 og 1999-2010 har fokus Arendal som storkommune og Fylkeshovedstaden, noe som vi kommer tilbake til under analysen av hvilke alternative diskurser vi finner i neste kapittel. Der vi finner tilløpene er i kommuneplanen for 2007 - 2017. Representasjonen omhandler diskursen om senterstrukturen i Agderbyen. Vi finner det i tilknytning til utviklingsstrategier for Arendal og omdømmebygging:

«Samarbeidet med Grimstad om fremtidig utviklingsstrategier for vår arbeidsmarkedsregion er en sentral del av det framtidige samfunnsbyggingsarbeidet. Dette for å forankre Arendal/Grimstad som det østre tyngdepunktet i det regionale samarbeidet i Agderbyen.»

Denne planen er utarbeidet i forkant av den kommende fylkessammenslåingsdebatten

10.4.2.2 Politisk redskap

Innenfor denne diskursen ser vi flere representasjoner som omhandler infrastruktur som *vegutbygging, lokaliseringsdebatter*. Men vi mener også at tekster om hvem som er sentrum og drivkraften i den *politiske byregion* Agderbyen er innleiret i diskursen om Agderbyen som politisk redskap. I klassifisering av hvor disse representasjonen har sin styrke vektlegger vi om begrepet Agderbyen blir brukt for å posisjonere seg og som et kommunikativt redskap i en politisk debatt eller maktkamp.

I disse siste representasjonene ser vi også flere lagdelinger. *Vegrepresentasjonen* merker seg ut. Dette er et tema som informantene har vært opptatt av:

Informant A: «Begrepet var mer en teoretisk beskrivelse i begynnelsen. Det har vist seg mer praktisk i politisk arbeid på tema vi vil jobbe sammen om. I kommunikasjon er det blitt et sentralt begrep». Agderrådet har også vært aktive. Særlig med Jan Helland Olsen fra Mandal som leder i mange år. Her var agendaen bedre stamvei på Agder.

«Det er brukt politisk i forbindelse med samferdselsspørsmål. Også fra Setesdal som har nærheten til Kristiansand.»

«Begrepet har nok mest blitt brukt i forbindelse med samferdsel og infrastruktur. UiA muligens. Begrepet har vært viktig i lokaliseringsdebatter. Jf. etablering av Post- og teletilsynet.»

Informant B: «Definisjonen av yttergrensen har variert. Det er blitt mindre vekt på begrepet i det siste. Tanken som sådan oppfattet jeg var å bruke det i vid sammenheng, i sammenheng med veg/transport. Som politiker i Mandal brukte vi det for det det var verdt.» og «Det har hatt mest betydning for infrastrukturutbygging. Brukes politisk i vegsaker og for å underbygge argumentene for å få økte bevilgninger.»

Informant D: «Kristiansand var innstilt på samhandling med begge fylker når det gjelder infrastruktur E18 og E39.»

Her får vi også representasjoner fra en lokaliseringsdebatt presentert. Denne er ikke fremtredende i fylkesplaner og kommuneplaner. Disse dokumentene har på grunn av sin

materialitet og prosessene knyttet til å utvikle dem en slik treghet at de ikke vil kunne brukes som uttrykk for mer ad-hoc pregede politiske diskusjoner. Men at dette er en viktig dimensjon i den politiske diskursen om Agderbyen understrekes av informantene:

Informant C: *«Begrepet ble brukt i forbindelse med plasseringen av post og teletilsynet. Asgard Gabrielsen var Kristiansands kandidatur og Torild Skogsholm var Grimstads tilhenger. Her ble begrepet Agderbyen brukt til å dekke over intern uenighet i regjeringen».*

Informant D : *«Agderbyen bidro til at Lillesand fikk Post- og teletilsynet lokalisert. Historien bak: Viktor Normann kom til Lillesand i slutten av 1990-tallet og jobbet hos Agderforskning. Da post- og teletilsynet skulle flyttes sa han som nå hadde blitt statsråd i Oslo - at det skulle lokaliseres i Agderbyen. Da begynte prosessene. Kristiansand, Grimstad og Lillesand meldte seg på. Aust-Agder fylke støttet Grimstad. Det ble oppfattet av alle at det var utidig å si Agderbyen av Viktor Normann.»*

Dette er en diskurs som vi finner flere representasjoner fra i intervjuene fra vår informanter:

Informant A: *«Det er fylkeskommunene og kommunene som har brukt dette begrepet mest. Jeg har selv brukt det positivt for å slå sammen fylkene. ... begrepet har blitt mest brukt av de som vil ha ett Agder»*

og fra en annen informant (D):

«Jeg oppfattet det som en strategi, klekket ut av dyktige folk....for å flytte tyngdepunktet lenger østover.»

Her vektlegger vi uttrykkene *«blitt brukt som»* og *«en strategi for å flytte tyngdepunktet»*.

Vi velger å tolke denne diskursen inn under Neumanns (2001:65) tese *«Politikk er kampen om å få til en slik diskursiv stabilisering, der likt og ulikt forankres i en tilsynelatende stabil orden.»*

Lillesand kommune bruker ikke dette begrepet i sine planer, men som vist fra representasjonen ovenfor har begrepet vært brukt av politikere og administrasjon i lokaliseringsdebatten. Denne ser vi mange representasjoner fra i media. Her finner vi så mange lagdelinger at vi velger å avgrense dette som egen diskurs. Som en representant for *lokaliseringdiskursen* viser vi en representasjon fra ordfører Arne Thomassen like etter at Lillesand hadde flagget at de ville slå sammen fylkeskommunene eller søke overgang til Vest-Agder:

«Det ble et stemningsskifte etter det. Helt klart. Fylkespolitikkerne fra Arendalsregionen mener vi har fått alt. De tar ikke inn over seg at vi ligger sentralt i Agderbyen når det gjelder plassering av Post og teletilsynet og AMK-sentralen.»(Fædrelandsvennen 25. 6.2010)

Her ser vi det politiske synet komme fram at lokalisering sentralt i Agderbyen oppfattes som en strategisk posisjon for kommunen.

En annen representasjon som vi klassifiserer innenfor Agderbyen som politisk redskap er fra et av svarene vi fikk fra informantene på spørsmålet om hva de trodde ble fremtiden for Agderbybegrepet:

«Der ligger et potensiale. Den kan fortsatt bli et politisk redskap for noen ting. En strategisk aktør. Videre strategi kan være å bruke Agderbyen som drivkraft for utbygging av riksveg 9. Pendlerargumentet. Regjeringen stimulerer til regionforstørring. Området kan få større legitimitet etter hvert. Men det er kontroversielt i klimasammenheng» (Informant F).

Mandals kommuneplan for 1998-2010 bærer preg av en «regional oppvåkning». Vi tolker tekstene her som en klar flerstrategi for både *Mandal alene*, *Mandal i Agderbyen* og *Mandal både i «solen og skyggen»* av Kristiansand:

«Mandal er en del av tre regionale systemer. Regionsenteret for Mandalsregionen, en del av landsdelssenteret Kristiansand og «Agderbyen». Både befolknings- og næringsmessig setter dette sitt preg på utviklingen i Mandal. Etter hvert som innflytelsen fra Kristiansand blir sterkere og transportsystemet oppgraderes og utbygges, vil Mandal få en funksjon som boligmarked i Kristiansands periferi.»

Vi tolker teksten her som utsagn for at Mandal både vil dra nytte av motorkraften og må ha strategier for demme opp mot avhengigheten. Den regionale posisjoneringen uttrykkes slik:

«Det er et mål og befeste Mandals posisjon som regionsenter samtidig som Mandal posisjonerer seg i forhold til Kristiansand og Agderbyen.»

I planens strategidel satses det både på «samarbeid med Agderbyen», lokalisering av næringsområder øst for sentrum og «*Mandal sentrum skal fremstå som et attraktiv handels-, kultur- og opplevelsessentrum.*»

Kommuneplanen for 2003-2015 viderefører denne posisjoneringen. Vi tolker teksten og sammenhengen den står i slik at angsten for å komme i skyggen av Agderbyens vekstkraft her trer tydeligere fram:

«Det er viktig for Mandal å fokusere på hvilke krav til lokalisering og utforming av næringsområder de fremtidige næringer vil ha, for ikke å komme i en posisjon som Kristiansand og Agderbyens «bakside.»»

I den siste vedtatte kommuneplanen fra 2006 -2017 «Mandal soleklart!» ser vi hvordan Mandal enda tydeligere beskriver sin plass *innenfor* den politiske regionen Agderbyen:

«Mandal er naturlig del av Agderbyen. Som er sørlandsbyene fra Tvedestrand i øst til Mandal i vest. Mandal er også et regionsenter i Lindesnesregionen.... Nærheten til Kristiansand, Sørlandets hovedstad og storby, er viktig for Mandal.»

Det politiske målet for dette uttrykkes slik:

«Mandal kommune vil i planperioden øke fokus på å markedsføre Mandals kvaliteter. Dette må gjøres isolert sett for Mandal, men også i nært samarbeid med kommuner i Agderbyen og Listerregionen.»

Mandal er tydelig på sin rolle, også uttrykt gjennom tittelen og metafor *Mandal soleklart!* Samtidig som de etter vår tolking tar side for Kristiansand som senteret i Agderbyen. Hvordan Mandal tar begrepet politisk i bruk kommenteres også av flere av våre informanter.

«Det hadde jeg også gjort om jeg var i Mandal. Blir du ikke invitert inn så går en inn og har en bevisst holdning»(informant D)

Dette sier informanten i sammenheng med at det blir opplyst at Mandal ønsket seg inn i Knutepunkt Sørlandet samarbeidet, men ikke var ønsket inn fra kommunene øst for Kristiansand. En annen informant uttrykker det slik:

«I Mandal «brukte vi begrepet for det det var verdt». (Informant B)

Grimstad ser seg som en særlig aktør og aktiv samarbeidspart for å fremme politisk mål for utvikling av Agderbyen. Dette understrekes enda mer i den siste kommuneplanen for 2010 - 2022. I denne perioden har en også diskusjon nummer to om sammenslåing av Agder til et fylke som viktig referansepunkt. Her finner vi flere representasjoner og tekster interessante:

«Grimstad kommune med sin plassering midt i Agderbyen, samt med den rivende utviklingen som foregår i og rundt kommunen, krever en kommuneplan som er offensiv og ser langt nok fremover.» og «Dette skal gjøre Grimstad til en drivkraft i utvikling_ av Sørlandet som region og et eksempel på alt som kan oppnås med privat- offentlig partnerskap.» ... «I dag bor over 50 % av innbyggerne i Agder (280 000 innb.) i de tre største byene Kristiansand (81 000), Arendal (41 500) og Grimstad. Det er også i dette området, Agderbyen, befolkningsveksten skjer.»

Og mest tydelig kommer Grimstads rolle og mulighet til å posisjonere seg og bruke Agderbyen som politisk redskap i denne teksten:

«... Grimstad har mulighet til å samarbeide både mot øst og vest, og innbyggerne kan velge arbeidsplass innenfor et stort regionalt arbeidsmarked. Grimstad er den eneste kommunen på Agder som ikke deltar i mer omfattende samarbeid med omkringliggende kommuner. (som f.eks. Knutepunkt Sørlandet og Østre Agder)»

Og slik vil de lykkes sier de:

«Arbeide aktivt for et Agder, avklare Grimstads regionale tilknytning og rolle, delta aktivt i interkommunalt samarbeid, arbeide for gode kommunikasjoner både innen regionen, herunder støtte arbeidet for ny E18 mellom Arendal og Tvedestrand, utvikling av Kjevik lufthavn og sammenkobling mellom Vestfoldbanen og Sørlandsbanen»

Kommunen tar i arealdelen også grep for arealutvikling vestover. Dette er diskursen om Grimstad som sentral i Agderbyen som både kan «*blunke til øst og vest*». En av informantene våre understreket denne rollen slik:

«Ordfører Hans Antonsen pleier å si at «den som ikke kan ri to hester samtidig har ingen ting på sirkus å gjøre». De rigger seg bedre fordi de har en spesiell sammensatt struktur i byen med sterke kapitalkrefter.» (informant F)

Vi finner dette særlig interessant når vi ser dette i referanse til debatten og krisen i de avsluttende fasene av styringsgruppen for ett Agder sin innstilling våren 2011 beskrevet i empirien. Der ville ordførerne i Lillesand og Grimstad ta et felles initiativ og invitere alle ordførerne i Agder til et møte, dersom det viste seg at styringsgruppen strandet. Disse representasjonene har alle røtter i diskursen om den politiske regionen, og kunne også vært klassifisert der. Grunnen til at vi velger å plassere dette under diskursen om Agderbyen som politisk redskap er den klare posisjoneringen som disse tekstene uttrykker. Det gjelder f.eks. ord som «å arbeide aktivt for», «delta aktivt i» og «samarbeide både mot øst og vest».

Oppsummering

I dette kapittelet har vi drøftet ulike lagdelinger innenfor en *politisk diskurs* om Agderbyen. Dette omhandler region som et sentralt begrep for politikkutforming og for å definere politikkenes geografiske område. Den politiske diskursen omhandler strategisk bruk av begrepet Agderbyen, og at politikk er «*kampen om å få til en slik diskursiv stabilisering der likt og ulikt forankres i en tilsynelatende orden.*» (Neumann 2001:65). I vår tolking har vi valgt å avgrense de ulike representasjonene til å høre inn under to hoveddiskurser: Agderbyen som den politiske *byregionen* (byregion og den fysiske byen), og diskursen om Agderbyen som *politisk redskap*. Diskursen om byregionen har sin rot i den metodiske vekstdiskursen. I den politiske diskursen klassifiserer vi dette som «*Agderbyen som motor*». En lagdeling under disse er representasjonen om hvem som skal være sentrum. I noen sammen sammenhenger har vi vist at dette kan avgrenses til en egen diskurs.

Under Agderbyen som *politisk redskap* klassifiserer vi representasjonen fra *lokaliseringsdebattene og utbygging av veg og infrastruktur*. Vi og tolker disse til å ha rot og utspring fra diskursen om Agderbyen som byregion. Ved diskursen om Agderbyen som politisk redskap har vi vektlagt en mer strategisk bruk av Agderbyebegrepet der en referer mer til situasjonen slik den er i dag i stedet for en beskrivelse av en fremtidig byregion.

I diskursen om Agderbyen som byregion ser vi konturene av et beskrevet «forestilt fellesskap» som vi vil se nærmere på i neste kapittel om den *identifiserende diskursen*. I analyse og klassifisering av den politiske diskursen har vi vektlagt den sosiale praksisen som diskursen inngår i. Dette gjelder tilknytningen til den nasjonale debatten om fremtidig regioninndeling og endrede ansvarsområder for regionalt nivå, og den lokale debatten og prosessen om fremtidig fylkesstruktur på Agder. Dette tolker vi til å ha klare sammenhenger med hvordan Agderbyen tekstmessig har blitt skrevet eller «posisjonert» inn i ulike dokumenter, diskursens arkiv. Dette er som under den metodiske diskursen, preget av institusjonens og hvem som har den språklige kompetansen til å nyttiggjøre seg arkivet (Neumann (2001: 81). De som utformer de politiske dokumentene har god kunnskap om hva som til en hver tid har lagt inn i de nasjonale prosessene.

Vi vektlegger også den generelle samfunnsutviklingen som har gjort seg gjeldende i perioden. Innenfor fagområdet planlegging og samfunnsutvikling har det skjedd en utvikling mot å se større områder i sammenheng. Det skjer en generell regionalisering både nasjonalt og internasjonalt der det regionale nivået og byregioner har fått en større og større rolle i samfunnsutviklingen (Tor Selstad 2004). Når det gjelder den sosiale praksisen knyttet til diskursen om Agderbyen som politisk redskap mener vi dette er knyttet opp til de ulike aktørenes muligheter til å påvirke i prosessen ut fra disponible maktkilder. Dette går vi nærmere inn på under forskningsspørsmål tre.

10.4.3 Identitetsdiskursen

«Ingen hjerter banker for Agderbyen, heller ikke mitt.»

«Det er Sørlandsbyen hjertet banker for – der vi bor, og der vi synes det er fint.»

(Informant F)

Tor Selstad (2004) viser til at identitetsregioner skapes av identifikasjon, som vil si at regionen skapes gjennom prosesser som gir en følelse av en enhet med noe eller noen. Identitet skapes gjennom praksis, og ikke så mye gjennom trekk ved regionen selv (natur, kultur, næringer). Identitetsregioner betegnes ofte som homogene regioner, mens samhandlingsregionene er funksjonelle og senterorienterte. En homogen identitetsregion har ut fra sitt kriterium stor indre likhet, men en funksjonell region preges av stor ulikhet mellom sentrum og omland. I analysen vektlegger vi også Paasi(2003) som sier at regioner må dannes symbolsk, som blant annet innebærer at den må navngis på en måte som understøtter bevisstheten om tilhørighet til territoriet.

I dokumentanalyser og studier av presseoppslag finner vi få representasjoner som tilser at det finnes noen identitets tilhørighet til Agderbyen. En slik vurdering støttes også ut fra svarene informantene ga på spørsmålet om fremtiden for begrepet:

Informant A: «Agderbyen som begrep vil følge oss videre. Ettersom utviklingen går blir dette området tettere bebygd. Det vil etter hvert bli et fellesbegrep for området. Grimstad kan ta regi. Begrepet er ikke institusjonalisert.»

Informant E: «Begrepet gir en utviklingsmulighet. Det finnes en understrøm, men i politikken er man opptatt av å realisere mål og finne utviklingsmuligheter mer enn å dyrke begreper. Det er bestemmende for tenkningen, men ikke for identiteten.»

«Agderbyen vil ikke dø hen. Når vi ser hvor tett sammenheng det er mellom byene, vil folk trolig i framtida få større sans for et begrep som beskriver mer enn sin egen by. Folk bor i en by. Familien holder til i en annen og mange arbeider i en tredje. Det er et viktig begrep å få tydeliggjort denne sammenhengen. Det er få som er opptatt av regionen. Identiteten er knyttet til byen. Det er for den man sloss»

Informant D: «...Min oppfatning var en stor by og en streng av perler, perlebåndsbyene med egne identiteter. Forskjellen er at en ved Agderbybegrepet prøvde å lage dette til en by – en grå masse. Byer som henger sammen er flott, men ikke i en by. Kanskje en gang kan det bli slik, men likevel vil der være en grense mellom hver by. At en tar et steg – og så er en over grensen til neste by.»

Her føler jeg at avstandene blir for store for at en kan kalle det en Agderby. Med en intelligent strategi har en fått til å flytte tyngdepunktet lenger østover. Sørlandet er ikke bare mellom Kristiansand og Arendal. Ved Agderbybegrepet blir de små byene usynliggjort som del av Sørlandet».

Gjennom analysen av den politiske regiondiskursen har vi sett at det som kjennetegner den politiske diskursen om Agderbyen er at den preges av store ulikheter både mellom sentrum og omland og innad mellom ulike sentra. Dette sammen med det representasjonen fra tekster fra informantene vi har sitert tekster fra ovenfor, tilsier at en ikke har en identitetsdiskurs knyttet til selve Agderbybegrepet. Noen indikasjoner på at det kan komme i fremtiden ser vi likevel av tekstene.

Vi mener likevel at vi kan klassifisere noen fragmenter av en diskurs om «oss» i Agder byen og «de andre utenfor». Dette mener vi å kunne tolke innenfor det som vi i diskursen om Agderbyen som politisk redskap, mest knyttet opp til lagdelingene om veg og lokalisering.

Den første representasjonen kommer fra en informant (A) på regionalt nivå som skiller seg ut, og det sies med en viss stolthet:

«Det (begrepet) ble ikke hentet fram med stor entusiasme. Det kom i sammenheng med behov for samarbeidsformer, behov for å se ting sammen. Det ble brukt med litt forsiktighet i debatter. Så kom regiondebatten inn med Baldersheim og Tor Selstad. De brukte begrepet. Dette ble en viktig bit for oss, en identitetsskaper, – dette med at dette henger sammen. Det som er godt for Arendal er godt for Grimstad var noe som kom....»

« Sørlandet i 100 i 2002 ble et «turning point». Alle kommunene på Agder var med. Det hele begynte på Hovden der alle ordførerne var samlet. At vi begynte der, ble viktig og symbolsk. Etterpå ble det besøk i alle kommuner. Det som var en gjenganger var at «Her har me aldri vært», eller «Dette har me aldri visst». Da ble vi kjent på Agder. Vi skjønnte betydningen av hvordan ting hang sammen. Samtlige 30 kommuner stilte seg også bak stamveiaaksjonen. Da ble Agderbybegrepet akseptert.»

I fylkesplanen 2004-2007 for Aust-Agder fremstilles Kristiansand som motoren for vekst også for Aust-Agder. Det er en positiv omtale av kommunesamarbeidet i Kristiansandsregionen hvor Aust-Agder kommunene Lillesand og Birkenes deltar og av Kristiansand som drivkraft for utviklingen også for Aust-Agder og videre skrives det at:

«Det er Agderbyen som har det sterkeste vekstpotensial». « ... Fylket har to store befolkningskonsentrasjoner i sine naboregioner, Kristiansand i vest og Grenland i øst. Særlig Kristiansand med sin nærhet og tyngde trekker til seg mange aktiviteter og fører til stor vekst med ringvirkninger også for Aust-Agder. Landet er inne i en tid med sterk sentralisering, og det ser ut til å være vanskelig å motvirke denne sentraliseringen med de distriktpolitiske virkemidler som stilles til rådighet.»....
«Uansett hvilke alternativer for en eventuell sammenslåing som blir valgt, vil det være en fordel å tilhøre eller ha nær tilknytning til et regionalt sentralområde som er sterk nok til å måle krefter med de store byregionene i landet»

Gjennom denne teksten ser vi at Agderbyen blir nærmest lansert som motoren for en svak landsdel. I planen nedfelles det mål om å legge til rette for vekst i Agderbyen. Det pekes blant annet på forrige plan der det ble sterkt vektlagt å styrke fylkeshovedstaden Arendal. Denne styrkingen var forutsatt å kunne gi positive ringvirkninger til distriktene, men at dette ikke har slått til. I planen konstaterer en at det har tatt lengre tid enn en la til grunn i 1995 å få den nye storkommunen Arendal til å fungere optimalt. Vi tolker dette som en av de få plassene at Agderbyen får en slags uttrykk som en *identifiserende region*. Som motvekt til en sterk sentralisering nasjonalt ser vi her at Agderbyen blir brukt som begrep for å identifisere seg

som en del av Agder «oss», eller skiller seg fra et forestilt fellesskap som sentraliseringen rundt Oslo, som «de andre».

Oppsummering

I dette kapittelet har vi drøftet ulike lagdelinger innenfor en eventuell *identitetsdiskurs* om Agderbyen. Dette omhandler Agderbybegrepet tolket som en region med et romlig aspekt i menneskers måte å forholde seg til omverdenen på i arbeidet med å identifisere seg som en del av eller skille seg fra et forestilt fellesskap («oss» og «de andre») (Lysgård 2002). Vi finner få representasjoner som sier at det er noen identitetstilknytning til Agderbyen. Men vi finner likevel noen tekster fra Aust-Agders fylkesplaner og informanter knyttet opp mot begrepet. Vi tolker disse representasjonene slik at en ønsker gjennom dette å bygge/konstruere en regional identitet eller institusjonalisering av *Agderbyen for Agder* eller *Sørlandet* for å motvirke det fragmenterte Agder, og skape en motkraft til sentraliseringen rundt Oslo.

I det neste kapittelet vil vi analysere og klassifisere de alternative diskursene. Her viser funnene et mye sterkere innslag av identitetsdiskurser på Agder.

10.5 Alternative og konkurrerende diskurser

Som vist i forskningsspørsmål 1 har vi vært opptatt av å avklare hvilke aktører som ikke tar Agderbybegrepet i bruk for å se hvilke konkurrerende representasjoner og diskurser som finnes. Med bakgrunn i det lange tidsperspektivet vi analyserer, og hvordan den regionale situasjonen «utenfor» Agderbyen har endret og utviklet seg parallelt, blir det viktig å analysere de alternative diskursene.

I arbeidet med å identifisere de alternative diskursene er det i all hovedsak de reelle regionene som kommer fram. Det er de som Tor Selstad (2004) definerer som regionen basert på *natur, funksjon, identitet, næringsøkonomiske og kompetansemessige forhold og institusjonelle forhold*. Vi har valgt å drøfte tre ulike alternative og konkurrerende diskurser innenfor dette feltet. Det omhandler *Kristiansand som aspirerende storby, regionens Agder og fylkeshovedstaden Arendal*. I tillegg ser vi på forskernes representasjoner som vi mener har hatt påvirkning på Agderbydiskursen og de alternative diskursene.

Kristiansand som den aspirerende storbyen som søker hegemoni i sin region.

I vår søken etter alternative diskurser trådte det fort fram et bilde av Kristiansand som den aspirerende storbyen som søker hegemoni i sin region:

«Som største by i landsdelen og blant landets storbyer, innehar Kristiansand en særlig rolle i forhold til utviklingen av næringsliv, kulturliv og kompetanse. Kristiansand

kommune skal ha en rolle som tilrettelegger, som pådriver og døråpner og som samarbeidspart og nettverksbygger. Byens involvering i - og evne til - å ta i bruk de samlede ressurser, produkter og kunnskap vil være avgjørende for regional vekst og internasjonal konkurransevne.»(Kommuneplan 2011-2022:27)

Innad i kommunen er man seg svært bevisst på sin rolle og makt. Denne makten ønsker man å konsolidere ved å knytte til seg omlandskommunene i formelle og mer uformelle nettverk og samarbeide og å bekjempe begreper og bruk av begreper som utfordrer leder posisjonen. Noe som vi tolker at Agderbyen gjør. En av våre informanter fra Kristiansand uttaler på spørsmål om hvordan hun oppfattet /tok imot begrepet Agderbyen når det kom i 1990:

«Jeg oppfattet det som en strategi, klekket ut av dyktige folk. Min oppfatning var at en stor by og en streng av perler, perlebåndsbyene med egne identiteter. Forskjellen er at en ved Agderbybegrepet prøvde å lage dette til en by – en grå masse. Byer som henger sammen er flott, men ikke en by. Kanskje en gang kan det bli slik, men likevel vil der være en grense mellom hver by. At en tar et steg – og så er en over grensen til neste by. Her føler jeg at avstandene blir for store for at en kan kalle det en Agderby. Med en intelligent strategi har en fått til å flytte tyngdepunktet lenger østover. Sørlandet er ikke bare mellom Kristiansand og Arendal. Ved Agderby begrepet blir de små byene usynliggjort som del av Sørlandet.»

Informanten har respekt for forskerne, og mener at ideen er et godt strategisk grep for å utfordre Kristiansands posisjon, men er tydelig imot hele Agderbybegrepet. Så innføres et annet begrep for å føre oppmerksomheten bort fra tankebilde. Kroppsspråket er også tydelig i intervjusituasjonen i det hun tegner sitt eget perlebånd med den største perla i midten.

Kristiansand har ikke brukt Agderbyen i noe plandokument i hele perioden. Hele veien bruker man i Kristiansands kommuneplaner begreper som Knutepunktet, Storbyregionen, Sørlandsbyene, Sørlandsregionen, Perlebåndet og Kristiansandsregionen når man skal omtale sitt samarbeide med naboene i regionen. Det eneste unntaket er dokumentet *Om stygt og pent i Kristiansand*, Estetikkkutvalget 2004, der det i en scenariobeskrivelse for 2010 tenkes en ny konstruksjon som:

«Fylkeskommunens sorti og manglende oppslutning om den teoretiske Agderbykonstruksjonen aktualiserer det nye begrepet Region Sør.» ... «I 2025 har Kristiansand forsterket sin rolle som landsdelssenter og motor for utviklingen i Agder. Sammenslåing av fylkene og fylkeskommunens bortfall har banet vei for en sterkere Kristiansandsregion, eller Region Sør som enkelte kaller den. Den består av 11 kommuner fra Lindesnes i vest til Grimstad i øst. Denne regionen viser seg å være bedre i stand til å ta opp konkurransen med de andre byregionene i Norge.»

Utviklingen av havna, internasjonalisering, ytterligere bymessige kvaliteter m.m. har gjort Kristiansand til en av de mest vitale byene i landet.»

Representasjonen gjengitt ovenfor viser etter vår vurdering et godt eksempel på hvordan en tenker fremtiden for Kristiansandsdiskursen utvidet til Region Sør. Grensen settes midt mellom det nesten sammenbygde byområdet Grimstad - Arendal. Her kuttet det midt gjennom «*det østlige tyngdepunktet i Agderbyen*».

Flere av omlandskommunene ser i stor grad positivt på å være "lillebror" for Kristiansand, og beholde sitt kulturelle særtrekk som bygder og småsteder. Noen eksempler finner vi i kommuneplanene i Søgne der man i planen (94-05) omtaler et vedtak om å begrense befolkningsveksten og dermed boligbyggingen pr år i kommunen. Planen for 2002 -2011 forteller at 40 % av de yrkesaktive i kommunen arbeider i Kristiansand og omliggende kommuner. Hvor tett dette samarbeidet er viser seg klart i at kommunene i Knutepunkt Sørlandet i 2010 vedtar en felles fylkesdelplan «*Regional arealplan for Kristiansandsregionen 2010 -2050*».

Vi vil ikke bli veldig overasket om en kommune med et slikt avhengighetsforhold en dag i framtida vil bli slått sammen med Kristiansand kommune. Samtidig ser vi at dette ikke er noe ønske fra Søgne kommune. I planen for 2007-2013 (s13) sies det at et overordnet mål for kommuneplanperioden å:

«å videreutvikle Søgne som en selvstendig kommune i Kristiansandsregionen, og prioritere tiltak som forsterker identiteten til Søgne kommune.»

Vi må selvfølgelig ikke ut fra en slik analyse som her er gjort for en enkelt kommune slutte at alle representasjoner av nabokommunene kommer slik ut i en «*Kristiansand som en aspirerende storby*» diskurs. Men følgende utsagn fra informantene mener vi også støtter også opp om analysen:

Informant F: « *Dette har vært følsomt og betent. I Kristiansand er ikke noe som er større enn Kristiansand viktig. Det er Knutepunktregionen som er deres rasjonale. Fokuset her har vært felles tjenesteutvikling. Agderbyen er en størrelse som peker utover, der de 3 K-er er viktige. Det oppleves forstyrrende å blande denne strukturen som går ut fra Kristiansand med den mer langstrakte Agderbyen. Administrasjonen bruker den derfor heller ikke.*»

Informant G: « *Så snart jeg nevnte Agderbyen ble det helt stille. Dette var et ikke-tema for Songdalen og Vennesla, som heller ikke ligger innenfor det området som ble betegnet som Agderbyen.*»

Målet var å vise at denne diskursen også i tillegg til å være en politisk diskurs, også er innleiret i en identitetsdiskurs. Kort oppsummert går det an å si at forskjellen mellom Agderbydiskursen og denne diskursen er at mens Agderbyen har fokus på utviklingen øst – vest i ”buen” som kysten gjør fra Mandal til Arendal, har Kristiansandsregionen sitt fokus i «en sirkel fra rådhuset i Kristiansand», som en av våre informanter sa, inn i nabokommunene.

«Et regionenes Agder»

En annen alternativ diskurs som trer fram kaller vi «Et regionenes Agder». Det som gir den sterkeste politiske dimensjonen på Agder er sammensetningen av politikere i fylkesting og kommunestyre. Fylkeskommunene og kommunestyrene er institusjoner som har legalitet og makt i kraft av grenser som har eksistert over svært lang tid. Ideen om den lokale selvråderetten og at evnen til selv å løse egne problemer er sterk. Ofte kommer lokalsamfunn i konflikt med sentrale prioriteringer og krav. Små regioner innser at de ofte har utfordringer på tekniske, organisatoriske og ikke minst økonomiske områder og at de må samarbeide, men i et slikt samarbeide ligger det en grad av maktkamp. Alle distrikter har trolig en forventning om å få så mye som mulig av fellesmidler og institusjoner inn i sitt distrikt. Når det settes administrative og regionale grenser i spill vil man forsøke å posisjonere seg slik at man kan få en posisjon i det nye, eller man forsøker å finne andre posisjoner og fora dersom man skulle bli «definert ut» (Hagen og Sørensen 2006). Eksempel på det første ser vi i et utsagn fra Mandal:

«Det er viktig for Mandal å fokusere på hvilke krav til lokalisering og utforming av næringsområder de fremtidige næringer vil ha, for ikke å komme i en posisjon som Kristiansand og Agderbyens «bakside».» (Kommuneplan for Mandal 2003-2015:23)

Eksempel for det andre finner vi i Fylkesplan for Aust Agder (2000-2003:28).

«Det viktigste kommunesamarbeidet over fylkesgrensene skjer i Kristiansandsregionen, hvor Lillesand og Birkenes kommuner deltar. I øst deltar Tvedestrand og Risør i prosjektet Oppdrift sammen med Kragerø og Nome kommuner i Telemark».

Fylkeskommunene oppfattes ikke alltid som en relevant region. I Kommuneplan for Mandal 1998 -2010 (:18) sies det:

«Mandal er en del av tre regionale systemer. Regionalsenteret for Mandalsregionen, en del av landsdelssenteret Kristiansand og Agderbyen».

Vest Agder fylkeskommune er altså ikke nevnt. Nå betyr nok ikke det at man på kommunalt nivå anser fylkeskommunen som helt uviktig, men det er ikke den man først kommer på/har sterkeste identitetsfølelse mot når man tenker regioner. Noe som stemmer godt overens med

Baldersheim og Knutsen (2004) sine undersøkelser som sier at nest etter nasjonen så er det landsdelen som kommer før kommunen når det gjelder folks tilknytning.

De fem regionrådene i Agder, Østre Agder, Setesdalen, Knutepunkt Sørlandet, Lister og Lindesnesregionen, trer nå fram innenfor planleggingsdiskursen og den politiske diskursen. Oppdelingen i distrikter som har geografisk og kulturell samhörighet. En klar representasjon for denne diskursen mener vi er teksten som står i Regionplan Agder 2020:

«Vi skal ta hele landsdelen i bruk, med vekst og en balansert utvikling og helhetstenking» og « Videreföring av samarbeidet med Agderrådet, Knutepunkt Sørlandet, Listerådet, Lindesnesregionen, Setesdal regionråd og Østre Agder vil være viktig for å lykkes med oppfølging og forankring av planen».

Informantens svar bygger opp om denne diskursen. Blant annet kommer dette til uttrykk på spørsmålet om hvordan begrepet har blitt tatt i bruk:

«...Nå opplever jeg det som litt på vei ut. «Å ja, lever den tanken ennå?», kan en oppleve i miljøet. Begrepene som har overtatt er Regionplan Agder 2020, som omfatter plan for begge Agder-fylkene, Arealplan for Knutepunktregionen osv.»

En annen sentral informant (B) svarer ganske overrasket dette på spørsmålet om hvorfor en ikke tror at begrepet er i bruk i Kristiansand:

«Det er jeg overrasket over! ...Jeg trodde ikke at dette begrepet var kontroversielt i Kristiansand. Jeg har heller ikke registret at Statens vegvesen har skiftet fokus i sitt bystrategi-prosjekt fra Agderbyen til Kristiansandsregionen. Grunnen til dette er vel kanskje at vi nå mer og mer snakker om de etablerte regionrådene som enheter.»

Både Arendal og Kristiansand sine kommuneplaner bygger opp under denne diskursen:

«Arendal skal framstå som romslig og inkluderende, og legge vekt på å ivareta alle Innbyggers verdighet. Planen legger grunnlag for positiv samhandling med næringslivet og andre offentlige myndigheter. Arendal skal spille en sentral rolle i den videre utvikling av regionen gjennom aktiv oppfølging av regionplan for Agder.» (Kommuneplan for Arendal 2011 -2021)

«Regionalt samarbeid innenfor Agder og Kristiansandsregionen på felles satsingsområder blir stadig viktigere for å hevde seg som en konkurransedyktig region. Som største by i landsdelen og blant landets storbyer, innehar Kristiansand en særlig rolle i forhold til utviklingen av næringsliv, kulturliv og kompetanse. Kristiansand kommune skal ha en rolle som tilrettelegger, som pådriver og døråpner og som samarbeidspart og nettverksbygger. Byens involvering i - og evne til - å ta i bruk de samlede ressurser, produkter og kunnskap vil være avgjørende for regional

vekst og internasjonal konkurransevne.» (Kommuneplan for Kristiansand 2011 - 2022)

Arendal, fylkeshovedstaden - Arendal for Aust Agder og Aust Agder for Arendal?

Arendals rolle som fylkeshovedstad, regional og administrasjons senter vektlegges både i kommunens egne planer i hele perioden vi har sett på, og i fylkesplanene for Aust-Agder frem til Agderbyen trer fram rundt 2002. Dette utgjør den tredje alternative diskursen vi vil trekke fram. Fylkeskommunen begrunner satsingen på Arendal slik:

«For ensidig distriktsprofil kan svekke Aust-Agders konkurransefortrinn i forhold til andre fylker.» og «Det er viktig å bygge opp et tillitsforhold mellom Arendal by og de distriktene som byen skal fungere som senter for.» (Fylkesplan 1996-2000:65)

Fylkesplanen fra 1996 inneholder 13 sider om Arendals rolle for Aust-Agder. Videre ser vi en liten fokus på Grimstad gjennom en setning om at

«Det som er godt for Arendal er godt for Grimstad» og fem setninger om at «Grimstad vil få økende betydning som supplement til Arendal når det gjelder fylkeshovedstadsfunksjoner» (Fylkesplan 1996-2000:75)

Helt fra 1992-95 planen har man vært opptatt av at endringer i offentlig sektor ville påvirke byens betydning. (Fylkesplan 92-95:33)

«Det pågår betydelige programmer for effektivisering av offentlig forvaltning og virksomhet, f.eks. har Statskonsult et stort program for modernisering av staten. Omfanget av den regionale statsforvaltningen har svært stor betydning for Arendalsområdet som har fylkeshovedstaden».

I neste fylkesplan (1996 til 1999:64) vektlegges det hvor viktig man ser på en sterk fylkeshovedstad for resten av Aust Agder og hvordan man tror det blir dersom Agderfylkene slås sammen.

«Det er av stor betydning for det distrikt som i dag utgjør Aust-Agder at dagens fylkesinndeling beholdes, og at Arendal opprettholder sin status som fylkeshovedstad. Endringer av fylkesgrensene vil føre til en betydelig reduksjon av antall arbeidsplasser hvis statlig og fylkeskommunal administrasjon flyttes. Endringer av fylkesgrensen vil føre til en betydelig reduksjon i antall arbeidsplasser hvis statlig og fylkeskommunal administrasjon flyttes. Dette vil gi ringvirkninger for annen virksomhet som også kan komme til å nedlegges eller flytte fra Arendal og fra byene og bygdene omkring dersom fylkesadministrasjonen flyttes. Denne effekten vil bli sterkere jo lenger øst i fylket man kommer.»

Frykten for «storebror Kristiansand» er stor i Arendal. Dette går fram av empirien foran som beskriver momenter fra regionaliserings- og fylkessammenslåingsdebatten på Agder. I Grimstad som ofte inkluderes i en felles region med Arendal, er frykten ikke like stor. En av våre informanter (A) beskriver Arendals angst slik i intervjuet:

«Arendal er veldig selvopptatt. Jeg mener at Kristiansand er hovedmotor på Sørlandet og Arendal hjelpemotor. Og vi trenger begge. Det har jo ikke vært på tale å slå sammen Arendal og Kristiansand! Noen ganger kan en tro det, slik som Arendal uttaler seg.»

For å styrke Arendal som regionalt senter og gi et positiv bilde utad satser man i fylkesplanen (1996:66) på identitetsskapende tiltak som:

«Arendal, – sommer, sol og skjærgård, Arendal,- fotgjengerbyen, Arendal,- byen med vannveiene, arrangementsbyen Arendal, Arendals historie, Byform og identitet»

I fylkesplanen (2000-2003:20) omtales den nye storkommunen som skulle gi Arendal et løft.”

«Arendal synes fortsatt å ha en noe svakere utvikling enn forventet ved inngangen til planperioden. Det har tatt lengre tid å få den nye storkommunen til å fungere optimalt, enn det en la til grunn i 1995 da fylkesplan for 1996-99 ble skrevet.»

Striden om sykehuset i Arendal har skapt mobilisering i byen. Sykehuset er en stor arbeidsplass. Å bevare sykehuset er en av sakene som har styrt Arendal. Fylkesplanen (1992-95:74) omtaler sykehuset som en styrke for fylkeshovedstaden og planen har egne tiltak under handlingsdelen.

Som nevnt i forskningsspørsmål 1 og under drøfting av den politiske diskursen så tar ikke Arendal Agderbybegrepet i bruk i sine dokumenter. Unntaket er en liten representasjon fra diskursen om sentrum i Agderbyen i planen fra 2007 da debatten om ny regioninndeling av Norge var stor.

Representasjonen om fylkeshovedstaden Arendal i Arendals kommuneplaner er mange, på samme måte som Kristiansand er omtalt i deres kommuneplaner. Vi velger følgende representasjoner som kan illustrere noe av dette over tid:

«Hovedsatsingsområder Arendal kommune:

- har som hovedoppgave å styrke Arendal sentrum som handels-, service-, kultursenter og som Aust-Agders fylkeshovedstad. Dette som en forutsetning for fortsatt utvikling av gode og livskraftige nærmiljøer i kommunene og som grunnlag for et sterkt og livskraftig fylke» (Arendal kommuneplan 1993-2005)

«Arendal kommune har som hovedoppgave å styrke Arendal sentrum som handels-, service- og kultursenter og som Aust-Agders fylkeshovedstad. Dette som en forutsetning for fortsatt utvikling og gode og livskraftige nærmiljøer i kommunen og som grunnlag for et sterkt og livskraftig fylke.» (Kommuneplan for Arendal 1999-2010)

*«Kulturhovedstaden. ... Arendal er på kartet og vår selyfølelse styrkes:...
Mål: Arendals posisjon som kulturhovedstad forsterkes og utvikles» (Kommuneplan for Arendal 2007-2017)*

«Målet for kommunens politikk skal være: Bygge oppunder Arendals rolle som fylkeshovedstad og regionsenter, og samtidig bidra til en god handelsutvikling i hele Aust-Agder» (Kommuneplan for Arendal 2011-2021: Varm, stolt og utadvendt).

Forskernes rolle

Forskerrepresentasjonene går inn under de andre diskursene, men vi velger å behandle den her. Konstruksjonen kommer fra forskermiljøet. Forskerrepresentasjonene tolker vi inn i «gjenbruk» og innleiring av begrepet i nye scenario for Agder slik vi finner det brukt og beskrevet i Sørlandssenario 2000 om *Innovasjons Agder*:

«Det finnes selvsagt gode og innovative bedrifter og spennende arbeidsplasser også i resten av Sørlandsbyene, og det øvrige Agder, men det er mer snakk om enkeltbedrifter og ikke innovative miljøer, slik som i Agderbyen»

Forskerrepresentasjonene gir seg også uttrykk gjennom den aktive bruken som vi har drøftet i spørsmål 1, der vi finner ca. 30 presseoppslag der forskere er aktive. Der ser vi eksempler på representasjoner der Agderbyen som begrep blir sett i sammenheng og gitt tyngde inn mot andre forskningsområder som f.eks. i tilknytning til Agderforsknings strategi om hvorfor sørlendinger er mer uføre:

«(Næringspolitikken) Forholdene kan særlig bedres ved å legge vekt på utvikling av privat tjenesteyting. En sterk integrasjon av Øst-regionen, Listerregionen, og indre Agder i et stort Arbeidsmarked i Agderbyen.» (Agderposten 11. 2.2011)

Dette underbygges også av informantene, som alle har svart forskerne eller forskningsmiljøene, på spørsmålet om hvem som var de mest aktive driverne. Fra forskeren selv vil vi vise til følgende representasjoner for dette:

«Aktørene i Agderbyen er akademia.» og «Fremveksten av NODE-klyngene har bekreftet at Agderbyen har fungert som skjelett for å tilby infrastruktur. Dette bekrefter analysen og forskningsmekanismen.»

Informant B svarer på spørsmålet om noen av pådriverne i bruken av Agderbyen hadde en særlig agenda for sitt engasjement at «*Forskerne hadde muligens en agenda. Da tenker jeg på kommunesammenslåing og fylkesammenslåing, sett opp mot arbeiderpartiet sitt ståsted i disse sakene*».

Oppsummering

I dette kapitlet har vi drøftet ulike lagdelinger innenfor alternative diskurser til Agderbyen. Vi har valgt å trekke fram tre diskurser som vi mener er konkurrerende med Agderbydiskursen. Disse omhandler *Kristiansand som aspirerende storby, fylkeshovedstaden Arendal* og *regionens Agder*. De to første kan vi gjennom vår analyse se har vært konkurrerende omtrent i hele analyseperioden. Regionenes Agder har klareste representasjoner fra tekster fra rundt 2010.

Vi har også valgt å presentere en tydelig forskerrepresentasjon under de alternative diskursene. Forskerrepresentasjonen mener vi har sterk påvirkning og referanse til utviklingen av de ulike Agderbydiskursene, og ligger innleiret i alle de ulike regionaldiskursene. Vi tolker det slik at forskerne bruker Agderbyen metodisk til å underbygge andre forskningsområder, og tolker resultater som ligner på Agderbyensscenarioets fortelling som «bevis» for at metoden har fungert. Dette er noe vi vil se nærmere på under forskningsspørsmål 3 der vi ser på hvem av de ulike aktørene som har hatt mest påvirkning i prosessen.

10.6 Oppsummering av forskningsspørsmål 2

Under dette forskningsspørsmålet har vi analysert og drøftet på hvilken måte vi finner fremtidsbildet Agderbyen brukt, og hva de ulike aktørene legger i begrepet. Dette har vi gjort i form av en diskursanalyse. Vi har klassifisert tre hoveddiskurser: Den metodiske diskursen, den politiske diskursen og identitetsdiskursen. Gjennom drøfting og tolking av ulike representasjoner og lagdelinger har vi analysert oss frem og avgrenset ulike underdiskurser og representasjoner.

Under den metodiske diskursen har vi avgrenset en sterk *planleggingsdiskurs*. De fleste diskursene vi har avgrenset har vi valgt å legge til den politiske diskursen selv om flere av disse har rot planleggingsdiskursen. Vi tolker denne til å være preget av institusjonene, at det er fylkesplaner og kommuneplaner som utgjør hovedtilfanget i datafangsten, at disse er utarbeidet av planleggere og i sin form er å betrakte som planredskaper eller styringsdokumenter for å fremme og klargjøre politiske mål og strategier.

Den politiske diskursen omhandler strategisk bruk av begrepet Agderbyen. I vår tolking har vi valgt å avgrense de ulike representasjonene til å høre inn under to hoveddiskurser: Agderbyen som den politiske *byregionen* (byregion og den fysiske byen) og diskursen om Agderbyen som *politisk redskap*. Diskursen om byregionen har sin rot i den metodiske vekstdiskursen. I den politiske diskursen klassifiserer vi dette som «*Agderbyen som motor*». En lagdeling under disse er representasjonen om hvem som skal være sentrum. I noen sammenhenger har vi vist at dette kan avgrenses til en egen diskurs. Under Agderbyen som *politisk redskap* klassifiserer vi representasjonen fra *lokaliseringsdebatten* og *vegdebattene* og tolker disse til å ha rot og utspring fra diskursen om Agderbyen som byregion.

Vi finner få representasjoner som tilsier at det foregår noen identitetsdiskurs knyttet til bruken av Agderbyen. Men vi finner likevel noen fra Aust-Agders tekster knyttet opp mot begrepet i sine plandokumenter. Vi tolker disse representasjonene slik at en ønsker gjennom dette å konstruere en regional identitet eller institusjonalisering av Agderbyen. Dette for å motvirke det fragmenterte Agder, og skape en motkraft til sentraliseringen rundt Oslo.

Vi ser spor av de fleste diskursene som vi har avgrenset i scenariobildet Agderbyen 1990. Ut fra dette konkluderer vi med at betydningen og bruken av Agderbyebegrepet har endret seg gradvis med tiden uten at en har fått noen semantiske brudd. Mange av diskursene pågår parallelt i hele tidsperioden. Men vi ser noen semantiske variasjoner rundt år 2000 -2004. Da blir begrepet mye mer brukt i en aktiv politisk diskurs. Vi tolker dette er å være knyttet opp mot de nasjonale og lokale debatter om fremtidig fylkesstruktur og regioninndeling på Agder.

Vi finner få spor av en identitetsdiskurs tilknyttet Agderbyen og tror det er svært langt frem før den kommer.

Vi har avdekket sterke alternative diskurser som konkurrerer med Agderbydiskursen. Disse omhandler Kristiansand som aspirerende storby, fylkeshovedstaden Arendal og regionens Agder. Ut fra dette kan vi konkludere med at forgår også en diskursiv kamp om hvordan rom konfigureres (Lefebvre (1991:27:Neumann 2001:65).

Under dette forskningsspørsmålet har vi klassifisert ulike diskurser og representasjoner for å se hvilken betydning en har lagt i Agderbybegrepet. Vi har også valgt å presentere en tydelig forskerrepresentasjon under de alternative diskursene. Forskerrepresentasjon mener vi har sterk påvirkning og referanse til utviklingen av de ulike Agderbydiskursene, og ligger innleiret i alle de ulike regionaldiskursene. Vi tolker det slik at forskerne bruker Agderbyen metodisk til å underbygge andre forskningsområder, og tolker resultater som ligner på Agderbyenscenarioets fortelling som «bevis» for at metoden har fungert.

I neste forskningsspørsmål går vi inn å ser på hvem av aktørene som har hatt mest påvirkning i prosessene.

Kapittel 11   Forskningsspørsmål 3

Hvem av aktørene har mest påvirkning i prosessen ut fra disponible maktkilder?

11.1 Bakgrunn for spørsmålet

Analyse og funn under forskningsspørsmål 1 viser at fylkeskommunene er aktive brukere, og at Agderbyen brukes mer utfyllende i planene for Aust-Agder enn i Vest-Agder. Av kommunene er det randkommunen Mandal, og Grimstad kommune som ligger «midt mellom» fylkeshovedstedene, som bruker begrepet mye og systematisk i hele perioden. Kristiansand og nabokommunene tar ikke begrepet i bruk i dokumenter, men vi at de er aktive i pressen i forbindelse med lokaliseringsdebatter og veisaker. Statens vegvesen og departementene har vært brukere. Et vesentlig moment vi ser fra drøftelsen av forskningsspørsmål 1, er den store aktiviteten forskermiljøet har hatt i media. Den sterke forskerrepresentasjon har påvirker de ulike Agderbydiskursene. Fra diskursanalysen under forskningsspørsmål 2 ser vi at aktørene inngår i en sterk politisk diskurs som omhandler ulik strategisk bruk av begrepet. Samtidig har vi avdekket sterke alternative diskurser som konkurrerer med Agderbydiskursen.

I følge Foucault (1983) konstruerer makten «*diskurser, viden, kroppe og subjektiviteter*», og sier videre at makten ligger i språket, i samarbeidet mellom frie mennesker, i argumentets bindende kraft eller aksepterte samfunnsmessige normer. Under forskningsspørsmål 3 er vi interessert i å finne ut hvem av aktørene som har hatt mest påvirkning ut fra disponible maktkilder når det gjelder å ta begrepet i bruk og hvordan dette har blitt fortolket og brukt i de ulike politiske diskursene og konkurrerende diskurser.

Det er ikke likegyldig hvem aktørene er og hvilke roller og posisjoner de har i å kunne påvirke politikken. Vi vil anvende perspektiver på makt for å avklare dette. Maktanalysen avgrenses til interessentene vi anser har størst interesse, makt og innflytelse. Når vi ser på fylker og kommuner som interessenter vil vi se både på den nedfelte politikken i plandokumenter og på aktører som opptrer på vegne av institusjonene. I tillegg til å angi maktkildene er det vesentlig å kjenne hvilke interesser og ulike roller/allianser aktørene inngår i når vi skal se på hva som skjer i møter med og kamper om de ulike diskursene. Vi vil også benytte oss av teori om regionalisering, oppgave- og ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåer og legitimitet i denne analysen. I maktanalysen gjør vi bruk av Christensen et. al (2008) teori om maktfenomener og Bolman og Deal (2009) sin teori om maktkilder.

11.2 Analyse

På spørsmål om hvem som har vært pådriverne i bruken av Agderbyen er det Jon P. Knudsens navn som dukker opp oftest hos informantene. Han har også ført scenarioet i pennen. Selv sier han om dette i intervju vi hadde med ham:

«Agderbyen hadde ligget en stund. Jeg jobbet hos Distriktenes utbyggingsfond og hadde sett at det skjedde noe på Sørlandet som var symptomatisk. Det var vekst noen steder og andre ikke. Samtidig kom Tor Selstad som da var direktør på Østlandsforskningen opp med Mjøsbyen. Jeg syntes at dette konseptet passa veldig godt på Agder. I forbindelse med at jeg søkte jobb på Agderforskning tok jeg med en prinsippskisse om utvikling av sentrale strøk på Sørlandet da jeg var på jobbintervju. Jeg fikk jobben og ble ansatt i 1987. Da jeg ble prosjektleder for oppdraget for fylkeskommunene kunne jeg hente dette materialet fram igjen».

I følge DiMaggio (1998; Busch et al 2007:94) er en institusjonell entreprenør en aktør som har tilstrekkelige ressurser til å realisere mål gjennom å endre dominerende institusjoner. Endringsagenten kan bearbeide etablerte institusjoner for å frembringe nye potensielle institusjoner, det vil si protoinstitusjoner. Slike protoinstitusjoner er nye handlinger, regler eller teknologi som går utover et bestemt miljø, og som kan utvikle seg til nye institusjoner om de spres tilstrekkelig. Ved å beskrive en ny regiondannelse har forskeren bidratt til å utfordre de eksisterende institusjonene og har hatt makt til å sette en ny dagsorden ved å innføre et nytt begrep gjennom et oppdrag for fylkeskommunene. Av funnene ser vi at han har brukt sin frie rolle fra academia til å gjenta dette og gjøre sine egne fortolkninger av begrepet gjennom andre oppdrag og i offentlig debatt.

Makt er uttrykk for alle de fenomener som fastholder eller endrer menneskeskapte relasjoner og strukturer (Christensen og Jensen 2008:14). Vi tolker Jon P. Knudsen sin rolle slik at han med sine kunnskaper og utredningskapasitet i stor grad har hatt det Christensen og Jensen omtaler som *indirekte makt*. Mulighet til å påvirke agendaen og styre hva som gikk inn i scenarioet og dermed også være med på å sette dagsorden for den etterfølgende debatten. Jon P. Knudsen har ikke nøydt seg med å være bare utreder og premissleverandør. Flere av informantene nevner hans periode som politisk redaktør i Fedrelandsvennen, og hans tilknytning til Arbeiderpartiet. I tillegg til at han kjenner en stor del av beslutningstakerne på Agder gir det ham *relasjonell makt og posisjonsmakt og argumentasjonsmakt*.

Når vi har spurt om Agderbyebegrepet har hatt en partipolitisk dimensjon har flere informanter nevnt rollen som medlem i Arbeiderpartiet, men få tror at det har hatt noen særlig betydning for hvordan Agderbyen er blitt mottatt og behandlet. En informant svarer riktignok på spørsmålet om noen av pådriverne i bruken av Agderbyen hadde en særlig agenda for sitt

engasjement at *«forskernes hadde muligens en agenda. Da tenker jeg på kommunesammenslåing og fylkessammenslåing, sett opp mot arbeiderpartiet sitt ståsted i disse sakene»*. Vi må derfor kunne si at noen tillegger Jon P. Knutsen relasjonell makt.

Når vi skal se på fylkene og kommunenes muligheter til å utøve makt tar vi utgangspunkt i teorien om oppgavefordeling mellom ulike folkevalgte nivå. (Hagen og Sørensen 2006). Regionalisering handler også om å desentralisere oppgaver, ansvar og ressurser fra staten til regionale institusjoner under folkevalgt innflytelse. Oppgavefordeling og ansvarsområder mellom fylke og kommune er at fylkeskommunene skal svare på behovet for å realisere stordriftsfordeler.

Som et regionalt forvaltningsnivå besitter Aust- og Vest-Agder fylkeskommuner makt til å fordele goder og ulemper innenfor sine grenser. Særlig gjelder dette innenfor områdene videregående utdanning, samferdsel, kultur og næringsutvikling. De har også som forvaltningsnivå mulighet til å påvirke debatten om og satsning på regionene og uttrykke sin politikk gjennom egne politiske vedtak.

Fylkeskommunene er høringsinstans for nesten alle innspill som kommer fra sentrale myndigheter og på mange utspill fra primærkommunene. De har altså også betydelig påvirkningsmuligheter.

Aust- og Vest Agder fylkeskommuner har som noen av våre informanter påpekt ofte samkjørt sine krav og utspill overfor staten i saker der de har felles interesser. *«Når det er besøk fra komiteer eller når vi fremmer landsdelssaker inn mot nasjonalt så har vi felles presentasjonstid for begge fylkene og fordeler det vi skal si oss imellom.»* Det er derfor svært sannsynlig at de i slike saker har økt sin gjennomslagskraft med den politiske bruken av begrepet inn mot sentrale myndigheter.

Problemet med fylkeskommunenes makt er at svært få innbyggere bryr seg særlig mye med hva de gjør. Det pågår en stadig debatt om fylkeskommunens legitimitet og eksistensberettigelse. Vest-Agder fylkeskommune kan synes å ha mindre problemer med dette enn Aust- Agder. Dette vurderer vi bl.a. på bakgrunn av opinionsundersøkelsen i 2010 i forkant av de to fylkeskommunenes behandling av spørsmålet med fylkessammenslåing. Her går det fram at Vest-Agder har en mye større enighet bak seg i synet på framtidig regiontilknytning enn Aust-Agder som har et mer sprikende syn avhengig av geografi å ivareta interessene for. I sammenslåingsdebatten opplevde nok Vest - Agder at de hadde vist raushet mot naboen som til tross for det avsto ekteskapet. Følgen ble at flere kommuner i Aust Agder søkte om å bli innlemmet i Vest-Agder.

«Når vi tenker fremover så vil vi fortsette med samarbeid med Aust-Agder, og ikke nøre opp i den striden som er om fylkessammenslåingen internt i Aust-Agder. Og vi vil ta vel imot de som ønsker å flytte over fylkesgrensa, men først vil vi ha en konsekvensvurdering av saken. Men ved en eventuell ny diskusjon om sammenslåing av fylkene må ikke Aust Agder regne med å få de samme konsesjonene» uttalte vår informant.

Utsagnet tyder på at man her ser at man sitter med mer makt enn naboen i øst. Men vi kan se av forskningsspørsmål 2 at fylkeskommunen ikke har lyktes i å inngå i noen alliansemakt med de to fylkeshovedstedene i bruken av begrepet.

For å drøfte dette forholdet tar vi utgangspunkt i Selstads (2004) analyser om attraktive byregioner og Walter Christallers (1966:Hagen og Sørensen 2004) teorier om sentralstedenes betydning for sitt omland der konkurransemodellen er betegnelsen på konkurransen mellom kommuner om å tiltrekke seg innbyggerne. De viktigste konkurransefaktorene er knyttet til å fremstå som strategisk og nyskapende, men at dette også er avhengig av ressurser og makt til å handle entreprenørisk på innovasjon og strategitenkning.

Arendal er fylkeshovedstaden i Aust-Agder. Byen er halvparten så stor som Kristiansand. Sørlandet sykehus, avd. Arendal er det nest største sykehuset i landsdelen og en av byens største arbeidsplasser. Byen har blant annet basert på dette (*posisjonsmakt*). De har tilgang til de agendaene som berører distriktet og de har (*argumentasjonsmakt*). Som kommune driver de også relasjons- og alliansebygging med andre interessenter.

Kristiansand er både fylkeshovedstad i Vest-Agder og landsdelens senter i kraft av innbyggertall og som betydelig kultursentrum for regionen. Som universitetsby, sete for landsdelens største sykehus, handelssentrum for regionen og samferdselsknutepunkt lokalt, nasjonalt og internasjonalt, har byen en meget sterk *posisjonsmakt* lokalt og *tilgang til agendaene*. Nesten ingen ting kan skje i regionen uten at Kristiansand på en eller annen måte blir involvert. De deltar også mye i *allianse- og nettverksbygging*. Maktspillet som har foregått i lang tid mellom disse to fylkeshovedstedene kommer også godt fram i empirien både gjennom beskrivelser i media og gjennom den maktkampen som utspiller seg i innspurten av arbeidet til styringsgruppas rapport om en eventuell sammenslåing i 2010. Vi legger også til grunn at Kristiansand har maktet å bygge mye sterkere allianser med sine nabokommuner enn Arendal, der samarbeidet mellom kommunene har vært mer springende og skiftende, og ikke så formalisert og stabilt som for kommunene som inngår i Knutepunkt Sørlandet.

Grimstad kommune ligger geografisk og mentalt midt i beltet av sørlandsbyer og deler campus for UiA med Kristiansand. ”Det er ikke mulig å tenke seg Agderbyen uten at Grimstad er med”, uttaler vår informant. Byen har ingen formell posisjonsmakt i fylket, men kan bruke sin *posisjonsmakt* med plassering til å balansere mellom Arendal og Kristiansand. De bruker også sin makt til å gi sin støtte og lage allianser den veien de føler de får mest igjen. Noe som vises i sitatene nedenfor:

«Dynamikken i Grimstad gjør at vi kan stå på egne bein. Tanken er å få to bein å stå på. Eierskapet i Kilden (3 % i Kristiansands nye kulturhus) og universitetet i Agder Kristiansand og Grimstad gjør at byen får mye oppmerksomhet.».. «Arendal ble i en periode for østvendt. Grimstad ble universitetsby sammen med Kristiansand mer orientert mot Agderbyen. Etter siste valg har vi fått en politisk endring. Arendal har fått det som de vil. Kristiansand er blitt mer innadvendt og mindre attraktiv. De driver mer konfrontasjon, også mot sentrale myndigheter. Dette gjør de mindre attraktive som samarbeidspartnere og det er muligheter for at Grimstad kan snu seg østover igjen.»

De andre kommunene i Agderbyen er byer med mye pendling og et alliansemaktforhold til Kristiansand. Diskursanalysen i forskningsspørsmål 2 har vist at Mandal er redd for å havne utenfor de fora der utviklingen skjer og kjemper for sin *posisjonsmakt*. Andre kommuner prøver å bruke sin makt til å forbli bygder og å bevare sitt kulturelle særpreg. Alle kommunene har relasjonsmakt og posisjonsmakt i forhold til å ta begrepet i bruk politisk når en mener det gagnar kommunen i det strategiske arbeidet med å posisjonere kommunen i kampen om tiltrekke seg innbyggere og næringsaktiviteter. Dette ser vi klart i Lillesand kommunes politiske bruk av begrepet som redskap i lokaliseringsdebatter og behov for ressurser til statlig infrastruktur.

Å få vite noe om de uformelle nettverkene og arenaer som påvirker saker er vanligvis svært vanskelig å få innsikt i dersom man selv ikke er medlem av nettverket. I boka Byråkrati og geografi, Geografisk relokalisering av norsk sentraladministrasjon (2011) tar professor Jarle Tronstad, UiA for seg de uformelle nettverkene i regionen og bruker ”Senatet i Lillesand” som eksempel. Senatet var et treffsted for samfunnsengasjerte personer som redaktører, ordførere og forskere. *«Disse er betydningsfulle når det kommer aktuelle saker som utflytting av statlige tilsyn. Jeg sier ikke at de er delaktige i avgjørelsen, men at de er betydningsfulle i prosessen.»* sier Tronstad til Agderposten 16.6.2011.

En annen maktrepresentasjon vi vil trekke frem er statsråd Viktor Normann. Om hans rolle i flytting av post- og teletilsynet til Agderbyen sier Trondal: *«Flytteavgjørelsen for de statlige tilsynene i 2003 ble tatt på rekordtid. Utredningen ble i stor grad foretatt av statsråd Victor D. Norman og hans folk, og ikke av departementet selv. Dette førte til at utredningen ble*

foretatt på to uker, mot vanligvis to år i departementet, forklarer Trondal. Den superraske utredningen var et brudd på instruksene, men Norman har selv forklart at han ønsket å ta politikken tilbake fra byråkratene».

Han og kollega Charlotte Kiland forteller at deres data tyder på at den kampen som raste mellom Kristiansand, Lillesand, Grimstad og Arendal om å få Post- og teletilsynet, ikke hadde noen innvirkning på at tilsynet havnet i Lillesand.

Lokalpressen på Agder ved Agderposten i Arendal, Lillesandsposten og Fedrelandsvennen i Kristiansand som er de viktigste kanalene for samfunnsdebatten i regionen, har her hatt en viktig rolle. Avisene har informasjonsmakt og fortolkningsmakt og er viktige kanaler for dem som vil påvirke. De sammen med næringslivet i regionen har ganske stor betydning for hvilke begreper som kommer i alminnelig bruk gjennom sin informasjon- og fortolkningsmakt.

De ulike interessenter, roller og maktkildene er vist i en oppsummerende tabell (fig 10).

Interessent/ nøkkelpersoner	Rolle	Maktkilde
Akademia v/ Forsker Jon P. Knudsen (Agderforskning, UiA)	Skaper av begrepet Agderbyen. Aktiv deltager i samfunnsdebatten. Godt kjent av de fleste politikere og nøkkelpersoner i Agder. Ap tilknytning? Konsulent/ forsker	Posisjonsmakt og argumentasjonsmakt ved at han og hans forsker- miljø var premissleverandører (fortolkningsmakt) for bruken av begrepet
Viktor Normann Tidligere forsker Agderforskning Statsråd i regjeringen Bondevik II. Tidligere innbygger i Lillesand.	Aktiv deltager i samfunnsdebatten Konsulent/forsker Statsråd	Posisjonsmakt og argumentasjonsmakt ved at han og hans forsker- miljø var premissleverandører (fortolkningsmakt) for bruken av begrepet.
Fylkeskommunen i Vest- Agder /	Regional forvaltningsmyndighet og aktør	Posisjonsmakt kontroll over belønninger argumentasjonsmakt Tilgang til agendaen.
Fylkeskommunen i Aust- Agder.	Regional forvaltningsmyndighet og aktør	Posisjonsmakt kontroll over belønninger argumentasjonsmakt Tilgang til agendaen.
Regjeringen /departementene.	Øverste forvaltningsmyndighet	Posisjonsmakt kontroll over belønninger argumentasjonsmakt Tilgang til agendaen.
Arendal kommune.	Fylkeshovedstad i Aust- Agder. Sykehus lokasjon Handelssentrum for regionen.	Posisjonsmakt Allianser og nettverk Argumentasjonsmakt tilgang til agendaen

<i>Interessent/ nøkkelpersoner</i>	<i>Rolle</i>	<i>Maktkilde</i>
Kristiansand kommune.	Landsdels og fylkeshovedstad. Største Agderby Sykehus lokasjon Universitetsby, Kultursentrum, Samferdselsknutepunkt Handelssentrum for regionen.	Posisjonsmakt Allianser og nettverk Argumentasjonsmakt tilgang til agendaen
Grimstad Kommune.	Alliansefri i forhold til andre samarbeidsordninger. Midtpunktet i Agderbyen Universitetsby, Campus for UiA	allianser og nettverk tilgang til agendaen argumentasjonsmakt
Andre kommuner i Agderbyen	Kommunal forvaltningsmyndig og tjenesteyting Pendlerkommuner	Posisjonsmakt Allianser og nettverk Argumentasjonsmakt tilgang til agendaen
Fædrelandsvennen Agderposten	Regionavis i henholdsvis Kristiansand og Arendal	Informasjonsmakt Fortolkningsmakt
Næringslivet ev NHO	Samfunnsaktør	Markedsmakt Definisjonsmakt Informasjonsmakt

Figur 10. Oppsummering av roller og maktkilder

Analysen under spørsmål 1 og 2 har vist at forskerne er aktive og sterke pådrivere i de ulike Agderbydiskursene. Med sin posisjons- og argumentasjonsmakt har de vært viktige premissleverandører for dagsorden og har påvirket bruken av begreper. Vi ser gjennom dette at de sterkeste pådriverne har vært forskerne. Vi har ikke funnet noen motsetninger mellom forskernes syn på Agderbyen i vårt materiale. Likevel utelukker vi selvsagt ikke at forskjellige oppfatninger finnes.

En sterk støtte hos forskerne viser likevel at dette ikke er nok til å drive en ide igjennom. Manglende støtte, eller i alle fall varierende støtte, hos politikere i kommunene i Agder, har mye å si. Politikerne sitter med makt til å fremme andre alternative agendaer når det måtte passe dem. De sitter også med nettverk som kan aktiviseres når de føler at de har bruk for det. At ingen borgere føler tilknytning til et bybegrep som Agderbyen, gjør det selvfølgelig lett for politikere å være pragmatiske i sin tilnærming til begrepet. Man er sterk tilhenger så lenge vi har noe å hente ved å bruke det, men kan velge andre løsninger der det er opportunt Fylkeskommunene, og da mest Aust-Agder fylkeskommune bruker begrepet i en tid med svært mange usikkerheter knyttet til regional fremtid for Agder. Vi tolker dette slik at de har prøvd å posisjonere seg og få aksept for Agderbyregionen som begrep for en ny bydannelse i

et fremtidig Agder. Muligens for å demme opp for motkrefter i eget fylke og for å få inn en maktbalanse i forhold til den sterke posisjonen Kristiansand i kraft av sin rolle og allianser uansett har.

Blant politikerne i Aust-Agder er det delte oppfatninger av hensiktsmessigheten i målet for denne diskursen. Vi ser at alliansene her svinger og at politikernes makt blir mindre ved at de ikke står sammen. Begge fylkeskommunene i Agder har formelt de samme maktmidlene/posisjonsmakt, argumentasjonsmakt, tilgang på agendaen og mulighet til å styre belønninger, men Aust-Agder synes mer splittet. I alle fall er det slik at for eksempel utkantproblematikk er tydelig uttalt i Aust-Agders planer og vises i empirien fra debatten om fylkessammenslåingen. Så lenge Aust-Agder fylkeskommune eksisterer har man en sterk institusjonell base for å fremme denne diskursen.

Kristiansand er definert som storby i flere sammenhenger. De maktmidlene man sitter på i kommunen er de samme som andre kommuner, men har mye større gjennomslag fordi man har større tyngde økonomisk, befolkningsmessig og institusjon- og rolleinnhaver enn de andre områdene i Agder.

Kristiansand har et nært samarbeid med nabokommunene. De har arbeidsplasser og servicetilbud som gjør at regionen markedsmessig og organisatorisk er sterkt integrert. I motsetning til Agderbydiskursen har man etablerte forum som driver integrasjonen videre. Befolkningen i Kristiansand føler sterk identifisering med byen og sin egen region. Kristiansand har makt til å påvirke dagsorden i egen region og i kraft av å være landsdelshovedstad og vertskaps by for regionale kulturinstitusjoner, også i noen grad nasjonalt.

Arendal har makt til å forhindre sammenslåing av Agder fylkene, men ikke til å bevare Aust-Agder slik det har vært til nå. Fylkeskommunene har ikke hatt tilstrekkelig makt til å bygge allianser for å få begrepet Agderbyen til å fremstå som noe annet en utopisk konstruksjon. De har ikke sterk nok makt til å skape dette om til en politisk og identitetsskapende fremtidsbilde i en ny region. Men ingen kan hindre at den økonomiske veksten og den markedsmessige integrasjonen blir sterke her.

Vi tolker maktbildet slik at en i fremtiden vil kunne få en aspirerende Kristiansandsregion med tilslutning fra flere. Fylkeshovedstaden Arendal er avhengig av at Aust-Agder består for ikke å gli inn som det østlige tyngdepunktet i Kristiansandsregionen. Mandal og Grimstad rir to hester. De vil bevare sin makt ved å være med i samarbeid der/når det er noe å hente. Mandal vil ikke bare være en pendlerkommune for Kristiansand. Grimstad vil ikke være et ”lydrike ”under Arendal. I den nye diskursen om et regionenes Agder vil Grimstad bli nødt til

å bruke sin posisjoneringsmakt som fungerte innenfor Agderbydiskursen, på en annen måte og styrke sin alliansemakt.

11.3 Oppsummering

Maktkampen som skjer mellom regionforståelsene er et spill som ingen av aktørene har makt nok til å vinne alene. Ingen har makt nok til å diktere eller styre den forståelsen tilhengerne av de andre regionene har. Det finnes ikke noen enkelt arena der regionaloppdelingen vedtas. Kristiansand har makt til å la være å involvere seg organisatorisk i Agderbyprosjektet når de føler at tanken er å flytte makt østover i Agder. De har makt og ressurser til å knytte nabokommunene tett til seg, men ikke nok makt til å diktere naboene en kommunesammenslåing. I så måte er kommunenes posisjonsmakt, argumentasjonsmakt, nettverk og allianser sterke nok til å påvirke agendaen, men ikke styre den.

Forskere, byråkrater og politikere har til tross for sine maktmidler en begrenset styringsmulighet på mange områder. Den daglige samhandlingen innenfor ”Agderbyens grenser” skaper resultater på tvers av det som en enkel maktanalyse kan avdekke. Næringslivet, arbeidsmarkedet, pendlerproblematikken og andre markedsforhold vil derfor styrke innholdet i Agderbyen, men neppe skape en identitetsmessig tilhørighet på kort sikt.

Kapittel 12   Sluttcommentar og konklusjon

Eit ord

ein stein i ei kald elv.

Eg må ha fleire steinar

skal eg koma over.

Olav H. Hauge

Siktemålet med denne oppgaven var å finne ny kunnskap om bruk av scenario eller fremtidsbilder, og hvordan bruken kan innvirke på politikkkutforming. I dette kapitlet svarer vi på problemstillingen og verifiserer våre funn. Vi ville undersøke hvordan scenarioet Agderbyen fra 1990 har manifestert seg i ulike diskusjoner og politikkområder på Agder. Agderbyen beskriver en ny by-dannelse som veksten langs E-18 mellom Søgne i Vest-Agder og Moland i Aust-Agder skapte. Vi hadde en antagelse om at bruken av begrepet har spilt en rolle i regionaliseringsdebatten på Agder, men var usikrere på hvilken. Hvem har dette vært et politisk redskap for, og hvilke resultater kan vi se i uttrykt politikk?

Vi finner at Agderbyen har spilt en rolle for politikkkutforming. Vi finner noen sammenhenger med regionaliseringsdebatten som har pågått, men det kan være andre sammenhenger som vi ikke har gått inn på. Vi har valgt diskursanalyse som en av de teoretiske inngangene til problemstillingen. I det ligger det en del utfordringer som Jørgensen et al (1999) har en kritisk drøfting av. Dette tilsier at med et konstruktivistisk utgangspunkt kan en ikke påstå at vitenskapelig viten er sannere enn andre former for viten, men annerledes. Den gir nye perspektiver på konkrete samfunnsforhold, og «*når en innsetter verden i en diskurs utelates andre deler og en får blinde punkter*»

Det viktigste vi vil trekke frem fra deres kritikk er at analyse med et diskursivt utgangspunkt har konsekvenser for hvordan en tenker forandring og kan bidra til å utpeke forandringsmuligheter. Med utgangspunkt i vår problemstilling kan vår oppgave også tenkes som et innspill til videre forandring og debatt om dette begrepets betydning og påvirkning.

Vi treng fleire steinar skal vi kome over elva

12. 1 Svar på problemstillingen

Hvilken rolle har fremtidsbildet Agderbyen spilt i politikktutformingen på Agder?

Vår funnviser at fremtidsbildet Agderbyen har spilt en rolle i politikktutformingen på Agder. Ved å sette navn på og beskrive Agderbyen har vi sett at forfatterne av scenarioet har skapt et tankebilde som har virket inn på flere politiske saksområder. Vi har sett at forskjellige aktører har tolket og brukt fremtidsbildet til å posisjonere seg og handle strategisk i forhold til spørsmål om regioner, næringspolitikk og samferdsel. Gjennom å navngi et fenomen som i denne sammenheng beskriver et utviklingstrekk for et nærmere bestemt område har det fått sin eksistens og blitt materialisert.

Gjennom analysen har vi fått bekreftet at i tillegg til beslutningsprosessene står meningsdanningsprosessene sentralt i offentlige organisasjoner. Våre funn viser en tydelig variasjon i hvem som tar begrepet i bruk, når det blir brukt og hva de legger i begrepet. Vi har forsøkt å svare på problemstillingen gjennom 3 formulerte forskningsspørsmål. Vi velger å trekke frem noen sentrale funn som vi mener har direkte relevans for problemstillingen.

Vi kan hevde at begrepet Agderbyen brukes mer utfyllende i planene for Aust-Agder enn i Vest-Agder fylkeskommune. Av primærkommunene er det et karakteristisk trekk at randkommunen Mandal som ligger i ytterkant, og Grimstad kommune som ligger «midt mellom» fylkeshovedstedene er de som bruker begrepet mye og systematisk i hele perioden. Mens Kristiansand og nabokommunene ikke tar begrepet i bruk i dokumenter, men er aktører i presse og enkeltsaker. Bruken har også økt i styrke i perioden framover mot 2007 med en topp rundt 2002-2004. Dette er i samme periode som den nasjonale debatten om fremtidig regioninndeling av landet og lokal debatt om fremtidig fylkesstruktur startet opp.

Gjennom en diskursanalyse av hvordan fremtidsbildet har blitt brukt og tolket av de lokale politiske aktørene, har vi klassifisert tre hoveddiskurser: *Den metodiske diskursen*, *den politiske diskursen* og *identitetsdiskursen*. I den metodiske diskursen er det særlig bruken av begrepet som planverktøy som trer fram. Under identitetsdiskursen finner vi at det er få utsagn som knytter identitet til bruken av Agderbyebegrepet. Vi finner likevel representasjoner i Aust-Agder fylkes sine planer som vi tolker slik at en ønsker å bygge eller konstruere en regional identitet eller institusjonalisering av Agderbyen for å motvirke et fragmentert Agder, og skape motkraft til sentraliseringen rundt Oslo.

Det er særlig innenfor den politiske diskursen vi finner store variasjoner over hvordan begrepet har blitt brukt. Dette omhandler region som et sentralt begrep for politikktutforming og for å definere politikkens geografiske område. Den politiske diskursen omhandler strategisk bruk av begrepet Agderbyen, og at politikk er «kampen om å få til en slik diskursiv

stabilisering der likt og ulikt forankres i en tilsynelatende orden». Vi finner at ulike tolkninger har gitt mulighet for ulik kommunikasjon omkring begrepet. Vi har klassifisert to ulike diskurser som har gitt ulik kommunikasjon om begrepet. Agderbyen som *byregion* og Agderbyen som politisk *redskap*.

Gjennom analysen mener vi å finne grunnlag for å si at begrepet er brukt politisk til å dekke over ubalansen mellom Aust-Agder og Vest-Agder. Vi tolker at særlig Aust-Agder har hatt behov for å «konstruere» en byregion i et nytt fremtidig Agder som ikke assosieres med Kristiansand. Et begrep som innlemmer Arendal og Grimstad som sentrum i Agder. Dette bygger vi også på kunnskapen om ubalansen i styrkeforholdet mellom de to fylkeshovedstedene og de ulike synspunktene på fylkessammenslåing i de ulike kommunene i Aust-Agder. At Grimstad og Mandal har vært med på diskursen om Agderbyen som *byregion* tolker vi annerledes. Her ligger en strategisk vurdering av hva som tjener den enkelte kommune i arbeidet med å styrke sin egen kommuneregion for å beholde og tiltrekke seg innbyggere og arbeidsplasser, og for å få komme i posisjon for å kunne påvirke utviklingen i en ønsket retning.

Dette er videreført i diskursen om Agderbyen som *politisk redskap*. Begrepet har fått funksjon som metafor for vekstkraft. Her melder også Lillesand, Kristiansand og Arendal seg på. Dette handler ikke om å konstruere en fremtidig region, men gjennom at det som skjer i området har fått et navn og dermed sin eksistens. Agderbybegrepet kan brukes i en politisk kamp om å tiltrekke seg ulike fordeler, være seg å få på plass ny infrastruktur og bevilgninger eller tiltrekke seg nye institusjoner og næringsetableringer. I denne kampen blir det viktigste «Whats in it for me?».

Vår analyse har avdekket både makt og avmakt. Men like mye som en kamp mellom metaforer dreier det seg om en strategisk posisjonering i en uklar regional nåsituasjon og fremtid. I denne maktkampen har Agderbydiskursen spilt en rolle for noen og vært et uaktuelt maktmiddel for andre. Maktkampen som skjer mellom ulike regionforståelser er et spill som ingen av aktørene har makt nok til å vinne alene. Vår analyse viser at ingen forvaltningsnivå har makt til å sette nye grenser for andre.

Våre funn viser at Agderbyens sterkeste pådrivere har vært forskerne. Dette gjelder ikke bare i å konstruere scenariobildet, men de har vært sentral i spredning og implementering av bruken. Med sin posisjons og argumentasjonsmakt har de vært viktige premissleverandører for dagsorden og har påvirket bruken av begreper.

12.2 Noen refleksjoner og anbefalinger

Av denne oppgaven har vi lært at bruk av scenariobilder kan fungere som hjelpemiddel og planredskap for nytenking, og se situasjoner fra nye vinklinger. Vi finner at begrepet har fungert som katalysator og pådriver for regiontenkingen på Agder. Men dette kan vi ikke påstå med sikkerhet. I samme periode har det foregått en regionaliseringsdebatt og en utvikling både nasjonalt og globalt der regionens betydning her fått større oppmerksomhet. Dette sammen med utviklingen innenfor planleggingstradisjoner og hvilke politikkområder kommuner og fylker tar tak i, tilsier at dette er ikke noe vi kan vite noe sikkert om.

Vi har også lært at under gitte forutsetninger kan slike scenarioer utvikle seg til å ikke bare være middelet, men målet. Fra å fungere som redskap for analyser har scenarioet også blitt brukt som redskap for å flytte makt. Vi ser at det er mange som har makt til å sette dagsorden i en regiondebatt. Forvaltningsnivåene kan binde makten innenfor sine grenser, men har ikke makt til å binde andre, men kan bruke sin makt til å forhindre at tema settes under debatt.

Vi ser flere aktuelle problemstillinger som denne oppgavene kan gi oppspill til. Det som ligger mest opp i dagen er å undersøke hvordan utviklingen i dette området virkelig har vært. Om det finnes «en by som mange ikke vil snakke om». Vi tenker her på hvordan næringslivet har gitt Agderbyen kognitive legitimitet innenfor sine fortolkningsrammer og agerer med utgangspunkt i at «*vannet alltid renner til laveste punkt*». Her kan tema som den fysiske utviklingen, bygging av infrastruktur for vei og næringsutvikling være aktuelt. Vi har flere funn fra forskningsspørsmål 1 om dette som vi har valgt å ikke følge opp. Disse indikerer at næringslivet har en annen oppfatning og bruk av begrepet enn det politiske miljøet. Statens vegvesen sin bruk av begrepet i sitt bystrategiarbeid ligger nærliggende å se nærmere på. Herunder å se på de uformelle og formelle samarbeidsformene som finnes mellom aktøren innenfor området.

En annen problemstilling som kunne være interessant å studere nærmere er hvilken rolle akademia og forskningsmiljøenes spiller i samfunnsutviklingen på Agder. Våre funn tilsier også at det ville være interessant å se nærmere på forholdet mellom fylkeskommunen og fylkeshovedstedenes rolle som regionale utviklingsaktører på Agder. Herunder å se nærmere på hvordan de agerer og samarbeider, hvem som har makt til å endre, og hvordan makten brukes eller ikke brukes. Et perspektiv som ligger nær opp til dette er hvordan dette har påvirket resultatet av fylkessammenslåingsdebatten.

Referanseliste

- Alvesson, M & Skjoldberg, K (1994) « *Tolkning och reflektion. Vitenskapsfilosofi og kvalitativ metod*». Lund: Studentlitteratur.
- Andersen Åkstrøm N. (1999) «*Diskursive analysestrategier*» København: Frederiksberg Bogtrykkeri A/S
- Aust-Agder Fylkestingsak oktober 2011
- Bolman Lee G. og Deal Terrence E. (2009): «*Nytt perspektiv på organisasjon og ledelse*» Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Busch, Johnsen, Klaudi Klausen, Vanebo. (2005). *Modernisering av offentlig sektor. 2.utgave*. Oslo: Universitetsforlaget
- Busch, Johnsen, Valstad, Vanebo (2007). «*Endringsledelse i et strategisk perspektiv*». Oslo: Universitetsforlaget.
- Christensen S. og Daugaard Jensen P. E. (2009): «*Kontroll i det stille – om makt og Ledelse*». København: Samfundslitteratur
- Dahl, R. (1957) « *Decision-making in Democracy*»
- Engelstad. F (1999): «Innledning og maktbegreper etter Max Weber. Fra *Om makt*. Ad Notam Gyldendal
- Ferclough, N. (1995) «*Critical Discours Analysis*» London: Longman
- Foucault, M. (1972) «*The Archaeology of Knowledge*». New York: Pantheon.
- Garmann Johnsen, Drageseth, Lysgård og Johannessen. (2005) *Metaforenes tyranni? Samtids og fremtidsbilder av Norge i 2005. En essaysamling*. Høyskoleforlaget
- Giddens A. (1984) «*The Consitution of Society*». Cambridge: Polity Press
- Hagen T. P. og Sørensen R.J. (2006): «*Kommunal organisering: effektivitet, styring og demokrati*». Oslo: Universitetsforlaget
- Helder, Bredeløw, Nørgaard (2009). «*Kommunikationsteori*». Hans Reitzels Forlag
- Heywood A. (2007): «*Politics*» N.Y: Palgrave Macmillan
- Jacobsen D.I (2005) «*Hvordan gjennomføre undersøkelser*» *Innføring i samfunnskaplig metode?*. Høyskoleforlaget
- Juvkam D. et al «*Storbyregioners funksjonelle grense*». NIBR-rapport 2011-6
- Jørgensen M.W og Phillips L. (2008) «*Diskursanalyse som teori og metode*». Fredriksberg DK: Roskilde Universitetsforlag
- Knudsen J.P, Jacobsen D.I og Svendal A. (1990). «*Sørlandsbilder 3 scenarioer for Agder*». Agderforskning
- Knutsen J.P og Skjeie. H (2002) «*Hvitt stakitt og fiberoptikk*».Høyskoleforlaget AS. Kristiansand.
- Kvale S. og Brinkmann S. (2009) «*Det kvalitative forskningsintervju*» Oslo: Gyldendals Norsk Forlag AS
- Laclau, E. Og Mouffe, C (1990) «*Post-Marxism without Apologies*» London: Verso

Lysgård H.K (2001) «*Diskursanalysens sosialkonstruktive grunnlag – muligheter og begrensninger i forståelsen av regional endring*» Agderforskning FOU-rapport 4/2001 Maktutredningen (NOU 2003:19)

Moe H. (2004) «*Framtidens kommuner – med ansvar for egen utvikling*». Kommuneforlaget, Oslo.

Neumann I. (2002) «*Mening, materialitet, makt – en innføring i diskursanalyse*» Fagbokforlaget.

Nyeng F. og Wennes G.(2006) «*Tall tolking og tvil*. Oslo: Cappelen Forlag AS, Oslo

Opinionsundersøkelsen 2010: «*Holdning til sammenslutning av Aust-Agder og Vest-Agder fylker*», Respons analyse AS 2010

Paasi A. (2003) «*Region and place: regional identity in question*». NordREFO, 1996

Potter, J. og Wetherell, M. (1987) «*Discourse and Social psychology*». London: Sage

Røed H, Knudsen J.P, Fosse J.K 2002: «*Storbypolitikk- robuste regioner*», prosjektrapport nr45/2002, Kristiansand: Agderforskning

Selstad. T (2004): «*Sterke regioner*» KOU 2004:1, Oslo: Kommuneforlaget AS

Selstad. T (2003): «*Utvikling av storbypolitikk*».

Selznick, P: (1948). Foundation of the theory and organization. American Social Review,

Sjøholt G. Eilertsen Wold H.(2010) «*Sammenslåing av Vest- og Aust-Agder til et fylke*» «*Sterke regioner – forslag til ny regioninndeling av Norge*», KOU 2004:1 Kommuneforlaget AS. Oslo

Suchman, M (1995) Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. Academy of Management Review, 20/3, 571-610

Town-Net-Agderbyen. Interreg III B Nordsjøprogrammet.

Trondal et al (2011) Byråkrati og geografi; Oslo: Universitetsforlaget.

«*Vest-Agder og Aust-Agder Samarbeid eller sammenslutning?* », Vest-Agder og Aust-Agder fylkeskommuner 2003.Rapport fra styringsgruppen 2004.

«*Fylkessammenslutning – ett eller to Agderfylker*»: Vest-Agder og Aust-Agder fylkeskommuner 2010.

Weber, M.(1971) «*Makt og byråkrati*» Innledning og utvalg ved Fredrik Engelstad. Oslo: Pax

www.ssb.no, www.knutepunkt.sorlandet.no, www.ostre.agder.no, www.setesdalregionrad.no, www.lister.no, www.lindesnesradet.no

Regjeringsdokumenter:

Innleing og oversikt. St.prp.nr1 (2005-2006)

Nasjonal transportplan 2006-2015. St.meld.nr.024 (2003-2004)

Nasjonal transportplan 2010 -2019.St.meld.nr.16 (2008-2009)

NOU 1992:15 «*Christensens-utvalget*»

NOU 2000:22 «*Oppgavefordelingsutvalget*»

NOU 2003:19. «*Makt og demokrati – sluttrapport fra Makt og demokratiutredningen*».
Fornyings- og administrasjonsdepartementet
Om delvis bompengefinansiert utbygging av deler av E18 i Aust-Agder.St.prp.nr.30 (2000-2001)
Om gjennomføring av E18 Grimstad-Kristiansand som OPS-prøveprosjekt med delvis bompengefinansiering. St.prp.nr.33 (2004-2005)
Om statlige tilsyn.St.meld.nr.17 (2002-2003)
Om Telenor AS si verksemd. St.meld.nr.17.(1997-98)
Ot.prp. nr.10. 2008 – 2009
Storbymeldingen. St.meld.nr.31 (2002-2003)
St.meld. nr. 12 «*Regionale fortrinn- regional framtid*» (2006-2007).

Pressemeldinger og taler. www.regjeringen.no:

Innledning på pressekonferanse om statlige tilsyn. Tale/statsministerens kontor, Oslo 5.desember 2002.

Lokalisering av statlige tilsyn. Pressemelding, Arbeids- og administrasjonsdepartementet, 05.12.2002.

Opning av E18 Grimstad-Kristiansand, Tale av Liv Signe Narvaset. Samferdselsdep. 26.8.2009.

Post- og teletilsynet flytter til «Agderbyen», Pressemelding, Samferdselsdepartementet, 05.12.2002.

Post- og teletilsynet til Lillesand, pressemelding, Samferdselsdepartementet, 23.1.2003.

Samferdsel som drivkraft for utvikling av attraktive steder. Statssekretær Erik Lahnstein, innlegg på Landskonferansen om stedsutvikling.1-3.september 2008

Storbyene er viktige drivkrefter i den regionale utviklingen. Artikkel i KRD-nytt nr. 2/2003 av statsråd Erna Solberg. tale/artikkel, Kommunal og regionaldepartementet, 6.5.2003.

Åpent møte arrangert av Vestvågøy Krf, Tale/statsministerens kontor, 9.1.2003

Fylkesdokumenter/planer:

Fylkesplanen for Aust-Agder 1992-95

Fylkesplanen for Aust-Agder 1996-99

Fylkesplan for Aust-Agder 2000 - 03

Fylkesplan 2004 -2007 « Aust-Agder – førstevalget!

Fylkesplan Vest-Agder fylke 1994

Fylkesplan Vest-Agder fylke 2002

Felles mål for Agder 2003 -2010

Regionplan Agder 2020

Regional plan for Kristiansandsregionen 2010 - 2015

Kommunale dokumenter/ planer:

Arendal kommuneplan 1993-2005 (den første i ny storkommune 1.1 1992)
Arendal kommuneplan 1999-2010
Arendal kommuneplan 2007-2017 « Varm, stolt og utadvendt»
Arendal kommuneplan 2011-2021» Varm, stolt og utadvendt
Grimstad 1998-2010 Grimstad det gode sted
Grimstad 2006-2018 Grimstad det gode sted
Grimstad 2010-2022 *Grimstad – med viten og vilje*
Kommuneplan for Kristiansand 1995
Kommuneplan for Kristiansand 2000-2011
Kommuneplan for Kristiansand 2005-2016
Kommuneplan for Kristiansand 2011-2022 *Styrke i muligheter!*
Kommuneplan for Lillesand kommune, Langsiktig del 1991-2002
Kommuneplan for Lillesand kommune Langsiktig del 1995-2007
Kommuneplan for Lillesand kommune Langsiktig del 1999-2011
Kommuneplan for Lillesand kommune Langsiktig del 2011-2023
Kommuneplan for Mandal 1990-2000
Kommuneplan for Mandal 1995-2005
Kommuneplan for Mandal 1998-2010
Kommuneplan for Mandal 2003-2015
Kommuneplan for Mandal 2006- 017 *Mandal ....soleklart!*
Kommuneplan for Søgne Perioden 1994-2005
Kommuneplan for Søgne 2002-2011
Kommuneplanen for Søgne 2007-2016 ”Handling og utvikling gjennom nærhet og trivsel.
Kommuneplan for Søgne 2011-2020 (høringsutkast)
Om stygt og pent i Kristiansand, Estetikktutvalget 2004

Figurer og tabelloversikt

- Figur 1* BA-regioner og regionråd på Agder. Kilde SSB.
Figur 2 Statistisk sentralbyrås inndeling i « økonomiske regioner» SSB
Figur 3 Agderbyen illustrert i *Sørlandsbilder – 3 scenarioer for Agder 1990*
Figur 4 Grunnleggende forskjeller mellom positivistisk og hermeneutisk metode.
(Jacobsen 2005)
Figur 5. Kategoriseringsprosessene (Jacobsen 2005)
Figur 6 Tidsmessig analyse av forekomsten av begrepet i plandokumenter,
regjeringsdokumenter og presseklipp.
Figur 7 Forekomsten av Agderbyen i dokumenter

Figur 8   *Papirartikler ved søk på A tekst.*

Figur 9   *Agderbyen - Oversikt over diskurser og viktige representasjoner.*

Figur 10   *Oppsummering av roller og maktkilder.*

Uttrykt vedlegg

Oversikt over gjennomgatte avisartikler brukt i arbeidet med oppgaven.